

VSEBINA

dr. Marija Verbič: Fužina ob Kanomlji v Spodnji Idriji	1
Marijan Groff: Svetovni trg živega srebra	11
dr. Milan Miklavčič: Sodobni pogledi na organizacijo psihiatričnih oddelkov	36
dr. Jože Felc: Naš alkoholni vsakdan	40
Stanko Majnik: Idriječanka, ilegitalna žena Napoleona Bonaparta	43
Lado Božič: »Franc« izpod Spička	48
Zapiski:	
Nova šola v Cerknem — spomenik NOB	54
Gasilstvo	
O razvoju gasilstva v idrijski občini (Janko Lukan)	59
Stoletnica slovenskega gasilstva na območju ObGZ Idrija (Franc Zelenc)	61
Smučanje	
O delu SK Rudar v zimski sezoni (Renat Skarabot)	66
Sahovska kronika (S. Kovač)	70
Petra ni več (Janez Jeram)	72
Ohranili jih bomo v trajnem spominu	73

P489/15.1970.

OP 54236

1

XV

1970

IDRIJSKI RAZGLEDI

Izdaja Mestni muzej v Idriji. Uredniški odbor: ing. Ivan Gantar, Jurij Bavdaž, Anton Bolko, prof. Vinko Cuderman, ing. Jože Čar, Damijan Flander, Srečko Logar, Rafko Terpin. Glavni in odgovorni urednik Jurij Bavdaž. Izhaja vsake tri mesece. Letna naročnina 6 Ndin, za inozemstvo 10 Ndin. Poštnina plačana v gotovini. Naslov: Idrijski razgledi, Idrija, poštni predal 11, tel. Idrija 86-135, telegrami Muzej Idrija, tek. rač. pri SDK Idrija št. 5202-603-119. Tiska tiskarna »Primorski tisk« Koper.

FUŽINA OB KANOMLJI V SPODNJI IDRIJI

Dr. Marija Verbič

Le malokateri Idrijčan ve, da je v XVI. stoletju stala ob Kanomlji v Spodnji Idriji fužina, ki je bila mimo rudnika živega srebra v Idriji edino pomembno zgodnje kapitalistično podjetje na idrijskih tleh. Čeprav idrijske fužine še zdaleč ne moremo primerjati z rudnikom živega srebra v Idriji niti po vrednosti in količini proizvodnje niti po številu delavstva, je vendarle vredno, da se je spominjamo, ker je eno številnih železarskih podjetij, ki so v XVI. stoletju obratovala na naših tleh, pa so zaradi nerentabilnosti ob koncu stoletja že propadla. Posebno pa je važno, da jo rešimo pozabe zato, ker so vanjo vlagali svoj kapital premožni Idrijčani ter posamezni podjetniki idrijskega živosrebrnega rudnika, misleč, da si bodo s fužino pomnožili premoženje. Vlaganje denarnih sredstev v rudarska podjetja pa je pomenilo igro na srečo, v kateri so mnogi podjetniki izgubili svoje premoženje in tudi podjetniki idrijske fužine niso bili od tega izvzeti.

* * *

Fužino v Spodnji Idriji je ob koncu XV. stoletja zgradil Virgilij Formentin iz Čedad v Furlaniji.¹ Ta podjetnik je bil eden izmed članov tiste družbe Čedadcev, ki so bili od 1379 pa do 1597 zemljiški gospodi na Tolminskem, h kateremu sta spadali tudi obe Idriji.² Baje je Virgilij Formentin med prvimi opazil teči živo srebro v Idriji, vendar ga ne najdemo med imeni podjetnikov rudnika živega srebra v Idriji.³

Med benečanskimi vojnami (1508—1516) je idrijska fužina propadla in furlanski Formentiniji je niso več obnovili. Z dovoljenjem vrhovnega rudarskega mojstra notranjeavstrijskih dežel Lambrechta Zacha (1509—1521)⁴ jo je kmalu po benečanskih vojnah obnovil Idrijčan Ožbolt Naglič. Ze po nekaj letih je narasla Kanomlja fužino odnesla in ko jo je želel omenjeni lastnik obnoviti, mu je idrijski rudarski sodnik to prepovedal, češ da fužina porabi preveč lesa, les iz idrijskih gozdov pa je rezerviran predvsem za rudnik živega srebra v Idriji.⁵

Z deželnoknežjim dovoljenjem je Naglič fužino zopet obnovil, a že l. 1544 jo je zadela nova nesreča, da je pogorela. Njen lastnik Gregor Naglič, verjetno Ožboltov sin, je fužino delno obnovil, zato je dobil od dvorne komore določene olajšave pri mitnini in nakladah.⁶ L. 1563 jo je skupaj s svojimi brati prodal Eneju Geltingerju iz Idrije za 1210 gld., z živino vred pa za 1302 gld.⁷

Enej Geltinger je bil idrijski podjetnik in sin plemiča Ulrika Geltingerja, oskrbnika gradu Schönneck na Tirolskem. Ta je bil tudi eden izmed podjet-

nikov nemške rudarske družbe v rudniku živega srebra v Idriji, med l. 1540 in 1550 pa je bil tudi upravitelj rudnika.⁸ Sinu Eneju je zapustil veliko premoženje, med drugim tudi osem deležev ali kuksov pri rudniku živega srebra v Idriji. S podedovanim premoženjem bi Enej lahko stanu primerno in udobno živel, če se ne bi dal zavesti, da je kupil napol propadlo idrijsko fužino. Vanjo je vložil veliko denarja, po nekih podatkih 12.400 gld., po drugih celo 16.000 gld., na vsak način pa več, kot je veljalo vse njegovo premoženje.⁹

Da bi se rešil dolgov, je Geltinger špekuliral s kuksi rudnika živega srebra v Idriji. L. 1571 je prejel od dedičev Blaža Höltzla na Koroškem 3, 2/3, 37/144 kuksov rudnika živega srebra v Idriji s prošnjo, da jih proda najboljšemu ponudniku. Geltinger jih je najprej ponudil kranjskemu vice-domu Juriju Höfferju, ker jih pa ta ni hotel kupiti, jih je prodal idrijskemu upravitelju Urbanu Ainkhürnu za 2.400 gld. Denarja za prodane kukse Geltinger ni izplačal tistim, ki so mu jih izročili, pač pa ga je vložil v svojo fužino v Spodnji Idriji. Prepričan je bil, da bo z dobičkom, ki ga bo ustvaril na svoji fužini, ta denar ne samo dobil nazaj in ga vrnil, pač pa da bo tudi rešil in pomnožil svoj kapital, vložen v fužino. Vendar se je zgodilo obratno kot je pričakoval: izgubil je še ta denar, vložen v idrijsko fužino.

Stiri leta se ni nihče javil pri Geltingerju zaradi idrijskih deležev. Potem pa je prišel k njemu Feliks Mergot iz Stainwandta na Koroškem s pooblastilom zgoraj omenjenih dedičev, ki so zahtevali nazaj svoje deleže. Geltinger seveda ni imel niti deležev niti denarja, da bi ga izročil svojim upnikom. Zato ga je Mergot tožil pred višjim rudarskim sodnikom za Kranjsko in Goriško Feliksom Tolhopfom, ki je pravdo prisodil v njegovo korist. Na podlagi sodne razsodbe je moral Geltinger povrniti Mergotu ves denar za prodane deleže z obrestmi vred v znesku 2.650 gld. Denarja Mergot ni mogel takoj izterjati od Geltingerja, ki je do vratu tičal v dolgovih, pač pa šele l. 1575, ko je Geltingerjevo polovico fužine kupil deželni knez.¹⁰

Geltinger je špekuliral tudi z drugimi idrijskimi kuksi, vendar tudi z njimi ni imel posebne sreče. L. 1574 je kupil od plemiča Keutschacha 15, 1/2, 2/9 idrijskih kuksov. Računal je, da bo te kukse, ki jih je kupil na kredit, polagoma odplačal z dobičkom na rudniške deleže.¹¹

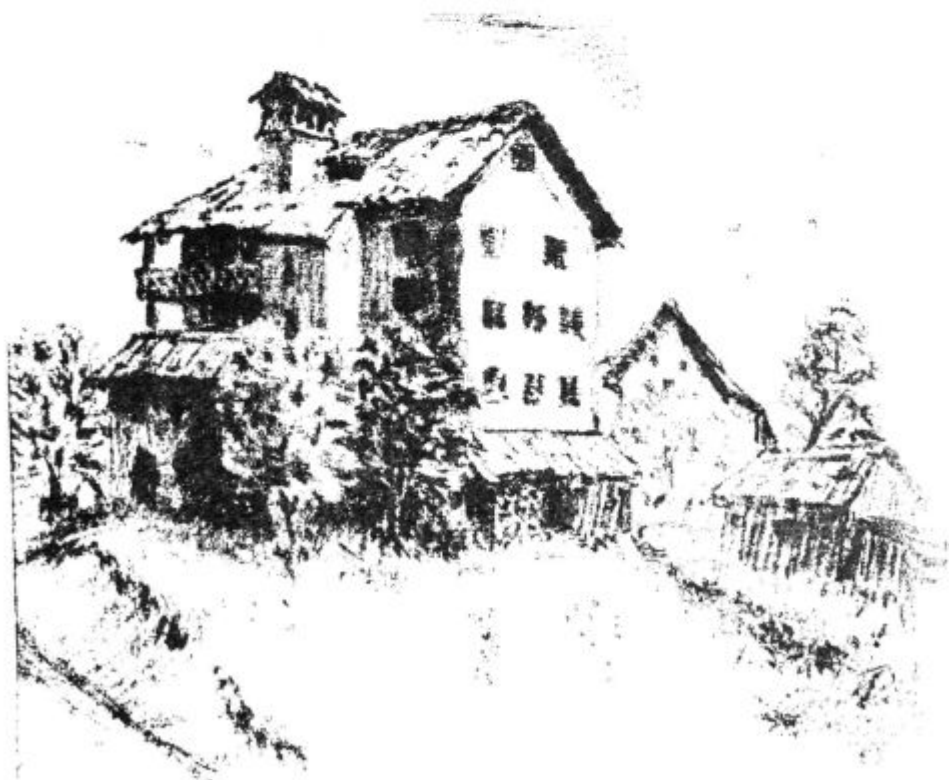
Že dobro leto pa nakupu deležev so idrijski podjetniki vse svoje deleže prodali deželnemu knezu — 144 po številu za 170.000 gld. — in njegovi načrti so splavali po vodi. Geltinger se je obotavljal prodati svoje deleže deželnemu knezu, da bi zanje izsilil višjo odkupno ceno, kot so jo prejeli ostali podjetniki. Z denarjem za odkupljene deleže je nameraval plačati ne samo na kredit vzete deleže, pač pa tudi poplačati nekaj svojih dolgov. Prosil je deželnega kneza, da bi mu iz usmiljenja dal nekaj več za deleže kot ostalim podjetnikom. Bal se je, da ga bodo upniki zgrabili in vrgli v ječo ali pa se bo moral skrivati pred njimi kot ranjena zver in se skupaj z ženo in otroki izseliti v daljni in neznani svet. Idrijskemu upravitelju Urbanu Ainkhürnu je odkril svoje finančne težave in ta mu je svetoval, kako naj pride do denarja z nakupom idrijskih deležev na kredit. »Če bi odplačal samo dva dolga,« tako je pisal deželnemu knezu, »bi za ostale dolgove upniki počakali, da bi se opomogel in rešil dolgov.«

Deželni knez ni hotel odkupiti Geltingerjevih deležev po višji ceni kot od ostalih podjetnikov. Da bi ga vsaj malo potolažil, mu je predsednik dvorne komore Janž Kisel iz Fužin obljubil, da bo deželni knez kupil idrijsko fužino, vendar pa le za tretjino vsote, ki jo je vanjo vložil. Geltinger, ki se je znašel v brezizglednem položaju, se je moral končno vdati ter je prodal deželnemu

knezu idrijske kukse za 17880 gld. ali po 1100 gld. za kuks. Plemiču Keutschachu je zanje plačal 17.250 gld., kar pomeni, da je imel od deležev kljub vsemu še 550 gld. dobička; to pa je takrat pomenilo vrednost enega večjega grunta.¹²

Ko je Geltinger prodal idrijsko fužino deželnemu knezu, ni bil več njen edini lastnik. L. 1573 je prodal polovico fužine idrijskemu upravitelju Urbanu Ainkhürnu in njegovemu sinu Juriju ter Idrijčanu Janžu Trentinu. Zanj je prejel 2.000 gld. V kupni pogodbi so se dogovorili, da bo rudar in fužinar Janž Trentin vodil vse posle na fužini in da bo vsak mesec polagal račune od dohodkov in izdatkov na fužini. Fužinske delavce je moral preskrbovati z živežem in vsem potrebnim, vendar mu ni bilo treba polagati nobenega računa za dobiček, ki bi ga morebiti imel od te preskrbe. Ker Janž Trentin ni imel denarja, da bi plačal lastne stroške pri fužini, se je Urban Ainkhürn ponudil, da ga založi, dolg mu bo pa odplačal s svojim produktom.¹³

Urban Ainkhürn se je takoj po nakupu polovice fužine obrnil na deželnega kneza, da bi ga za njegove fužinske izdelke oprostil mitnine in naklade. Te svoboščine je užival Enej Geltinger že od 31. 5. 1571 dalje ter jih je prejel za štiri leta. In ker štiriletna doba še ni potekla, je Urban Ainkhürn prosil deželnega kneza, da tudi njemu dovoli uživati to ugodnost od njegove polovice fužine. Dvorna komora je njegovo prošnjo zavrnila.¹⁴

L. 1575 je deželni knez odkupil idrijsko fužino od Eneja Geltingerja in zgoraj naštetih sopodjetnikov. Zanj je plačal 5.000 gld.: 3.000 gld. od te vsote je odpadlo na Geltingerja za njegovo polovico fužine in hubo, ki jo je Geltinger dokupil k fužini. Kupnino za fužino — razen 250 gld. — je na vladarjevo željo založil Urban Ainkhürn, ki naj bi s povrnitvijo kapitala in obrestmi nanj počakal toliko časa, dokler ga ne bi odplačal z dohodki od živega srebra. Ainkhürn je rad ustregel vladarjevi prošnji, saj je bil kapital, posojen na dohodke živega srebra, najbolj varno naložen in dobro obrestovan.¹⁵

Janž Kisel je vladarju nasvetoval nakup idrijske fužine zato, da bi na njej mogli stalno žgati živosrebrno rudo.

Problem prostora, kjer bi mogli stalno žgati očiščeno živosrebrno rudo v živo srebro, je že nekaj časa sem močno zaposloval strokovnjake v idrijskem rudniku. Kraj, ki bi bil primeren v ta namen, ne bi smel biti preveč oddaljen od idrijskega rudnika, z njim bi moral biti rudnik v dobri prometni povezavi, predvsem pa bi moral imeti močno lesno bazo, ki bi za žganje živosrebrne rude zadostovala za nekaj desetletij.¹⁶ Kajti poraba lesa pri žganju rude je bila veliko večja od potreb po jamskem, rezanem in tesanem lesu v idrijskem rudniku. Pri produkciji 1200 do 1500 starih centov živega srebra letno je potrošnja lesa znašala nad 1000 klafter letno.¹⁷ Posledica tolikšne potrošnje lesa v idrijskem rudniku je bila, da so bili gozdovi v bližini rudnika že kmalu izsekani ter so morali žgalnice za živo srebro, ki so jih napravljali na prostem in v neposredni bližini gozda, premeščati v tiste gozdne predele, kjer je bilo še dovolj lesa. Čim višje v hribovje so se pomikali gozdovi, tem višje so se za njimi pomikale žgalnice. Tovorniki so na žgalnice tovorili rudo, lonce za žganje živega srebra in vodo, ki so jo rabili pri žganju; nazaj grede pa so natovorili živo srebro in ga odnesli v rudnik. Prinašanje rude in žgalnih posod do žgalnice in odnašanje živega srebra nazaj v Idrijo sta rudniku povzročala nemalo skrbi in stroškov, največjo skrb mu je pa prizadevala pogosta kraja živosrebrne rude na krajih, kjer so žgali živosrebrno rudo. Na nezavarovane žgalnice so prihajali razni nepošteni ljudje, ki so rudo odnašali, jo žgali v gozdovih ter prodajali trgovcem, ki so se kljub strogi prepovedi ukvarjali z nedovoljeno, a donosno kupčijo z živim srebrom.

Fužina v Spodnji Idriji naj bi po poročilu komisije popolnoma ustrezala pogojem za postavitev stalne žgalnice. Od idrijskega rudnika je bila oddaljena samo pol milje in do nje se je dalo priti po zložni in izhojeni poti ne samo s tovrnimi konji, pač pa tudi z vozmi. Računali so tudi, da bo njena lesna baza zadostovala vsaj za 30 do 40 let pri običajni produkciji približno 1200 do 1500 starih centov živega srebra letno. Zato sta vrhovni rudarski mojster Jurij Singer in ljubljanski nakladničar Krištof Portner, ki sta si fužino tudi ogledala, deželnemu knezu priporočila nakup fužine.¹⁸

Toda kmalu po nakupu se je ugotovilo, da stvar z idrijsko fužino ni bila dobro preračunana. Zaradi pomanjkanja lesa v bližini fužine bi moral deželni knez zgraditi grablje in še dve klavži na Kanomlji za splavljanje lesa iz oddaljenih gozdov. To bi knezu povzročilo nepredvidene stroške, za vzdrževanje naprav na Kanomlji in za izvlačevanje lesa iz vode bi pa morali na fužini vzdrževati nekaj delavcev. Mimo tega bi bili stroški za dovoz rude in loncev večji kot doslej, ko so žganje rude opravljali še v bližjih in ugodneje ležečih gozdovih. Za krajo rude na žgalnici pa je bila idrijska fužina še priročnejša kot ostale žgalnice, ker je stala ob cesti in so imeli ljudje do nje še lažji dostop. Zato je idrijski upravitelj Gregor Komar

odsvetoval deželnemu knezu, da bi fužina služila za žgalnico idrijskega živega srebra.¹⁹

Deželni knez ni uporabil idrijske fužine za žgalnico idrijskega živega srebra. Še isto leto kot jo je kupil, jo je oddal v najem nekdanjim lastnikom Eneju Geltingerju, Urbanu Ainkhürnu in Janžu Trentinu. Zakupniki so se z Janžem Kislom dogovorili, da bodo plačevali 1200 gld. zakupnine letno, toda kmalu so spoznali, da so se prenaglili. Ponudili so samo 450 gld. zakupnine, če bi morali od fužinskih produktov odrajtovati mitnino, quarentes in naklade; če bi bili teh dajatev oproščeni, so se ponudili plačevati 1000 gld. letne zakupnine. Končno so se sporazumeli za 500 gld. zakupnine.²⁰

Fužina tudi poslej ni donášala pričakovanega dohodka. Urban Ainkhürn je dolžil Geltingerja, da je z napravo novega plavža ob Kanomlji potrošil še tisti dohodek, ki bi ga sicer dobili s fužine, če bi obratovala s tistimi napravami, kot jih je imela prej. Zakupniki so ostali dolžni na zakupnini in ko so l. 1578 fužino zopet prizadejala huda neurja, se je deželni knez ponudil, da jim spregleda zaostalo zakupnino, če takoj plačajo vsaj 1000 gld. zakupnine. Urban Ainkhürn je svoj delež na zakupnini takoj plačal, ostala dva pa nič. Trentinu so grodelj zaplenili, a so mu ga vrnili, ker je obljubil, da bo svoj delež plačal takoj, ko ga bo prodal. Le Geltinger se ni nič zmenil za plačilo. Deželni knez mu je dal zaseči njegovo imetje v Škofji Loki. Še istega leta (1580) je Geltinger umrl v Benetkah. Njegova žena-vdova je prosila deželnega kneza, da ji vrne možovo premoženje. Geltingerjevo imovino na fužini v znesku 203 gld 41 kr je deželni knez zaplenil, od preostanka dolga v znesku 129 gld. 41 kr. pa je vdovi popustil polovico in ji je vrnil imetje.²¹

L. 1580 je deželni knez izdal tudi ukaz, da se tolminskim konsortom, ki so bili zemljiški gospodi Tolminskega in obeh Idrij, brez odlašanja izplača pristojbina od kupnine za idrijsko fužino. Temu je že ves čas nasprotoval katedralni prokurator, češ da ima pravico do regalij le deželni knez in nihče drug.²²

L. 1581 je idrijsko fužino vzel v zakup fužinar Janž Trentin iz Idrije. Zakupna pogodba se je glasila na 6 let po 350 gld. letne zakupnine. Trentin se je moral zavezati, da bo najemnino plačeval idrijskemu upravitelju v gotovini in ob roku, sicer mu bo zaplenjeno imetje in denar. Obvezati se je tudi moral, da bo fužino čimprej obnovil ter da bo nosil vse stroške popravila. Obljubil je tudi, da bo s svojimi delavci fužino ob vsakem večjem deževju obvaroval pred škodo in da ogenj v fužini ne bo nikoli ugasnil. Kajti vsako daljše prenehanje obratovanja fužine je deželnemu knezu ne le škodovalo na dohodkih, pač pa je nastajala škoda tudi na fužinskih obratih, ki so zaradi zapuščenosti hitro propadali, za njihovo obnovev pa je bilo treba šteti veliko denarja.²³

Avgusta meseca istega leta je Trentin pričel delo na fužini. Fužina pa je bila vedno manj rentabilna. V bližini fužine je primanjkovalo lesa, iz oddaljenih gozdov pa ga je bilo treba spravljati do fužine z velikimi stroški. Primanjkovala je tudi ruda, ker so bile rudne jame že močno izčrpane. Neki Andrej Kärner se je 1586 ponudil komori, da položi kavcijo za Trentina, ki je zaradi idrijske fužine zašel v dolgove. Komora bi Trentinu znižala zaostalo najemnino za zadnja štiri leta od 1050 na 550 gld., če bi za plačilo položil kavcijo. Kärner bi kavcijo položil zanj pod določenimi pogoji, ki jih pa komora ni hotela sprejeti.²⁴

Takrat je komora že iskala novega zakupnika za svojo fužino. Ponudila jo je v zakup ali nakup fužinarju na Hublju in Brekoviči Hanibalu Gneccu. Hanibal Gnecco, ki je bil že zadolžen, se ni odzval povabilu, pač pa njegov

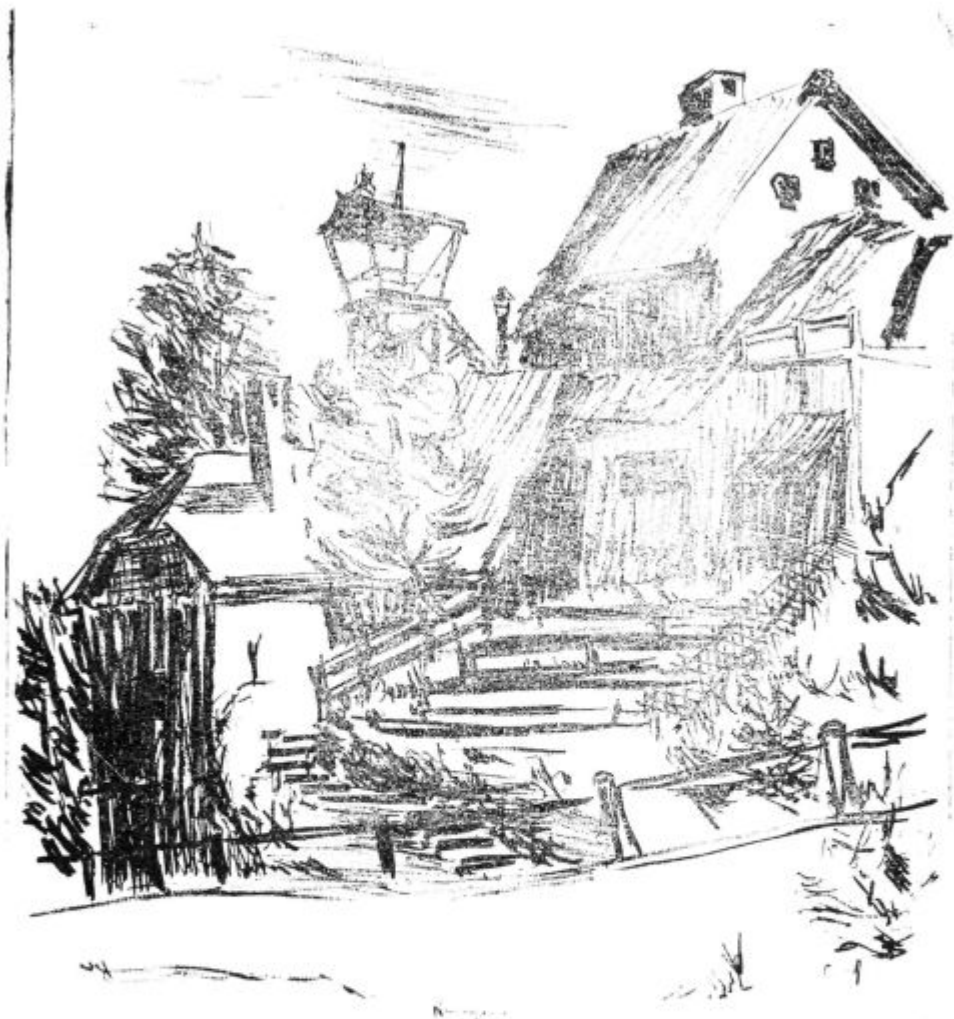
družabnik na fužini in brat Hieronim Gnecco. Rad bi kupil idrijsko fužino zaradi njenih rudnih jam, ki še niso bile do kraja izkoriščene, medtem ko so bile rudne jame hubeljske fužine popolnoma izčrpane. In da bi rešil fužino na Hublju propada, je bil pripravljen plačati za idrijsko fužino 350 gld. letne najemnine ali pa jo odkupiti za 3.500 gld.²⁵

Ceprav komora ni imela posebnega zaupanja v Hieronima Gnecca, je vendarle januarja 1587 sklenila z njim kupno pogodbo za idrijsko fužino. Dogovorili so se, da bo zanjo plačal 3.800 gld. kupnine in da bo prvi obrok kupnine v znesku 1000 gld. plačal v teku enega leta, ostanek pa v treh naslednjih letih.²⁶

Hieronim Gnecco svojih obljub ni držal, pač pa se je po preteku roka za plačilo prvega obroka obrnil na komoro, da mu rok podaljša. Idrijski upravitelj Gregor Komar in vrhovni rudarski sodnik na Kranjskem Janž Holczer, ki sta bila vprašana za svet, sta odločno odsvetovala kakršnokoli popuščanje Hieronimu Gneccu. Po poročilih, ki sta jih prejela, je Hieronim Gnecco med tem časom jame idrijske fužine izčrpal in gozdove iztrebil ter je idrijsko fužino tudi sicer zelo upropastil. Železo iz plavžev na Brekovicah je dal prepeljati na fužino v Hublju pri Vipavi, na idrijski fužini pa je ustavil vsako obratovanje, da je fužina vedno bolj propadala. Z odplačilom kupnine za fužino je zavlačeval, da bi jo temeljito izkoristil, potem bi jo pa izropano vrnil deželnemu knezu, ki je ne bi mogel prodati za noben denar. Njegov brat Hanibal Gnecco je na sodni dražbi javno izjavil svojim upnikom, da so bratovi dolgovi prav tako veliki kot njegovi. Zato sta omenjena komisarja komori predlagala, da ob zapadlem plačnem terminu takoj zaseže vso zalogo Gneccovega železa v Idriji, na Hublju in Brekovicah.²⁷

Komora se ni držala priporočil svoje komisije. Hieronimu Gneccu je podaljšala rok odplačila prvega obroka kupnine do junija 1588. Med tem časom pa so drugi upniki že prehitevali komoro pri izterjavi svojega dobroimetja pri Hieronimu Gneccu, kot n. pr. brata Antonelli iz Gorice, ki sta za dolžnih 300 gld. dobila od rudarskega sodišča dovoljenje, da zasežeta Gneccov grodelj na Brekovicah. Dala sta ga prenesti v hišo fužinarja Heinricherja v Brekovicah. Ko je deželni knez to izvedel, je dal zapleniti ves Gneccov grodelj in rudo na Brekovicah in Veharšah ter je ukazal, naj zanje poiščejo kupca. Teh pa ni bilo najti niti v deželi niti izven nje.²⁸

Zaradi zaplembe železa po idrijskem upravitelju Gregorju Komarju se je Gnecco takoj pritožil na deželnega kneza. Sporočil mu je, da je imel svoje železne produkte pripravljene za izvoz v italijanske Marke ter bi z izkupičkom od njih plačal prvi obrok kupnine, zraven bi mu pa ostalo še dovolj denarja za nadaljnje obratovanje na fužini. Rudne jame in jaški na Veharšah so bili ob njegovem prevzemu v tako slabem stanju, da je moral vanje vložiti 600 gld. stroškov, preden jih je usposobil za kopanje. Mimo vsega mu je idrijski upravitelj Gregor Komar odpeljal s hube pri fužini vse seno od dveh let nazaj v vrednosti 180 gld., da ga bo pokrmil rudniškim konjem. Prosil je deželnega kneza, da pošlje v fužino druge komisarje, ki bodo pravilno ocenili okoliščine, ki so ga privedle do tega položaja in ki bodo dovolili, da se mu vrne zaplenjeno železo.²⁹ V drugi svoji prošnji deželnemu knezu je zopet pisal, da ne more razumeti, čemu mu delajo takšne težave in škodo, ko pa ima imovino, ki je vredna veliko več, kot je dolžan. V pismu se je zavzemal tudi za svoje delavce-dninarje, ki so s prenehanjem obratovanja na fužini, v rudnih jamah in gozdovih ostali brez zaslužka, kakor tudi za prevoznike in tovornike, ki so morali svoj činž in davke pravočasno odrajtovati svojim zemljiškim gospodom. Ker pa je imel veliko materialno škodo z napravo lesa

Milan Trušnovec

za fužino, ki je sedaj uničen, in ker so rudne jame zaradi snega močno prizadete ter bo moral za popravilo fužine prispevati najmanj 400 gld. denarja, se je sicer zopet ponudil kupiti fužino za 3.800 gld., a na odplačilo petih let in brez vsakih obresti; če bi pa želel imeti deželni knez še 350 gld. najemnine kot doslej, bi ga pa moral oprostiti mitnine in naklade.⁹⁹

Gnecco ni dobil odgovora na to svojo ponudbo komori. Aprila 1590 se je še enkrat obrnil na deželnega kneza, naj vendarle sprejme eno od njegovih ponudb, ki se mu zdi najbolj ugodna, da zaradi ustavitve ognjev na fužini ne bo trpel škode ne on ne deželni knez. Če se pa ne more odločiti za noben

predlog, je pripravljen vrniti fužino, vendar mu mora plačati stroške, ki jih je imel doslej na fužini.³¹

Idrijski upravitelj Komar, ki je bil med tem časom vprašan za svet zaradi Gneccovih pritožb in predlogov, je večino Gneccovih trditev postavil na laž. Sporočil je komori, da Gnecco ni trgoval z italijanskimi Markami, pač pa je nazadnje kupčeval s Cesarom de Monte iz Benetk, vendar tudi z njim ni sklepal večjih kupčij. Za svoje produkte, kot se zdi, sploh nima kupca. Nekaj grodlja so mu zaplenili na Colu zaradi neplačane mitnine in leži še sedaj na mitnici. On je že večkrat predlagal Gneccu, da mu zaplenjeno železo vrne, če ga plača z gotovino, ali mu da zadostno poroštvo, da bo plačal kupnino za idrijsko fužino. Žal se Gnecco za njegove predloge ni zmenil. Železo, ki mu ga je zaplenil, je vredno komaj 500 gld., ne pa 1000 gld. in več kot trdi on, zato bo deželni knez za fužino le slabo odškodovan. Če bi pa Gneccu grodelj in železo vrnili, kot namerava storiti deželni knez, bi pa knezu ne bilo nič pomagano, ker bi se tega blaga polastili drugi upniki. Njegovo premoženje na fužini na Hublju je vredno komaj 500 gld., ker so rudne jame te fužine že popolnoma izčrpane. Kljub temu pa je Komar komori svetoval, naj Gnecca popolnoma ne odbije, pač pa naj od njega zahteva, da dá njemu ali kranjskemu vicedomu zadostno poroštvo, da bo do božiča 1589 izplačal 1000 gld. kupnine, obresti pa naj mu briše, če bo obnovil zgradbe in naprave na idrijski fužini.³² Podobnega mnenja je bil tudi vrhovni rudarski sodnik na Kranjskem Pavel Junauer.³³

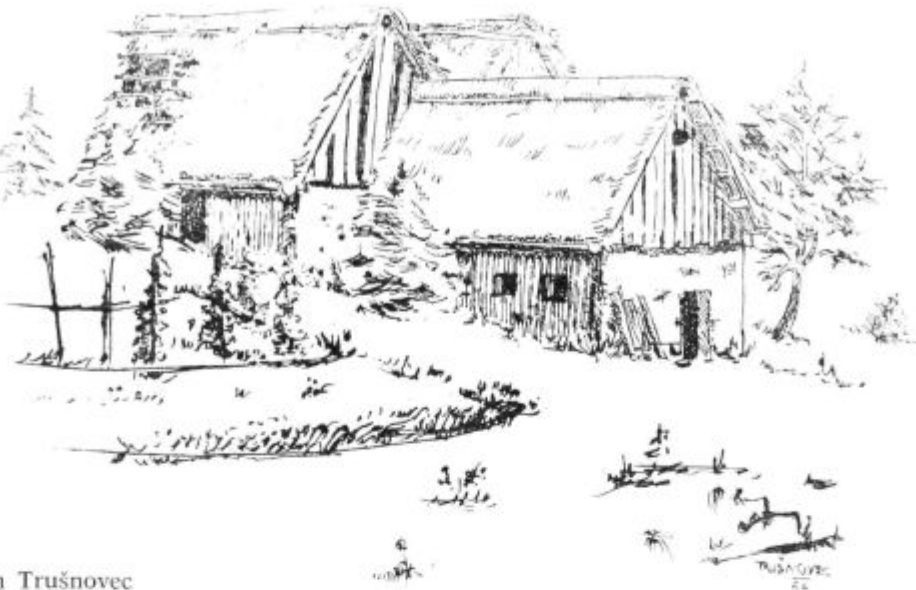
Stvar z idrijsko fužino se ni premaknila z mrtve točke. Avgusta meseca 1590 je bil idrijski upravitelj še enkrat vprašan za mnenje, kaj naj komora stori z idrijsko fužino. Mnenja je bila, da bi fužino zaradi pomanjkanja lesa opustili, rudo in grodelj pa prodali. Komar je bil proti opustitvi idrijske fužine, češ da je še dovolj lesa nad Kanomljo, ki se ga drugače ne more izkoristiti kot za oglje; za najemnika fužine pa ni hotel predlagati Gnecca ter je komori svetoval, da naj z oddajo fužine v najem nekoliko počaka.³⁴

Zaradi pomanjkanja rude in lesa je interes za idrijsko fužino popolnoma izginil. Opuščena idrijska fužina, ki že pod Gneccom ni več obratovala, je kmalu propadla. Po l. 1590 ni o njej nobenih vesti več. Spomin na fužino v Spodnji Idriji pa je bil živ še sto let dalje, ko so se l. 1700 v idrijskem rudniku posvetovali o postavitvi fužine za izdelavo pločevine za idrijske retorte.³⁵

* * *

Fužina v Spodnji Idriji je stala pod farno cerkvijo na levem bregu Kanomlje. Obsegala je bresciansko peč, veliko kladivo (Streckhammer), kovačnico za žeblje in podkve, žago in mlin ter hubo z vrtom, travniki, planinami in rovti. Fužinarji so od fužine odrahtovali 2 gld. letne davščine tolminskim konsortom, od hube pa 40 šilingov. Rudne jame in jaške je imela fužina v dolini Kanomlje, predvsem pa na Veharšah v logaškem gospostvu. Prenasjanje rude iz oddaljenih rudnih jam na fužino je povzročalo veliko stroškov. Žaga pri fužini se prvič omenja 1563, po vsej verjetnosti pa je obstajala že prej.³⁶

Ruda, iz katere so v idrijski fužini pridobivali železo, je bila slabe kakovosti. Železo iz te rude je bilo krhko in se ni dalo kovati, niti variti niti luknjati, ter je bilo slabše kakovosti od ostalega železa, ki so ga pridobivali v kranjski deželi. Zato so iz idrijskega železa izdelovali le žeblje, predvsem pa so ga v surovem stanju kot grodelj izvažali v Benetke in italijanske Marke. Baje so v Benetkah iz grodlja naših fužin izdelovali topovske krogle

Milan Trušnovec

za benečanske vojne ladje.³⁷ Idrijski rudnik živega srebra ni uporabljal idrijskega železa. Uvažal ga je iz Vordernberga na Koroškem, ki je slovel po izredno kvalitetnem železu.³⁸

Grodelj so do Trsta tovorili po isti poti kot živo srebro: preko Črnega vrha in Cola v Vipavsko dolino in skozi to dolino do Senožeč in dalje na Trst. Tržna cena grodlja je bila veliko nižja od cene železa, ki se je dalo kovati. Okrog l. 1570 so v Trstu plačevali grodelj po 6 dukatov za milenij (= 10 starih centov), železo pa po 12 dukatov za milenij.³⁹ L. 1590 se je cena grodlja dvignila na 10 gld., občutno pa so se dvignili stroški proizvodnje ter mitnine in naklade. Za en milenij grodlja brez tovarnine so znašali 6 gld. 21 krajc.⁴⁰

Produksijska zmogljivost idrijske fužine je bila približno 500 milenijev grodlja letno, vendar pa je to količino le redko dosegla. Zaradi slabega finančnega položaja fužinarjev in pogostih elementarnih nesreč, v katerih je fužina zelo trpela, so morali ognje v fužini večkrat pogasiti.⁴¹

Število delavcev na fužini ni znano. Delili so se v mojstre in navadne delavce-dninarje. K zadnjim so šteli tudi gozdne delavce in oglarje, ki so kuhali oglje za fužino. Med delavci se omenjajo zlasti Furlani, ki so fužinarsko dejavnost razširili po naših tleh. Zaradi bližnjega sosedstva z Benečani pa furlanski fužinarji na idrijski fužini niso bili preveč zaželeni. Delavci so bili slabo plačani, zato so pogosto menjavali svojega delodajalca na fužini. Ko je l. 1573 polovica idrijske fužine z nakupom pripadla Urbanu Ainkhürnu, ki je slovel kot najbogatejši idrijski podjetnik, so se najboljši Geltingerjevi mojstri in delavci preselili v Ainkhürnov del rudnih jam in fužine.⁴²

Idrijska fužina je morala vzdrževati tudi svojega rudarskega sodnika. L. 1572 se omenja Urban Flach kot rudarski sodnik v Idriji, na Veharšah, Brekovici in Hobovšah,⁴³ fužinar Janž Trentin pa se je moral ob prevzemu idrijske fužine v zakup 1581 zavezati, da bo na fužini sam vzdrževal rudarskega sodnika.⁴⁴ Nekaj časa so službo rudarskega sodnika na idrijski fužini opravljali tudi sodniki rudnika živega srebra v Idriji proti manjši odškodnini.⁴⁵

- ¹ Gedenkbuch 27, za l. 1526—1528, 1526, 23, 3., Hofkammerarchiv Wien; Alfons Müllner, Geschichte des Eisens in Krain, Görz u. Istrien, Wien—Leipzig, 1909, str. 610; Marija Verbič, Rudnik živega srebra v Idriji do konca XVI. stoletja, inavg. disertacija, FF, 1965;
- ² Milko Kos, Urbarji Slovenskega Primorja, I., Lj., 1948, str. 42; M. Verbič, c. d., pogl. Teritorialna pripadnost in kolonizacija Idrije do konca XVI. stol.;
- ³ Mihael Arko, Zgodovina Idrije, Gorica 1931, str. 1.
- ⁴ Hermann Wiessner, Geschichte des Kärntner Bergbaues, I. Teil, Klagenfurt, 1950, str. 43;
- ⁵ Innerösterreichische Quecksilberbergwerke, fasc. 18320, 1552, 13. 6., Hofkammerarchiv Wien; Müllner, c. d. str. 610—611;
- ⁶ Müllner, c. d. str. 611;
- ⁷ IOQuBw, fasc. 18320, 1563, 12. 11; Müllner, c. d. str. 611—612;
- ⁸ IOQuBw, fasc. 18320, 1548, 26. 4., 1559, 2. 1.;
- ⁹ IOQuBw, fasc. 18321, 1575, 6. 5.; Müllner, c. d. str. 612, 615;
- ¹⁰ IOQuBw, fasc. 18321, 1576, 2. 12.; (fol. 721); 1579, 20. 8. (fol. 722); 1579 28. 8. (fol. 726); 1579, 17. 4. (fol. 737); 1580, 9. 1. (fol. 725); 1579, 23. 2. (fol. 739); s. d. fol. 740—741; 1578, 20. 6. (fol. 1092—1093);
- ¹¹ IOQuBw, fasc. 18321, 1575, 6. 5., priloga;
- ¹² IOQuBw, fasc. 18321, 1575, 6. 5.; 11. 5.; 1575, 20. 4. (fol. 567); Vicedomski arhiv, fasc. I/50, Arhiv Slovenije v Ljubljani;
- ¹³ IOQuBw, fasc. 18321, 1576, 2. 12.; (fol. 704); 1576, 24. 9. (fol. 745—748); Hofkammer, Kronologische Reihe, 1573, 31. 10., Landesarchiv Graz; Müllner, c. d. 615—616;
- ¹⁴ Hofkammer, Graz, KR, 1573, 31. 10; Müllner, c. d. str. 615—616;
- ¹⁵ IOQuBw, fasc. 18321, 1579, 9. 10. (fol. 1098—1099); Müllner, c. d. str. 617;
- ¹⁶ IOQuBw, fasc. 18321, 1575, 6. 5.;
- ¹⁷ IOQuBw, fasc. 18321, 1588, 21. 11.;
- ¹⁸ IOQuBw, fasc. 18321, 1575, 6. 5.; Müllner, str. 617;
- ¹⁹ IOQuBw, fasc. 18321, 1590, 22. 8.; Müllner, c. d. str. 625;
- ²⁰ IOQuBw, fasc. 18321, 1576, 16. 1. (fol. 1086—1087); 1579, 9. 10. (fol. 1098—1099); Vic. A., fasc. I/50, Vic. A., Mineralia; Müllner, c. d., str. 617—618;
- ²¹ Vic. A., fasc. I/50; IOQuBw, fasc. 18321, 1579, 9. 10.; 1579, 18. 11.; 1580, 23. 11.; 1581, 16. 9.; Müllner, c. d. str. 618;
- ²² Hofkammer, Graz, KR, 1580, marec; 1580, 26. 7.;
- ²³ IOQuBw, fasc. 18321, 1581, 16. 9.; Müllner, c. d. str. 619;
- ²⁴ IOQuBw, fasc. 18321, 1586, 10. 2.; 1586, 15. 2. (fol. 750—753); Müllner, c. d. str. 619;
- ²⁵ Müllner, c. d. str. 620;
- ²⁶ IOQuBw, fasc. 18321, 1589, 10. 6.; Hofkammer, Graz, KR, 1588, 15. 4.; Müllner, c. d. str. 621;
- ²⁷ Hofkammer, Graz, 1588, 15. 4.; Müllner, c. d. str. 620—621;
- ²⁸ IOQuBw, fasc. 18321, 1590, 16. 2.; Müllner, c. d. str. 621—622;
- ²⁹ IOQuBw, fasc. 18321, s. d. (ca. 1590); Müllner, c. d. str. 622;
- ³⁰ IOQuBw, fasc. 18321, 1590, 2. 2.; Müllner, c. d. str. 622—625;
- ³¹ IOQuBw, fasc. 18321, 1590, 28. 4.; Müllner, c. d. str. 624;
- ³² IOQuBw, fasc. 18321, 1589, 10. 6.; 1590, 16. 2.; Müllner, c. d. str. 623—624;
- ³³ IOQuBw, fasc. 18321, 1590, 1. 3.; Müllner, c. d. str. 624;
- ³⁴ IOQuBw, fasc. 18321, 1590, 28. 8.; Vic. A. I/50, 1590, 9. 8.; 1590, 24. 11.
- ³⁵ Müllner, c. d. str. 625;
- ³⁶ IOQuBw, fasc. 18321, 1563, 12. 11.; fasc. 18321, 1576, 15. 2. (fol. 1088—1091); 1590, 1. 3.; Müllner, c. d. str. 611;
- ³⁷ IOQuBw, fasc. 18321, 1570, 22. 2.; 1590, 1. 3.; Müllner, c. d. str. 612 in 617;
- ³⁸ Vic. A., fasc. I/50;
- ³⁹ Müllner, c. d. str. 617;
- ⁴⁰ IOQuBw, fasc. 18321, 1590, 2. 2.; Müllner, c. d. str. 623;
- ⁴¹ Müllner, c. d. str. 617—619;
- ⁴² Müllner, c. d. str. 613—619;
- ⁴³ Müllner, c. d. str. 685;
- ⁴⁴ IOQuBw, fasc. 18321, 1581, 16. 9.;
- ⁴⁵ Müllner, c. d. str. 686.

SVETOVNI TRG ŽIVEGA SREBRA

Marijan Groff

1. Splošno o trgu

Zaokrožene celote trgov posameznih držav tvorijo svetovni trg. Z definicijo trga v širšem ali ožjem smislu pa bomo zadeli bistvo besede trg, tržišče.

Trg je prostor, kjer se srečujejo proizvajalci na eni strani in kupci na drugi strani. Pravimo, da eni blago nudijo, ker pričakujejo, da bodo drugi po njem povpraševali. Naj se to dogaja na najbolj skromnem vaškem sejmu ali v svetovnem merilu, osnovne značilnosti ostanejo iste. Pri večini premikov blago nekdo ponuja in postavlja določene pogoje; drugi pa po njem povprašuje in tudi postavlja določene pogoje. Ko blago zamenjata, pomeni, da sta osvojila neki kriterij, ki zadovoljuje oba. Določila sta torej ceno. Poskusimo zanemariti fizični pojav dveh ali več oseb in spremljajmo samo odnose, ki nastajajo pri menjavi. Pogoji ponudbe morajo biti taki, da ustrezajo pogojem povpraševanja. Trg pa je sklop različnih zakonitosti, ki jih imata tako ponudba kot povpraševanje. Če se ti pogoji ne prilagodijo, uravnovesijo, ne pride do menjave. Kriterij za tako uravnovešanje pa postavlja človek.

Že od samega začetka razvoja filozofske misli je človek iskal odgovor na vprašanje, kaj vpliva na pogoje ponudbe in povpraševanja, da pride do menjave, oziroma kaj je cena?

Razvoj tržnega gospodarstva, torej takega načina gospodarjenja, ko ne proizvašaš le zase, ampak tudi za druge, zato da bi tudi drugi proizvajali zate, je še bolj zapletel filozofom poti, na drugi strani pa jih odprl.

Dognali so, da je cena v končni meri rezultat ponudbe in povpraševanja, saj so se jim odprla nova področja, ki so za raziskavo odnosov med ljudmi glede na proizvodnjo in menjavo mnogo bolj pomembna (kapital, vrednost).

Marx je ceni dodal novo kvaliteto, saj jo je znanstveno ločil od vrednosti in s tem dokazal, da ima lahko vsako blago poleg cene tudi vrednost, kar je za razumevanje globljih ekonomskih pojavov bistvenega pomena. Ti dve kategoriji sta lahko med sabo podobni ali različni. Tendencia cene pa je, da se približuje vrednosti.

Pri našem spoznavanju cene na svetovnem trgu živega srebra se bomo zadovoljili s preučevanjem pogojev ponudbe in povpraševanja. Posebno poglavje pa bodo predstavljale cene kot rezultat in pojavna oblika pogojev ponudbe in povpraševanja.

2. Poglavitne značilnosti svetovne ponudbe živega srebra

Menim, da je za statistično in logično spremljanje gibanja cen dovolj dolga 60-letna časovna vrsta. Časovna vrsta proizvodnje živega srebra v svetu kaže od leta 1910 do leta 1950 vse značilnosti odvisnosti od ciklov v gibanju

cen živega srebra. To pomeni, da je bila proizvodnja v tem obdobju absolutno odvisna od potrošnje in se je povsem podrejala zakonitostim prostega trga. Po letu 1950 pa je opazna tendenca, da kljub padcu cen proizvodnja ne upada v vsem svojem ciklu in z vso ostrino. Vzrokov za to ublažitev je več. Široke možnosti uporabe in dokaj draga proizvodnja živega srebra uvrščajo to kovino v relativno redke kovine in je po nekaterih zahodnih kriterijih na listi strateških materialov. Dejstvo je, da kljub svoji relativno visoki ceni v strukturi cene končnega izdelka — razen pri nekaterih enostavnih pripomočkih za kmetijstvo — živo srebro v strukturi cene končnega proizvoda nima odločujočega vpliva. Ti dve ugotovitvi in nekontroliranost svetovnega tržišča so omogočili predvsem večjim svetovnim proizvajalcem, da so tudi ob nekonjunkturi proizvajali in skladiščili svoje proizvode.

Ob dokaj ugodnem tržnem položaju ali ob konjunkturi proizvajajo glavni svetovni proizvajalci okrog 70 odstotkov celotne svetovne proizvodnje. Ostalo proizvodnjo dopolnijo marginalni proizvajalci. Le-te pa lahko razdelimo na tiste, ki proizvajajo živo srebro iz rude, in na tiste, katerih proizvodnja živega srebra je stranskega pomena in v glavnem sloni na pridobitvah živega srebra iz industrijskih odpadkov, ki imajo še nekaj živega srebra. Ti marginalni proizvajalci so neke vrste tržna uravnilovka. Ob porastu cen se jim izboljšujejo pogoji za proizvodnjo in začno proizvajati. S porastom proizvodnje vplivajo, da se masa svetovne proizvodnje poveča in s tem poraste celotna svetovna ponudba ob drugačnih pogojih kot prej. Ta porast pa zavira naraščanje cen, čeprav na drugi strani prav to spodbudi k proizvodnji marginalne proizvajalce. Ob nizkih cenah marginalni proizvajalci opuščajo proizvodnjo zaradi nerentabilnosti, kar zopet povzroči manjšo ponudbo in hkrati zavira prehiter padec cen. Lahko rečemo, da imajo marginalni proizvajalci dvojno vlogo: vlogo pospeševalca in zaviralca.

Elastičnost proizvodnje je opazna predvsem v ZDA. Večina rudnikov v tej državi proizvaja na meji rentabilnosti. Ob padcu cen prenehajo s proizvodnjo, ob porastu cen pa ti marginalni proizvajalci spet začno proizvajati. Nihanje je najbolj razvidno iz tabele o proizvodnji živega srebra. Vidimo lahko, da se le-ta giblje med 5 in 50.000 jeklenkami letno. Seveda pa so te spremembe značilne za daljše razdobje. K takemu izrazitemu gibanju pa največ pripomore veliko število marginalnih rudnikov. Teh je, kot bomo pozneje videli, samo v ZDA okrog 100.

Občutne vzpone je opaziti v letih pred prvo svetovno vojno, ob veliki krizi in pred letom 1940, torej pred drugo svetovno vojno. To je tudi razumljivo, saj priprave na vojno dvignejo celotni gospodarski potencial dežel. Med vrstami surovin se poveča tudi potrošnja živega srebra. Povečanemu povpraševanju sledi porast cen, temu pa dvig proizvodnje. Prav ta mehanizem cen omogoča, da se dvigne proizvodnja živega srebra. V obratnih primerih pa je zopet ta mehanizem vzrok padca cen in zmanjšanja proizvodnje. Zaradi padca cen prenehajo proizvajati marginalni proizvajalci.

Močan vzpon v proizvodnji živega srebra pa je opaziti predvsem v zadnjih dvajsetih letih. V primerjavi z letom 1937 se je proizvodnja povzpela za 100 odstotkov. Vzrokov za to je več: prvi je pričakovana in drugi dejansko večja potrošnja. Pričakovana zato, ker so proizvajalci suhih baterijskih členov napovedali, da se bo proizvodnja suhih členov v ZDA razširila ne le za vojaške, ampak tudi za civilne potrebe. Taka proizvodnja pa bi lahko krepko povečala povpraševanje. V grafikonu je viden vzpon leta 1946, kar je izključno posledica teh obetov.

Pozneje so proizvodnjo teh baterij kljub odličnim lastnostim opustili, ker so bile tudi za povprečnega Američana predrage.

Po zastoju leta 1947, za katerega mnogi izvedenci trdijo, da je nastal zaradi nepredvidenega padca potrošnje (New York E & MJ leta 1965), so ob razvoju industrijske tehnologije kmalu začeli uporabljati živo srebro v nove namene. Poleg tega je bil svet v neprestani pripravljenosti zaradi blokavske politike, kar vse je zahtevalo, da so vodilne države držale večje strateške rezerve živega srebra. Naglo se razvijajoča elektroindustrija je zopet trošila vedno večje količine živega srebra. Prav tako pa se je razširila uporaba raznih zaščitnih sredstev v kmetijstvu, izdelanih na bazi živega srebra. Povečanemu porastu je sledila najprej večja proizvodnja v marginalnih rudnikih, pozneje pa so začeli odpirati nove, predvsem v nerazvitih državah Latinske Amerike in Azije. Tako so nastali novi rudniki v Boliviji, Cilu, na Filipinih, v Sovjetski zvezi in Kitajski. Poleg teh pa so povečali svojo proizvodnjo rudniki v Španiji, Italiji in pri nas v Idriji. V katero smer se je gibala potrošnja, bomo videli v poglavju o potrošnji.

Očitno pa je, da je povečana potrošnja potegnila za sabo večanje proizvodnje. Opazen vzpon je bil dosežen leta 1957, po tem letu pa se je svetovna proizvodnja gibala okrog 230.000 jeklenk na leto. V grafikonu o gibanju povojne proizvodnje živega srebra vidimo, da kaže celotna proizvodnja tendenco naraščanja.

Največ rudnikov, hkrati pa tudi največ takih, ki proizvajajo na meji rentabilnosti, deluje v ZDA. To je razumljivo, saj je v tej deželi tržno gospodarstvo najbolj razvito. Ti rudniki tudi za več let prekinejo proizvodnjo, ob konjunkturi pa zažive in izkoristijo vpliv naraščajočega povpraševanja. Nihanje je najbolj razvidno iz pregleda o proizvodnji živega srebra.

Leta 1950 je proizvodnja v ZDA dosegla le 4.535 jeklenk, leta 1958 pa je presegla 38.000 jeklenk. Od leta 1948 do 1950 je bila cena na svetovnem trgu okrog 80 dolarjev za jeklenko, leta 1951 do 1958 pa je presegla 200 dolarjev. Očitno je vpliv cen na proizvodnjo živega srebra v ZDA najmočnejši.

GIBANJE PROIZVODNJE ŽIVEGA SREBRA PO DRŽAVAH ZDA OD LETA 1910 DO 1960 (po Mineral Yearbook 1958/59)

Leto	Alaska	Arizona	Arkansas	California	Idaho	Nevada	Oregon	Texas	Washing- ton	Ostale	Skupaj
1910	—	—	—	16.985	—	69	—	3.276	—	—	20.330
1911	—	—	—	18.612	—	69	—	2.295	—	—	20.976
1912	—	—	—	20.254	—	2.516	—	1.964	—	—	24.734
1913	—	224	—	15.386	—	1.623	—	2.714	—	—	19.947
1914	—	11	—	11.154	—	2.062	—	3.103	—	—	16.330
1915	—	(2)	—	14.095	—	2.296	—	4.359	—	—	20.756
1916	—	5	—	20.768	—	2.169	299	6.223	74	—	29.538
1917	—	39	—	23.623	5	984	383	10.649	—	—	35.683
1918	—	—	—	22.366	21	1.030	693	8.340	—	—	32.450
1919	—	—	—	15.005	—	746	429	4.953	—	—	21.133
1920	—	—	—	9.718	—	82	24	3.391	—	—	13.216

Leto	Alaska	Arizona	Arkansas	California	Idaho	Nevada	Oregon	Texas	Washington	Ostale	Skupaj
1921	—	—	—	3.015	(1)	(2)	(2)	(2)	—	3.240	6.256
1922	—	—	—	3.360	—	(2)	2	(2)	—	2.929	9.291
1923	—	—	—	5.375	(2)	(2)	(2)	(2)	—	2.458	7.833
1924	—	(2)	—	7.861	(2)	(2)	(2)	(2)	—	2.091	9.952
1925	—	30	—	7.514	(2)	532	—	(2)	—	977	9.053
1926	(2)	(2)	—	5.651	6	194	—	(2)	482	1.200	7.541
1927	(2)	(2)	—	5.672	—	419	2.055	(2)	559	2.423	11.128
1928	—	(2)	—	6.977	—	2.867	3.710	(2)	(2)	4.316	17.870
1929	(2)	(2)	—	10.139	—	4.764	3.657	(2)	1.397	3.725	23.682
1930	(2)	(2)	—	11.451	—	3.282	2.919	(2)	1.079	2.822	21.553
1931	(2)	(2)	(2)	13.448	—	2.217	5.011	(2)	560	3.711	24.947
1932	(2)	(2)	(2)	5.172	—	474	2.523	(2)	407	4.046	12.622
1933	—	—	(2)	3.930	—	387	1.342	(2)	(2)	4.010	9.669
1934	—	(2)	488	7.808	—	300	3.460	(2)	330	3.059	15.445
1935	—	(2)	304	9.271	—	190	3.456	(2)	106	4.191	17.518
1936	—	(2)	(2)	8.693	—	211	4.126	(2)	(2)	3.514	16.569
1937	—	37	(2)	9.473	—	198	4.264	(2)	(2)	2.266	16.508
1938	—	—	(2)	12.277	—	336	4.610	(2)	(2)	768	17.991
1939	(2)	—	366	11.127	(2)	828	4.592	(2)	—	1.722	18.633
1940	162	740	1.159	18.622	(2)	5.924	9.043	(2)	53	2.067	37.777
1941	(2)	873	2.012	25.714	(2)	4.238	6.935	(2)	(2)	5.711	44.921
1942	(2)	701	2.392	29.906	(2)	5.201	9.032	(2)	(2)	3.033	50.846
1943	786	541	1.532	33.812	4.216	4.577	4.651	1.769	—	—	51.929
1944	(2)	548	191	28.052	(2)	2.460	3.159	1.095	—	2.183	37.688
1945	(2)	(2)	(2)	21.199	627	4.338	2.500	(2)	—	2.099	30.763
1946	699	95	11	17.782	868	4.567	1.326	—	—	—	25.384
1947	127	—	—	17.165	886	3.881	1.185	—	—	—	23.344
1948	100	—	—	11.188	543	1.206	543	—	—	—	14.388
1949	100	—	—	4.493	—	1.170	1.167	—	—	—	9.930
1950	—	—	—	3.850	—	680	5	—	—	—	4.535
1951	—	(2)	—	4.282	357	1.400	1.177	(2)	—	77	7.293
1952	28	—	—	7.241	997	3.523	868	—	—	—	12.547
1953	40	—	—	9.290	(2)	3.254	648	(2)	—	1.105	14.337
1954	1.046	163	—	11.262	609	4.974	489	—	—	—	18.543
1955	(2)	477	—	9.875	1.107	5.750	1.056	(2)	—	690	18.955
1956	3.280	(2)	—	9.017	3.349	5.859	1.893	(2)	—	734	24.177
1957	5.461	28	—	16.511	2.260	6.311	3.993	(2)	—	59	34.625
1958	3.380	53	—	22.365	2.625	7.336	2.276	(2)	—	32	38.067
1959	2.850	(2)	—	17.769	1.311	6.913	1.511	(2)	—	902	31.256
1960	2.790	22	—	20.332	1.367	6.960	1.541	(2)	—	211	33.223

(1) prikazano v podatkih druge države

(2) zajeto v rubriki ostale države

V tabeli je razvidno, kako so ti mali marginalni rudniki podvrženi tržnemu nihanju. Že ta prikaz nam pokaže razdrobljenost proizvodnje in s tem višje stroške malih rudnikov. V teh devetih državah, ki so zajete v tabeli, je od časa do časa več kot 100 rudnikov ali kopov v pogonu; leta 1958 je bil 101. Od teh pa je le osem takih rudnikov, ki proizvedejo tisoč jeklenk ali več. To pomeni, da 85 odstotkov celotne ponujene količine pride na trg iz teh osmih rudnikov. Ostalih 93 rudnikov pa proizvede le 15 odstotkov od količin, proizvedenih v Združenih državah Amerike.

Najpomembnejši rudniki v ZDA s proizvodnjo nad 1.000 jeklenk:

Država:	Okraj:	Rudnik:
Alaska California	Aniak district	Red Devil
	Lake	Abbott
	San Benito	New Idrija
	San Luis Obispo	Buena Vista
	Sonoma	Mount Jackson (vključno Great Eastern)
Idaho	Washington	Idaho — Almaden
Nevada	Humboldt	Cordero
Oregon	Malheur	Bretz

Naslednji rudniki pa proizvedejo letno 100 ali več jeklenk:

Alaska California	Aniak district	Schafer's Cinnabar
	Kings	Little King (Fredana)
	Napa	Oat Hill
	San Benito	San Carlos
	Santa Barbara	Gibraltar
	Santa Clara	Guadalupe, New Almaden
	Trinity	Altoona
Idaho Nevada	Valley	Hermes
	Esmeralda	B & B
	Humboldt	Red Ore
Oregon	Pershing	Hillside
	Douglas	Bonanza
	Jefferson	Horse Heaven*

* Zgoraj navedene podatke sem črpal iz: Minerals Yearbook 1958 E & MJ Metal and Mineral Market

Teh 22 rudnikov proizvede 97 odstotkov skupne proizvodnje ZDA. Razen rudnikov v Kaliforniji in Nevadi ostali zaživijo in dokaj hitro dvignejo proizvodnjo v času konjunktore, ob zasičenosti pa sunkovito prenehajo proizvajati.

Rudarji teh mejnih rudnikov, kolikor te delavce sploh lahko tako imenujemo, imajo običajno še eno stalno zaposlitev ali pa delajo na kmetijah. Z leti so naraščale mezde in to je dvignilo že tako visoke marginalne meje teh rudnikov. Medtem ko imajo prvi lastno ceno okrog 330 dolarjev, se giblje pri drugih, manjših okrog 400 do 450 dolarjev za jeklenko (Metal Buletin 7. marec 1966).

**PROIZVODNJA, POTROSNJA, UVOZ, IZVOZ IN CENE V ZDA
V LETIH 1910 DO 1967**

Leto	PROIZVODNJA			Uvoz za potrošnjo	Izvoz	Dejanska potrošnja	Cene
	Svet	ZDA	% ZDA v svetu				
1910	107.053	20.330	19	9	1.898	18.441	47,00
1911	120.423	20.976	17	6.209	287	26.898	46,54
1912	120.650	24.734	21	1.088	306	25.516	42,66
1913	117.465	19.947	17	2.259	1.125	21.081	39,54
1914	108.601	16.330	15	8.000	1.427	22.993	48,31
1915	112.871	20.756	18	5.551	3.328	22.979	87,01
1916	101.544	29.538	29	5.585	8.763	26.360	125,49
1917	115.087	35.683	31	5.138	10.636	30.185	106,30
1918	99.256	32.450	33	6.631	3.057	36.024	123,47
1919	89.940	21.133	23	10.495	8.987	22.641	92,15
1920	84.470	13.216	16	13.982	1.533	25.665	81,12
1921	61.916	6.256	10	10.462	388	16.330	45,46
1922	91.019	6.291	7	16.697	287	22.701	58,95
1923	93.040	7.833	8	17.836	314	25.355	66,50
1924	89.138	9.952	11	12.996	205	22.743	49,76
1925	103.344	9.053	9	20.580	201	29.432	83,13
1926	115.969	7.541	7	25.634	114	33.061	91,90
1927	149.905	11.128	7	19.941	—	30.900	118,16
1928	149.083	17.870	12	14.562	—	32.300	123,51
1929	162.699	23.682	15	14.917	—	38.500	122,15
1930	108.985	21.533	20	3.725	—	25.200	115,01
1931	99.069	24.947	25	549	4.984	20.510	87,75
1932	83.644	12.622	15	3.886	241	16.294	57,93
1933	59.928	9.669	16	20.315	—	29.700	59,23
1934	76.939	15.445	20	10.192	—	25.400	73,87
1935	100.261	17.518	17	7.815	—	25.200	71,99
1936	123.878	16.569	13	18.088	263	34.400	79,92
1937	133.136	16.508	12	18.917	454	35.000	90,18
1938	150.000	17.991	12	23.062	713	19.600	75,47
1939	145.000	18.633	13	3.499	1.208	20.900	103,94
1940	215.000	37.777	18	171	9.617	26.800	176,86
1941	275.000	44.921	16	7.740	2.590	44.800	185,02
1942	265.000	50.846	19	38.941	345	49.700	196,35
1943	236.000	51.929	22	47.805	385	54.500	195,21
1944	163.000	37.688	23	19.553	750	42.900	118,36
1945	131.000	30.763	23	68.617	1.036	62.429	134,89
1946	154.000	25.348	16	13.896	907	31.552	98,24
1947	168.000	23.244	14	13.008	884	35.581	83,74
1948	107.000	14.388	13	31.951	526	46.253	76,49
1949	121.000	9.930	8	103.141	577	39.857	79,46
1950	143.000	4.535	3	56.080	447	49.215	81,26
1951	147.000	7.293	5	47.860	241	56.848	210,13
1952	151.000	12.547	8	71.855	400	42.556	199,09

Leto	PROIZVODNJA			Uvoz za potrošnjo	Izvoz	Dejanska potrošnja	Cene
	Svet	ZDA	% ZDA v svetu				
1953	160.000	14.337	9	83.393	546	52.259	193,03
1054	180.000	18.543	10	64.957	890	42.796	264,39
1955	185.000	18.955	10	20.354	451	57.185	290,35
1956	220.000	24.177	9,1	47.316	1.080	54.143	259,92
1957	246.000	34.625	7,1	42.005	1.919	52.889	246,98
1958	241.000	38.067	10,8	30.196	320	52.617	229,06
1959	231.000	31.256	7,5	30.141	640	54.895	227,484
1960	242.000	33.223	7,3	19.488	357	51.167	210,76
1961	240.000	31.662	7,6	12.326	285	55.163	197,61
1962	244.000	26.277	9,3	31.552	224	65.501	191,21
1963	236.000	19.100	12,5	42.872	187	77.963	189,45
1964	240.000	14.142	17	41.153	2.574	82.608	314,79
1965	270.000	16.782	14,4	—	—	73.560	562,79
1966	280.000	22.008	—	—	—	71.509	440,970
1967	230.000	23.784	—	—	—	69.517	535,555

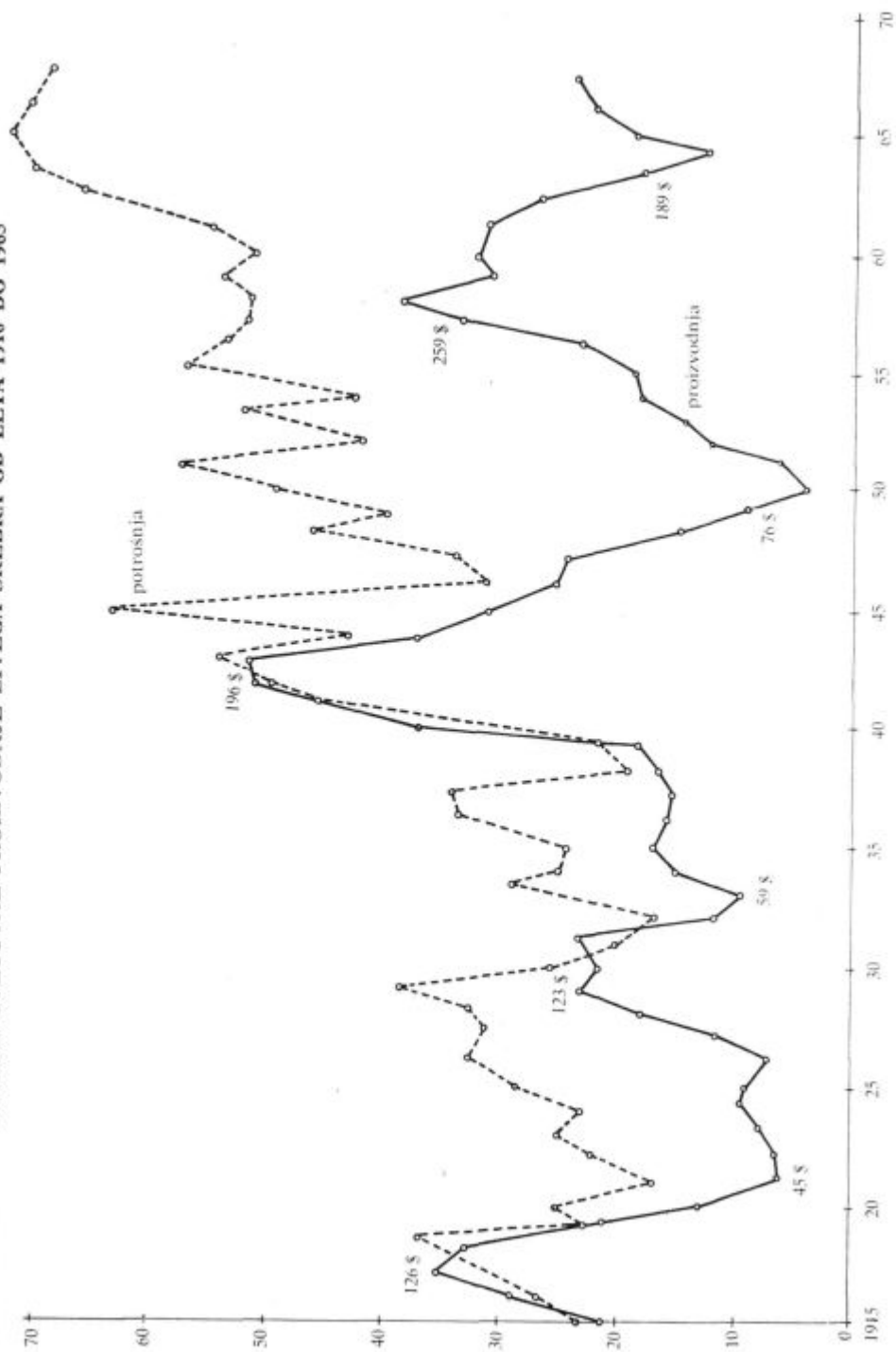
**PREGLED GIBANJA SVETOVNE PROIZVODNJE ŽIVEGA SREBRA
V LETIH OD 1910 DO 1968 (po Minerals Yearbook in E & MJ)**

Leto	Količina v jeklenkah	Leto	Količina v jeklenkah	Leto	Količina v jeklenkah
1910	107.063	1930	108.985	1950	143.000
1911	120.423	1931	99.069	1951	147.000
1912	120.650	1932	82.644	1952	151.000
1913	117.465	1933	59.822	1953	160.000
1914	108.601	1934	76.939	1954	180.000
1915	112.871	1935	100.261	1955	185.000
1916	101.544	1936	123.878	1956	220.000
1917	115.087	1937	133.136	1957	246.000
1918	99.256	1938	150.000	1958	241.000
1919	89.940	1939	145.000	1959	231.000
1920	84.470	1940	215.000	1960	242.000
1921	61.916	1941	275.000	1961	240.000
1922	91.819	1942	265.000	1962	244.000
1923	93.040	1943	236.000	1963	236.000
1924	89.138	1944	163.000	1964	240.000
1925	103.334	1945	131.000	1965	270.000
1926	115.969	1946	154.000	1966	280.000
1927	149.905	1947	168.000	1967	230.000
1928	149.083	1948	107.000	1968	230.000
1929	162.699	1949	121.000		

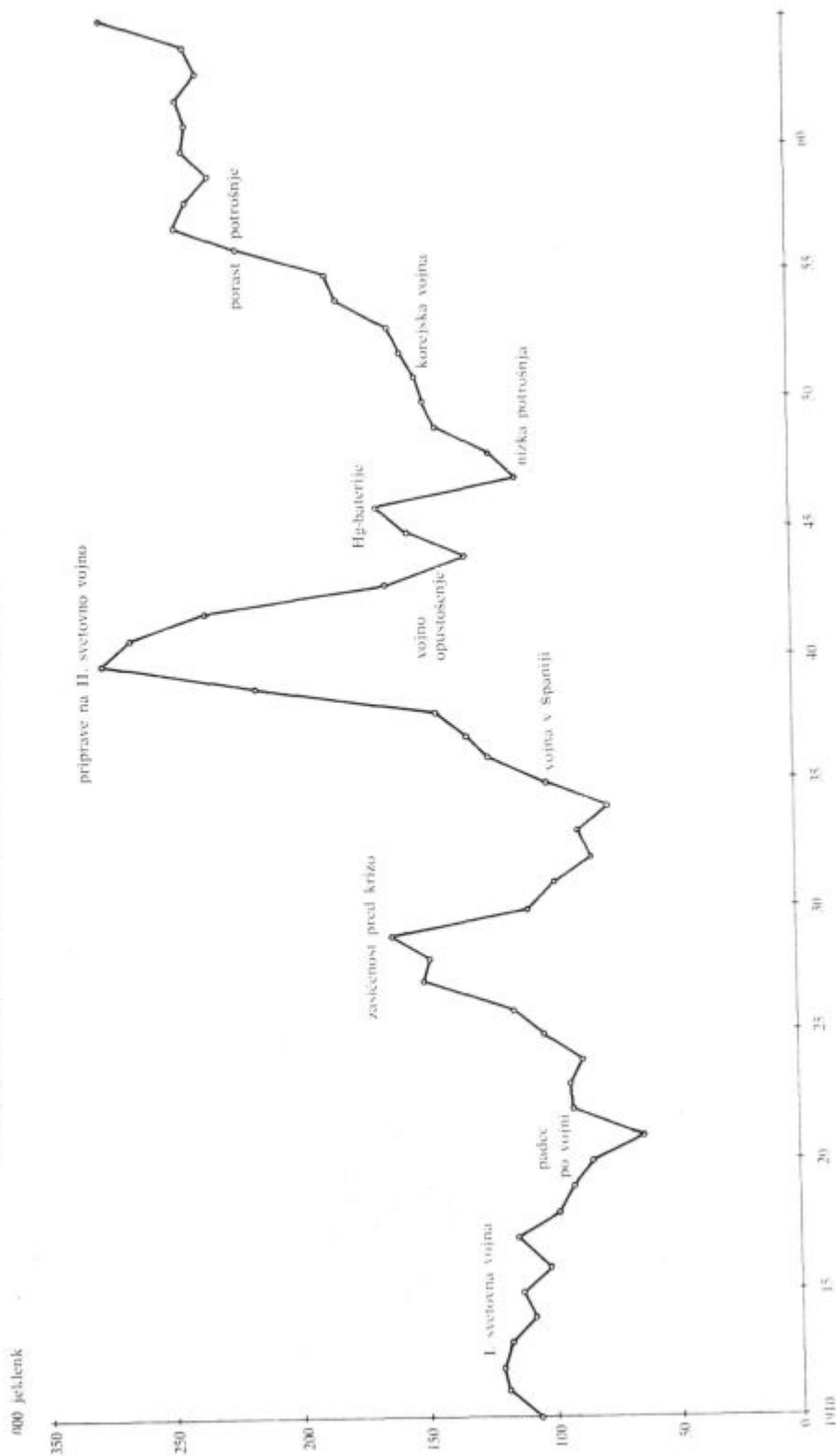
1 jeklenka drži 34,48 kg
(76 liber)

GIBANJE SVETOVNE PROIZVODNJE ŽIVEGA SREBRA OD LETA 1910 DO 1965

v 000 JEKLENK

GIBANJE SVETOVNE PROIZVODNJE ZIVEGA SREBRA OD LETA 1910 DO 1965

GLAVNI SVETOVNI PROIZVAJALCI ŽIVEGA SREBRA

(Podatki v jeklenkah)

Država	1965	1966	1967
Kitajska (1)	26.000	26.000	26.000
Italija	57.289	53.553	48.072
Japonska	9.428	—	—
Mehika	19.190	22.105	14.413
Filipini	2.384	2.443	2.611
Španija	82.760	70.054	50.000
Turčija	2.461	3.421	4.145
SSSR (1)	39.000	39.000	44.737
ZDA	19.582	22.008	23.784
SFRJ	16.447	15.921	15.810
SKUPAJ	280.000	280.000	230.000

(1) Podatek Združenega urada za rudarstvo ZDA

V nasprotju z napovedmi zahodnih strokovnjakov, da bo Španija po rekonstrukciji iz rudnikov Almaden dala na trg 100.000 jeklenk, je leta svojo proizvodnjo celo zmanjšala in je leta 1967 proizvedla le 50.000 jeklenk. Relativno manjši padec v proizvodnji je dosegla Italija, medtem ko so ostali proizvajalci v glavnem povečali svojo proizvodnjo.

Vprašanje je, zakaj sta ta dva glavna svetovna proizvajalca, Španija in Italija, začela zmanjševati proizvodnjo. Možna sta dva odgovora: ali zaradi padca vsebine v rudi (kar je manj verjetno) ali pa je to že umetno zmanjševanje proizvodnje, da bi parirali manjše povpraševanje in s tem zadržali dosedanje cene oziroma da bi umetno zadržali konjunkturo.

Grafični in tabelarni pregled gibanja proizvodnje živega srebra v svetu zelo nazorno nakazuje vzpone in padce proizvodnje. Vsakemu vzponu sledi padec in temu zopet vzpon. Kar samo se vsiljuje vprašanje, kaj vpliva na ta nihanja? Cena seveda! Toda zakaj? Vsa nadaljnja razmišljanja nas privedejo do potrošnje kot glavnega akterja v formiranju cen in preko teh na proizvodnjo.

3. Potrošnja in pogoji povpraševanja

Primerjava globalnih pokazateljev proizvodnje in potrošnje v ZDA nam da jasno sliko o tem, da so ZDA glavni svetovni potrošnik živega srebra, saj potrošijo skoraj 1/3 celotne svetovne proizvodnje živega srebra. Ostale države so dosti manjši potrošnik, vendar lahko sklepamo, da je potrošnja živega srebra v vzajemni odvisnosti od celotnega gospodarskega potenciala neke dežele.

Pomembne države potrošnice živega srebra

Država	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
ZDA	51167	55363	65309	77963	82608	73509	71509	69517
Nemčija	17410	19086	18706	17548	16327	22968	19459	12441
Vel. Britanija	25106	27028	20725	24567	26780	30475	20347	17645
Francija	12449	15193	14823	13700	14301	12910	8417	9715
Kanada	3199	4117	3224	5889	—	14104	5324	4688
Japonska	—	—	—	—	—	27434	22968	32132
SSSR	30000	30000	30000	30000	30000	35000	40000	45000
Kitajska	20000	20000	20000	20000	25000	25000	25000	30000

Zal ni mogoče narediti točne bilance med proizvodnjo in potrošnjo. Drži pa, da so podatki o proizvodnji živega srebra dosti pogosteje točno obdelani in objavljeni kot pa podatki o potrošnji. Točno sliko zamegljuje tudi dejstvo, da nekatere države, kot na primer Anglija, uvažajo blago za namenom, da ga ponovno izvozijo. Podatki v statističnih publikacijah se zato multiplicirajo.

Najboljšo sliko dobimo, če za primerjavo in približno točnost analiziramo eno državo in te ugotovitve z določeno verjetnostjo pogreška posplošimo.

V tabeli o gibanju potrošnje v ZDA od leta 1950 do 1967 je očiten porast potrošnje za električne aparate in za proizvodnjo sode. Stalno se večja rubrika »ostalo«, nekatere veje potrošnje pa nazadujejo. Tako je opazen padec predelave živega srebra za uporabo v kmetijstvu, pri proizvodnji papirja itd.

Največji potrošniki električnih aparatov in kontrolnih instrumentov so proizvajalci žarnic na živosrebrno paro, high pressure lamps in podobnih instrumentov. Veliko živega srebra uporabljajo tudi za proizvodnjo usmerjevalcev, živosrebrnih celic, za mikro baterije, za pretikala in releje.

Vsi ti posamezni potrošniki skupaj tvorijo pogoje svetovnega povpraševanja po živem srebru. Za pravilno predvidevanje gibanja svetovne potrošnje glede na bodoče cene in proizvodnjo bi bilo treba spremljati ne samo nakup živega srebra, ampak tudi namen trošenja, zaloge od proizvajalcev do potrošnikov in podobno. To bi bila najbolj zanesljiva metoda, če zemarimo psihološke lastnosti trga in potrošnikov. Ugotovili pa smo že, da je živo srebro strateška surovina in je zato vsako spremljanje dejanske potrošnje dokaj otežkočeno. Oceno potrošnje lahko napravimo z določeno verjetnostjo pogreškov ob predpostavki, da se v glavnem vse kupljeno živo srebro tudi porabi in to v istem letu. Vendar je tudi ta podatek zelo skop, saj ga objavljajo le za nekatere glavne države potrošnice živega srebra. Vidimo, da prvotno postavljena teza, da pogoji ponudbe in povpraševanja določajo ceno, sicer še vedno drži, nemogoče pa je nadrobno kvantificirati predvsem povpraševanje. S tem pa je onemogočeno tudi točno statistično spremljanje obeh pojavov. Kljub temu pa trdimo, da pogoji ponudbe in povpraševanja določajo ceno. Ker smo ugotovili, da je predvidevanje gibanja cen zaradi teh pojavov težko določljivo, poskusimo ugotoviti, kaj nam omogočajo podatki o gibanju cen na svetovnem trgu živega srebra. Teh podatkov je dosti več, zato bosta statistično spremljanje in obdelava dosti lažja.

GIBANJE POTROŠNJE V ZDA V LETIH OD 1950 DO 1967

(podatki veljajo za jeklenke z neto vsebino 76 liter)

Potrošnik	1950—54	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Kmetijstvo	6543	7399	9930	6377	6270	3202	2974	2337	4266	2538	3205	3126	2374	3732
Amalgami	180	217	239	244	248	265	255	278	299	306	667	536	248	219
Katalizatorji	1569	729	871	859	816	965	1018	707	774	612	553	821	1931	2489
Zobni preparati	1163	1177	1328	1371	1741	1828	1729	2515	3378	4081	5292	1441	1334	1359
Električni apar.	10156	9268	9764	9151	9335	8905	9268	10225	11564	11115	9790	11993	13339	13823
Elektr. proizv. sode	1975	3108	3351	4025	4547	5828	6211	6056	7314	7999	9625	8619	11541	14306
Sploš. lab. upor.*	834	976	984	894	968	1110	1302	1484	1752	2085	7734	902	1563	1133
Ind. kontr. instr.	5737	5628	6114	6028	6054	6164	6525	5627	5186	4943	3612	3425	4097	3865
Barve														
Nepokvarljive	1596	724	511	568	749	993	1360	915	124	252	502	231	140	152
Rastlinskega izv.	—	—	—	—	—	2512	2861	5146	5554	6403	5780	7546	7762	6151
Papirna in cel. pr.	—	—	—	—	—	4360	3481	3094	2600	2831	1957	598	612	446
Farmaceut. proizv.	2771	1578	1600	1751	1430	1717	1729	2515	3378	4081	5294	3250	3668	1945
Predestilacija	8198	9583	9483	9703	9448	9331	9678	9013	8987	9227	10940	11904	7267	7334
Ostalo	8013	16798	9968	11958	11011	7706	2722	5962	12370	23225	18516	14989	15632	12563
SKUPAJ	48735	57185	54143	52889	52617	54895	51167	55763	65301	77963	82608	73900	71509	69517

* od leta 1958 je potrošnja prikazana ločeno za kmetijstvo in papirno industrijo

4. Cene na svetovnem trgu živega srebra

Pomembnost borz kot mesta za nakup in prodajo upada. Sploh je zelo majhen odstotek svetovne trgovine z borznim značajem. Kljub temu pa so borze pomemben kazalec, barometer odnosov med ponudbo in povpraševanjem. Seznanili se bomo z glavnimi zakonitostmi in gibanjem cen. V teh zakonitostih pa bomo poskusili ugotoviti neke splošne značilnosti, ki jih bomo kvantificirali s pomočjo matematično statističnih metod in se z njimi lotili še večletne okvirne prognoze gibanja cen na svetovnem trgu živega srebra.

Zgodovina cen je tesno povezana z zgodovino borz. Vendar je točnejše določanje cen iz let pred 1900 otežkočeno zaradi različnih enot merjenja. Do leta 1850—60 so prodajali živo srebro v funtih in je bil funt živega srebra tudi enota mere. Cene so bile v Ameriki izražene v centih za en funt živega srebra. Pozneje, po letu 1860, so uvedli jeklenke, vendar z vsebino 80 funtov neto teže. Preračunavanje teh cen je dokaj zamudno delo, poleg tega pa so tudi brez večje vrednosti, ker bi zaradi predolgega razdobja in izredno cikličnega nihanja cen cenovni trend do leta 1965 samo deformirale. Šele po letu 1900 je postala merilna enota jeklenka z vsebino 76 funtov neto in tako je ostalo vse do danes. Ker se je tudi potrošnja začela bistveno večati šele po letu 1900, sem se odločil, da bom zajel podatke le od leta 1900 dalje.

a) Padec cen po prvi svetovni vojni

Oster padec cen po prvi svetovni vojni je hudo prizadel proizvajalce živega srebra. Svetovna proizvodnja se je zmanjšala od 115.087 jeklenk leta 1917 na 61.916 jeklenk leta 1921. V tem času so se cene znižale od 125 \$ za jeklenko leta 1916 na 45,46 \$ leta 1921. V ZDA je bil vpliv cen na proizvodnjo živega srebra še bolj očiten. Medtem ko so leta 1917 ob cenah nad 100 dolarjev za jeklenko proizvedli 35.683 jeklenk, so leta 1921 ob ceni okrog 45 dolarjev proizvedli le 6.256 jeklenk živega srebra. Iz teh podatkov lahko vidimo, kako močno so cene vplivale na proizvodnjo živega srebra v svetu, predvsem pa v ZDA.

Depresija leta 1930 je cene živemu srebru še bolj potisnila proti dnu. Potrošnja in izkop sta nazadovala. Leta 1936 in 1937, torej v letih španske državljanske vojne, pa je povpraševanje čez noč narastlo in potegnilo za sabo še cene in izkop.

To pa je bil šele začetek. Na vidiku je bila druga svetovna vojna in poživljeni gospodarski potencial najbolj razvitih držav je vse bolj naraščal. Večjemu povpraševanju proizvajalci niso sledili s povečano proizvodnjo in nesorazmerja med ponudbo in povpraševanjem so bila vse bolj očitna. To nesorazmerje se je odražalo na porastu cen. Le-te so od leta 1932 stalno naraščale. Višek so dosegle leta 1942, ko je bila poprečna letna cena 196,35 dolarja za jeklenko živega srebra. Ponovno lahko ugotovimo, da so se ponovile vse značilnosti predvojnih ciklov.

Rast gospodarskega potenciala najbolj razvitih držav je povzročala večje povpraševanje, zaradi nesorazmerja med ponudbo in popraševanjem so porastle najprej cene, nato pa še proizvodnja. V primerjavi z letom 1933, ko je bila svetovna proizvodnja le 59.928 jeklenk, je le-ta porastla od leta 1941 na 275.000 jeklenk. Podobna gibanja so bila v proizvodnji živega srebra v ZDA. Medtem ko so ZDA leta 1933 proizvedle le 9.669 jeklenk, se je ob višjih cenah njihova proizvodnja leta 1943 povzpela na 51.929 jeklenk. Zani-

mivo pa je, da je vzponu proizvodnje živega srebra v ZDA doslej vedno sledil padec uvoza v to deželo. Podobno je bilo do začetka druge svetovne vojne, potem pa je tudi uvoz v ZDA hitro narasel: od 171 jeklenk leta 1940 na 47.805 jeklenk leta 1943.

b) Ukrepi ZDA na trgu živega srebra med drugo svetovno vojno

S tradicionalno ponudbo osnovnih proizvajalcev: Italije in Španije se je uvoz Združenih držav zaradi vojne zmanjšal na 171 jeklenk, nato pa se je kmalu spet povzpел na 38.941 in na 47.805 jeklenk leta 1943. Vlada je začela leta 1940 kontrolirati izvoz živega srebra in leta 1941 dosegla sporazum z mehiško vlado, da bo le-ta obdržala živo srebro na zahodni polobli. ZDA pa so obljubile, da bodo pokupile vso neprodano količino. Mehška proizvodnja je v tistih letih cvetela, uvoz v ZDA pa se je nenehno večal.

Ko je leta 1943 potrošnja začela polagoma upadati, so se pri Metal Reserve, ki je pod okriljem vlade Združenih držav, dogovorili, da bodo cene metalom zamrznili na določeni višini, tako da bodo odkupovali vse viške metala po 192 dolarjev. Vendar se je povprečna cena kljub temu najprej zmanjšala na 118,36 US \$ za jeklenko, leta 1945 pa se je zaradi nekoliko večjega povpraševanja dvignila na 134,89 \$.

Ob koncu vojne so cene ponovno nekoliko porastle zaradi pričakovanja proizvajalcev, da se bo močno povečala proizvodnja Hg baterij za široko potrošnjo. Ker se te napovedi, kot sem že navedel, niso uresničile, se je celotna struktura cen porušila in temu je sledil rapiden padec svetovnih cen. Temu ustrezno se je zmanjšala tudi proizvodnja v svetu, predvsem pa v ZDA. Iz podatkov v tabeli vidimo, da so se cene leta 1948 znižale na 76,49 US \$, ZDA pa so leta 1950 proizvedle komaj 4535 jeklenk. Posledice tako močnega znižanja cen so občutili tudi glavni rudniki v Španiji in v Italiji, saj so tudi oni zmanjševali proizvodnjo, tako da je bil padec svetovne proizvodnje leta 1948 za 61.000 jeklenk globlji kakor leta 1947.

Popolnoma drugačno sliko pa nam dajejo podatki o uvozu živega srebra v ZDA. Vidimo, da je le-ta v obratnem sorazmerju z domačo proizvodnjo, oboje pa je odvisno od potrošnje. Vendar na uvoz živega srebra ne vpliva samo večja potrošnja, ampak tudi gospodarska politika vlade ZDA, saj so že dvakrat uspešno izkoristili izredno nizke cene za nakup strateških rezerv. Tako so tudi leta 1949 nakupili večje količine živega srebra v Italiji in je njihov skupni uvoz porastel v letu 1949 na 103.141 jeklenk. Ta nakup pa je napovedoval močnejšo potrošnjo in nove dogodke v svetovni politiki.

c) Korejska vojna in njeni vplivi

Strah takratnih opazovalcev ni bil zaman. Po enoletni depresiji so cene ponovno začele rasti, kajti na obzorju se je pokazala nova vojna, vojna v Koreji. Tako so cene od leta 1950 porastle od 81,26 na 210,13 leta 1951. To pa je pomenilo predvsem za potrošnike in vlado ZDA nov udarec, saj takega porasta niso pričakovali in je presegel vsa pričakovanja. Posebno se je to poznalo na domači proizvodnji, ki ni tako hitro naraščala, kot so pričakovali. Proizvodnja ZDA je leta 1953 sicer narastla na 14.357 jeklenk, vendar je takrat potrošnja narastla že na 52.259 jeklenk. Od teh let dalje pa je tudi svetovna proizvodnja hitreje naraščala.

To naraščanje so hoteli preprečiti ali vsaj omejiti v Uradu za cene pri vladi ZDA. Vse od leta 1955 do leta 1959 se je ta urad trudil, da bi zadržal podivjanje cen, vendar jim je to le deloma uspevalo. Tako so cene leta 1955 še vedno nihale med 227,484 in 290,348 dolarja za jeklenko, medtem ko je proizvodnja naraščala počasneje. Z ukrepom o zamrznjenju cen so 9. julija 1954 določili garantirane cene za domače proizvajalce 225 US \$ za jeklenko. To naj bi po njihovem mnenju povečalo zanimanje ameriških proizvajalcev za večjo proizvodnjo, kar pa bi zopet odločilno vplivalo na celoten obseg ponudbe.

Ker so bile cene na odprtem trgu višje za okrog 75 \$, so vsi proizvajalci prodajali na odprtem trgu in s tem izključili vlado, da bi kontrolirala cene. Ko pa je leta 1958 dosegla ameriška proizvodnja 38.067 jeklenk letno, je vlada ukinila garancijo za te cene. S tem je bil spodkopan osnovni steber, ki je držal cene tako visoko.

Do leta 1961 se je proizvodnji ZDA še uspelo obdržati nad 30.000 jeklenkami, leta 1962 jih je dosegla le 26.277, leta 1963 pa le še 19.100 jeklenk. Od leta 1962 je proizvodnja ameriških rudnikov pospešeno upadala, medtem ko je potrošnja predvsem po letu 1960 začela vse hitreje naraščati.

d) Zakaj so se cene po letu 1960 spet znižale?

Predvsem za marginalne rudnike, in teh je največ v Združenih državah Amerike, so bila leta okrog 1960 prav mučna. Znova so zahtevali garantirane cene ali vsaj neka zagotovila. Vendar cene so še vedno padale. Nekateri poznavalci takratnih razmer so dajali izključni pomen nepredvidenim dobavam živega srebra iz Kitajske in Sovjetske zveze. Drugi spet so opozarjali, da je to le premor pred ponovnim porastom cen. V avgustu leta 1962 sta se oba glavna proizvajalca — Italija in Španija — umaknila s trga in sta delala samo še na zalogo. Medtem ko so Španci tudi omejili proizvodnjo, so italijanski rudniki delali, ne da bi zmanjševali obseg proizvodnje.

Oboji so pričakovali, da bo prišel tako težko pričakovani porast nekoliko prej. Toda to se je zavleklo, zaradi česar so mnogi pričakovali še večje znižanje cen. Prvi so obupali Italijani in začeli ponovno prodajati živo srebro celo pod lastno ceno. Španci pa so brez panike dočakali porast cen, ki se je začel konec leta 1963. V zadnjih dveh mesecih so cene že dosegle 228 dolarjev za jeklenko. Toda to je bilo šele zatišje pred viharjem. Nagel vzpon, ki je sledil leta 1964, imenujejo nekateri spektakularni vzpon cen ali zlato dobo živega srebra.

e) Kaj vse je vplivalo na porast cen v zadnjih dveh letih?

Veliki odgovor lahko združimo v dveh besedah: p o m a n j k a n j e p o n u d b e. Ni bilo dovolj živega srebra, da bi zadostili povpraševanju in s tem ustavili naraščanje cene.

Tako se je začelo 1964. leto — leto živega srebra — s kotacijo 228 dolarjev za jeklenko. Mnogi so predvidevali le kratek čas vzpona, ki naj bi prinesel še hujšo depresijo. Nihče si ni upal biti tak optimist, da bi pričakoval, da se bo potrošnja v ZDA dvignila nad sedemdeset tisoč jeklenk letno. Drugi so pričakovali, da se bo proizvodnja v rudnikih dvignila nad doslej najvišji nivo in bo tako krila vse primanjkljaje. Februarja so poskočile cene od 220 na 240 dolarjev za jeklenko. Proti koncu meseca so že dosegle 265 dolarjev, nato pa so se zopet umirile na nivoju 265 dolarjev za jeklenko. Tako

visoka cena se je obdržala nekako do junija. Potrebe ZDA pa so se začele večati že marca, saj je potreboval samo atomski inštitut 52.000 jeklenk. V Washingtonu so oklevali, da bi dali na lastni trg kaj od svojih zalog, saj so verjetno pričakovali, da cene še vedno ne bodo ostale na tem nivoju. Tako so v svojih rezervah še vedno držali 40.000 jeklenk. Ko so cene dosegle že 275 dolarjev, so prvič prišle na trg zaloge GSA (Government Sale Association). Zaradi visokih cen so nekateri potrošniki že začeli iskati nadomestke, kar pa prodajalcev ni motilo. S prodajo zalog so ZDA le dosegle, da potrošniki niso več tako močno pritiskali na borzo in se je pospešek v dviganju cen le nekoliko ublažil. Tako visoke cene pa so dvignile iz zapanosti še tako nerentabilne rudnike. Tako sta začela s proizvodnjo rudnik R. C. Dick Mercury Mines Corp. in Culver Bear v Kailiforniji, čeprav proizvedeta le okrog 50 jeklenk na mesec.

Španski rudnik Almaden je prodal vse zaloge iz prejšnjih let in si tako ustvaril ogromne dobičke že samo s tem, da je svoje blago obdržal na zalogi pol leta dlje kot Italijani. Vsi ti vzponi pa so bili proti pričakovanju domala vseh poznavalcev tega tako občutljivega trga šele začetek.

LETNE CENE ŽIVEGA SREBRA PO E & MJ OD LETA 1900 DO 1968

Leto	Cena v dolarjih	Leto	Cena v dolarjih	Leto	Cena v dolarjih
1900	51,00	1923	66,50	1946	98,24
1901	47,00	1924	69,76	1947	83,74
1902	48,03	1925	83,13	1948	76,49
1903	41,32	1926	91,90	1949	79,46
1904	41,00	1927	118,16	1950	81,26
1905	38,50	1928	123,51	1951	210,13
1906	40,90	1929	122,15	1952	199,097
1907	41,50	1930	115,01	1953	193,032
1908	44,84	1931	87,35	1954	264,386
1909	46,30	1932	57,93	1955	290,348
1910	47,06	1933	59,23	1956	259,923
1911	46,54	1934	73,87	1957	246,978
1912	42,46	1935	71,99	1958	229,057
1913	39,54	1936	79,92	1959	227,484
1914	48,31	1937	90,18	1960	210,760
1915	87,01	1938	75,47	1961	197,605
1916	125,49	1939	103,26	1962	191,208
1917	106,30	1940	176,86	1963	189,451
1918	123,47	1941	185,02	1964	314,786
1919	92,15	1942	196,35	1965	562,786
1920	81,12	1943	195,21	1966	440,970
1921	45,46	1944	118,36	1967	491,43
1922	58,95	1945	134,89	1968	535,555

Ko so cene dosegle 305 dolarjev za jeklenko, je tudi proizvajalce začelo skrbeti, kakšne bodo posledice teh dogajanj. Washington pa je ostal nem celo tedaj, ko so že slutili, da ne bo ostalo niti pri tako visokih cenah.

V oktobru so cene še bolj narasle in dosegle že 470 dolarjev. Vse to je dalo slutiti, da gre večina te potrošnje za vojaške potrebe in panoge, ki so v zvezi s tem 13. novembra pa je AEC (Atomic Energy Commission) objavila, da bodo prodali del svojih zalog in to 14.000 jeklenk. Toda leta 1965 so cene še bolj poskočile in že dosegle 495 dolarjev za jeklenko.

f) Najpomembnejša leta za živo srebro

Zahodni komentatorji so že za leto 1964 napovedovali, da bo ostalo zapisano kot najpomembnejše leto za živo srebro. To pa lahko še bolj upravičeno trdimo za leto 1965.

Tržišče se je leta 1965 segrelo do take stopnje, da je ta skoraj plemenita tekoča kovina dejansko izhlapela s trga. Vprašanje je, če je sploh kdo bil, ki bi si upal leta 1964 predvideti tak porast cen.

Od januarja do junija 1965 so cene poskočile od 478 na 709 dolarjev.

Kljub neznatnemu znižanju cen v naslednjih mesecih se je cena do oktobra 1965 še obdržala nad 600 dolarji za jeklenko. Po oktobru 1965 pa so se cene nenehno nižale do junija 1966, ko so dosegle najnižji nivo okrog 330 dolarjev za jeklenko. Vendar je bil to preuranjen padec, saj je bil ves gospodarski potencial najbolj razvitih držav šele na začetku svojega vzpona. Cene so začele ponovno naraščati in so dosegle novembra 1966 najvišje mesečno poprečje v tem letu: 536 dolarjev za jeklenko.

Tudi v letu 1967 ni bilo znakov depresije, saj so se cene še vedno gibale okrog 500 dolarjev za jeklenko. Nova poživitev je sledila leta 1968, ko so se cene ponovno povzpele in dosegle drugi najvišji letni vrh. Medtem ko je bilo letno poprečje cen leta 1965 562,786 dolarja, nato leta 1966 le 440,97 dolarja, je bila leta 1968 cena ponovno precej nad 500 dolarji, in sicer 535,555 dolarja za jeklenko živega srebra.

Vse napovedi in želje potrošnikov, da se bodo cene znižale na zmerni nivo, se tudi v letu 1969 niso uresničile, saj je bilo celotno gospodarstvo na višku svoje konjunktore, pa tudi intervencijske zaloge Združenega urada za cene pri vladi ZDA so se že zdavnaj zmanjšale na minimum.

g) Vloga GSA pri formiranju cen

Vlada se je ravnala po splošnem prepričanju in prišla na trg z izdatnimi količinami živega srebra. To je bil eden od najpomembnejših posegov ZDA na tržišče. V glavnem lahko to strnemo v nekaj točk:

1. GSA je 5. februarja 1965 odprla zaloge živega srebra s ceno med 438 in 451 dolarji za jeklenko. Skupaj so prodali 175 jeklenk.
2. 23. februarja so agenti GSA obvestili, da bo dala GSA na trg 10.000 jeklenk živega srebra po fiksni ceni 430 dolarjev. Teh 10.000 jeklenk so predvidoma prodali 31 potrošnikom.
3. V drugem četrletju so dali na trg še 10.000 jeklenk — po pravilu: kdor prej pride, prej melje. Vendar so bile diferencirane cene za tiste, ki so kupovali manj kot 500 jeklenk, in za tiste, ki so kupovali nad 500 jeklenk. Za prve je bila cena 475 dolarjev za jeklenko, za druge pa 460 dolarjev.
4. V četrtem četrletju so se sestali predstavniki glavnih potrošnikov živega srebra s predstavniki vlade. Kmalu po tem sestanku je GSA obvestila, da bo prodala še nadaljnjih 24.800 jeklenk živega srebra. Od te količine so potem vsak petek prodali po 1.500 jeklenk, del teh količin celo po 685 dolarjev za jeklenko, a le v začetku.

Rezultat teh ponudb je bil:

- a) s prvo ponudbo so znižali ceno na 590 do 600 dolarjev;
- b) z drugo ponudbo pa so ceno še bolj znižali in dosegli 550 dolarjev.

S temi ponodbami v letu 1966 je GSA sicer uspelo znižati ceno celo na 330 dolarjev. Kakor hitro pa se je izvedelo, da ima vlada ZDA samo še okrog 17.000 jeklenk intervencijske kvote živega srebra, so cene ponovno začele rasti in so postale izključni odraz pogojev ponudbe in popraševanja.

h) Vpliv cen na proizvodnjo v svetu in v ZDA

Iz do sedaj opisanih gibanj lahko ugotovimo, da cene rastejo in padajo, da pa hkrati ne raste in pada tudi proizvodnja. Med enim in drugim vzponom in padcem je zmeraj določen časovni odlog. Točen časovni odlog lahko prikažemo z izračunom z Yulovimi koeficienti.

S korelacijsko tabelo med smerjo sprememb za svetovno proizvodnjo in ceno živega srebra v New Yorku ugotovimo, da je največji koeficient pri odlogu -1 . Torej na svetovno proizvodnjo živega srebra najmočneje vplivajo cene iz preteklega leta.

KORELACIJSKA TABELA MED SMERJO SPREMEMB ZA SVETOVNO PROIZVODNJO IN CENO ŽIVEGA SREBRA V NEW YORKU

		Cena $t = 0$			Cena $t = -1$			Cena $t = -2$			
		+	-	S	+	-	S	+	-	S	
Svet. proizv.	+	17	15	32	19	12	31	15	15	30	
	-	9	13	22	6	16	22	10	12	22	
	S	26	28	54	25	28	53	25	27	52	
		Cena $t = +1$			Cena $t = +2$						
		+	-	S	+	-	S				
Svet. proizv.	+	16	15	31	15	16	31				
	-	10	12	22	11	10	21				
	S	26	27	53	26	26	52				

Yulovi koeficienti korelacije: $Q = \frac{ad - bc}{ad - bc}$

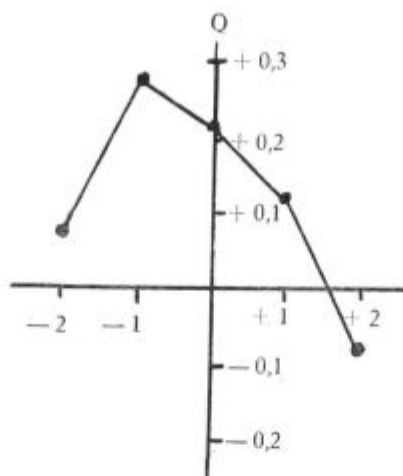
$$Q_t = \frac{71}{342} = +0,21$$

$$Q_{-1} = \frac{128}{480} = +0,27$$

$$Q_{-1} = \frac{42}{342} = +0,12$$

$$Q_{-2} = \frac{30}{330} = +0,09$$

$$Q_{-2} = \frac{26}{326} = +0,08$$

Skoraj sedemdesetletno opazovanje gibanja cen ter analiziranje vzponov in padcev nas privede do zanimive ugotovitve, da so cene podvržene stalnim nihanjem in da so ta gibanja kljub različnim vzrokom stalna in ponavljajoča.

V naslednjem poglavju bomo statistično opredelili zakonitosti teh gibanj in poskusili s preprosto ekstrapolacijo predvideti gibanja cen v naslednjih nekaj letih.

5. Statistično spremljanje in predvidevanje gibanja cen v bodoče

Ugotovimo lahko, da tudi spoznavanja površinskih pojavov ne morejo dati trdne osnove za predvidevanje bodočega gibanja cen. V bistvu pa še vedno vemo, da ponudba in povpraševanje vplivata na ceno. Kljub temu, da smo spoznali pogoje ponudbe in povpraševanja, še vedno ne moremo z gotovostjo ali vsaj trdno predvideti gibanja cen v bodoče.

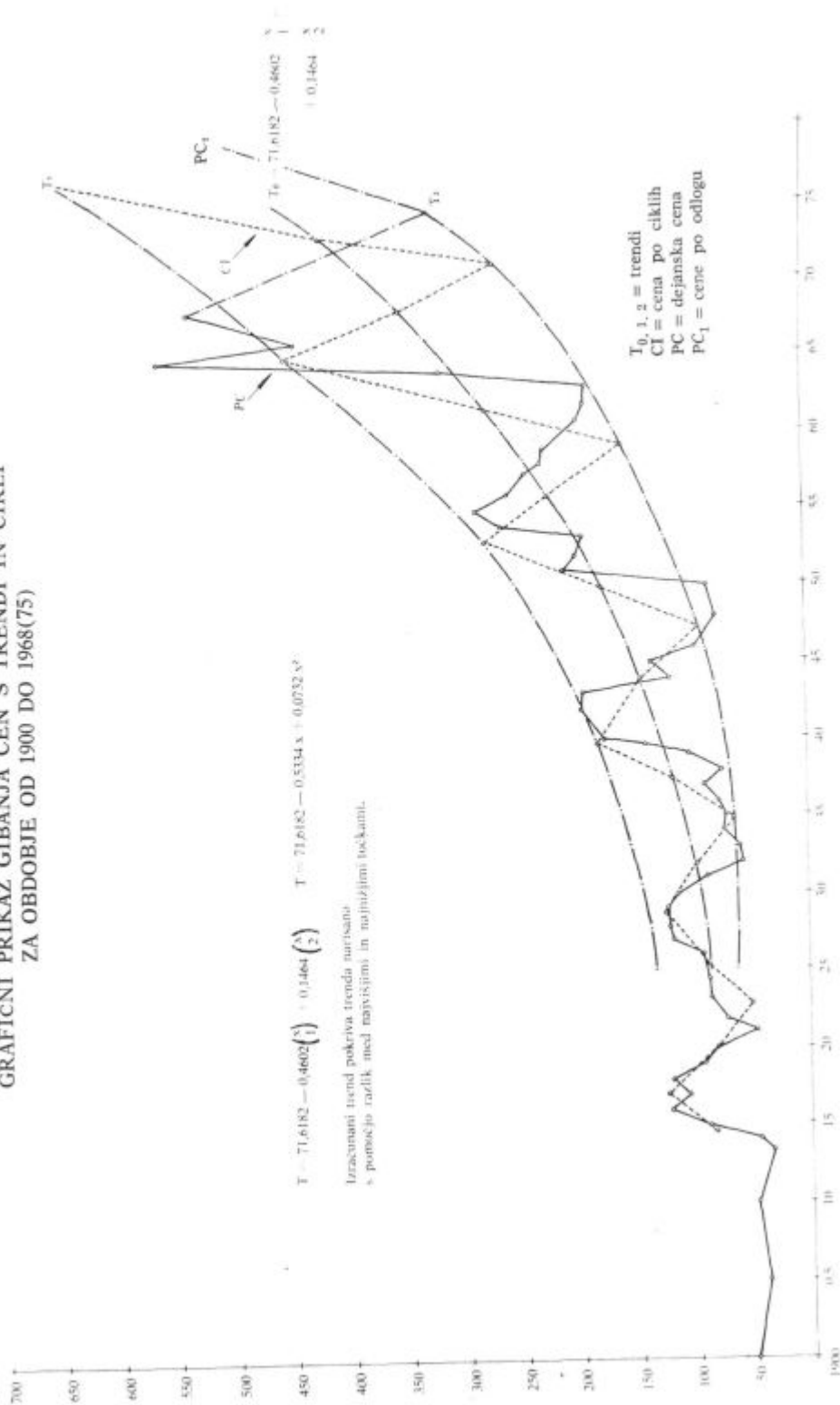
Pri tem nam priskoči na pomoč statistika. Vemo, da so cene odraz pogojev ponudbe in povpraševanja in da sta tako ponudba kot povpraševanje po živem srebru odraz splošnega stanja in gibanja celotnega svetovnega gospodarstva. Ker je tako, lahko iz zakonitosti cen sklepamo, kako se bodo cene gibale v bodoče. To gibanje pa bo gotovo vplivalo na proizvodnjo in potrošnjo, čeprav sta ti dve kategoriji v bistvu prvi in iz njiju izhajajo vsa nadaljnja gibanja.

Casovna vrsta o gibanju cen od leta 1900 do leta 1968 nakazuje trend binomske funkcije s parametrom manjšim od 1 (ena). To je parabola druge stopnje, konveksna glede na absciso. Izračunani trend z binomskimi koeficienti daje rezultat:

$$T_0 = 0,0732 X^2 - 0,5334 X + 71,6182$$

Sedaj ko smo spoznali gibanje cen v preteklosti, nas seveda zanimajo bodoča gibanja cen. Ker smo ugotovili, da iz empiričnih analiz ne moremo narediti konkretnega koraka, poskusimo to storiti z logičnim sklepanjem ob upoštevanju vseh zakonitosti, ki nam jih odkriva statistika.

GRAFIČNI PRIKAZ GIBANJA CEN S TRENDI IN CIKLI
ZA OBDOBJE OD 1900 DO 1968(75)

a) Predvidevanje gibanja cen s pomočjo trenda

Nelogična je ekstrapolacija za zelo dolga razdobja, saj nam že obdobje petih let lahko zelo zamegli točnost približevanja predvidenih cen dejanskim cenam v konkretnem obdobju. Najenostavnejša metoda ekstrapolacije je s pomočjo trenda. Tega lahko s prostoročno metodo vsak vriše, saj v primeru dolgi časovni vrsti lahko že s potegom prsta zajamemo vse ali pa v glavnem vse zakonitosti te časovne vrste. Bolj ko bomo matematično statistično obdelovali določeno časovno vrsto, točneje bo trend izražal vse zakonitosti te časovne vrste.

Vsaka ekstrapolacija je potem odvisna le še od tehnike dela. Če pogledamo grafikon »Grafični prikaz gibanja cen s trendi in cikli«, nam ekstrapolacija s pomočjo trenda da naslednjo prognozo gibanja cen v bodoče:

1970	1971	1972	1973	1974	1975
§ 380	390	405	417	435	450

Za prvo stopnjo preučevanja je tako predvidevanje vsekakor dovolj. Če pa podrobneje pogledamo grafikon o gibanju cen, ugotovimo, da so se cene v preteklosti gibale močno pod in nad trendom. Vzemimo za primer leto 1955, ko je bila dejanska cena 286 § za jeklenko, po trendu pa naj bi bila okrog 215 §. Leta 1963 je bila cena za jeklenko okrog 185 §, po trendu pa naj bi bila 300 §.

Iz teh gibanj v preteklosti lahko ugotovimo, da se cene sicer gibajo okrog trenda, vendar se na trendu nikoli ne zaustavijo. Ekstrapolacija cen s pomočjo trenda nam omogoča le predvidevanje cen, ob katerih se bo pač glede na značaj časovne vrste v bodoče gibala naša cena. Poznavanje statističnih metod nam omogoča, da s primerno metodo natančneje poskusimo predvideti gibanja cen živega srebra v prihodnjih nekaj letih.

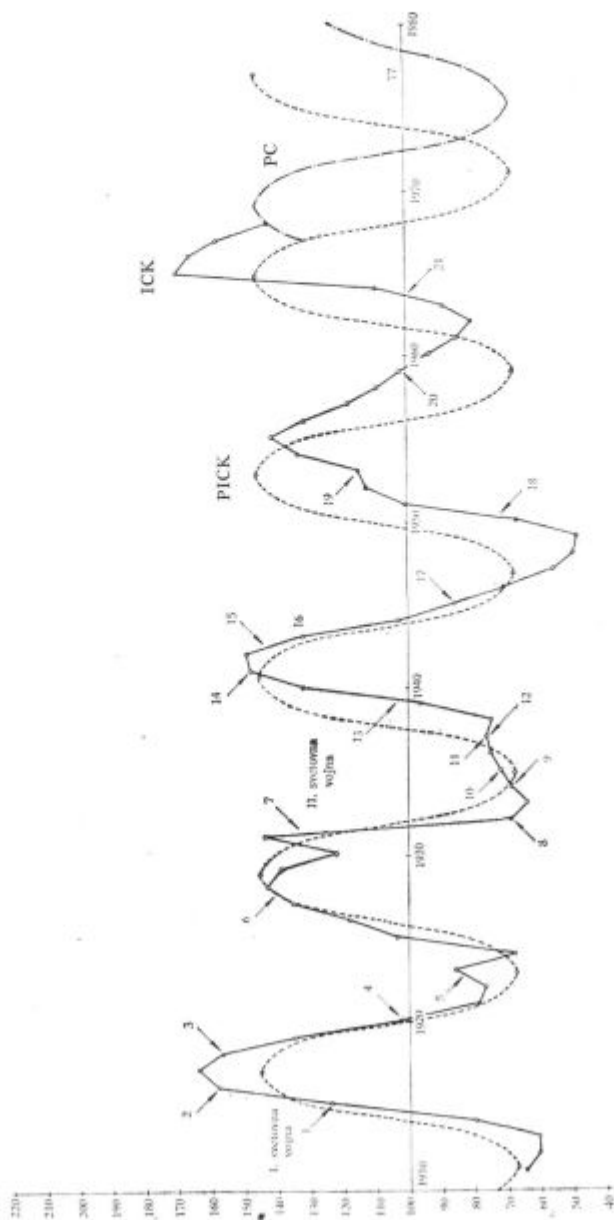
b) Indeksi ciklične komponente

V prvem grafikonu so z debelo črto vrisane cene v zadnjih sedemdesetih letih (PC). Ugotovimo lahko, da so predvsem po letu 1910 bolj ali manj nihale in da so bili vzponi in padci dokaj strmi in globoki. Najbolj zanimiva pa je ugotovitev, da se padci in vzponi ponavljajo v približno 11-letnem zaporedju oz. časovnem obdobju. Lahko bi celo rekli, da so prav cene šolski primer cikličnih gibanj v časovni vrsti, vplivov torej, ki se na daljše časovno obdobje ponavljajo.

V grafikonu »Indeksi ciklične komponente za cene živega srebra v New Yorku v razdobju od leta 1910 do 1968(80)« je razvidno, kako bi se cene gibale, če ne bi bilo vplivov trenda in drugih vplivov, ampak bi se gibale samo po ciklih (ki so tu prikazani kot indeksi). Poprečno izračunani cikel (gornji del traja 6,5 leta, spodnji pa približno 5,7 leta) nam je le v pomoč, da lažje strnemo skupne zakonitosti različnih časovnih obdobj. Iz poprečnega cikla lahko sklepamo, da je dejanski cikel vsako naslednje obdobje nekoliko premaknjen od poprečja. Ob predpostavki, da se poprečni cikel začne tam kot dejanski vrh prvega cikla, potem je naslednji vrh odmaknjen za eno leto, drugi za skoraj dve leti, tretji za več kot dve leti. Upravičeno lahko sklepamo, da bo četrti vrh odmaknjen od poprečja za tri do štiri leta od poprečnega cikla.

INDEKSI CIKLICNE KOMPONENTE ZA CENE ZIVEGA SREBRA V NEW YORKU V RAZDOBJU 1910—1968(79)

Legenda znakov:

PICK = povprečni indeksi ciklične komponente

ICK = indeksi ciklične komponente

PC = indeksi ob odlogu (4 leta)

1. Prva svetovna vojna
2. VB preneha z embargom
3. Poskus vojne ind. stabil. cene
4. Povojna zasičenost
5. Formiranje špansko-ital. kar.
6. Velika kriza
7. Govorice o razpadu kartela
8. Kartel nadaljuje s prodajo
9. Italijani začno vojno v Etiopiji
10. Uvoz Hg v ZDA
11. Španska drž. vojna
12. Priprave na vojno v Evropi
13. Druga svetovna vojna
14. Limita cen postavljena od vlade ZDA
15. Padec proizvodnje v ZDA
16. Proizvodnja in rekorden uvoz Hg-baterij
17. Povojni padec cen
18. Korejski konflikt
19. Veliki nakupi ZDA, Francije, Nemčije in Vel. Britanije
20. Višek ponudbe
21. Vojna v Vietnamu in špekulacije ob naraščanju povpraševanja

Poprečno globino in višino ciklov nakazuje črta, ki spaja vse vrhove in dna ciklov. Glavne karakteristike ciklov, torej vrh, prevoj in dno, vnesemo v časovno vrsto in dobimo lomljeno krivuljo, ki okvirno nakazuje, kako bi se gibale cene v zadnjih sedemdesetih letih, če bi se gibale samo pod vplivi trenda in ciklov. Ker pa nas zanima zadnji cikel, le-tega vnesemo v časovno vrsto upoštevaje odlog. V grafikonu cen nam CI nakazuje gibanje cen, če bi se le-te gibale samo po zakonitostih trenda in ciklov. Krivulja PC pa nakazuje gibanje cen ob upoštevanju odloga od poprečnega cikla.

S pomočjo indeksov ciklične komponente — njene vrednosti so aproksimativno točno vnesene v časovno vrsto — lahko predvidimo gibanje cen do leta 1978. Ob upoštevanju, da se bodo cene vsaj okvirno gibale okrog trenda in pod vplivom ciklov, bodo v prihodnjih nekaj letih dosegale naslednje višine:

1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
§ 465	430	400	375	350	315	365	405	465

Poudariti moram, da časovna vrsta ne vsebuje samo zakonitosti trenda in ciklov, ampak tudi druge vplive. Najbolj določljiva in najbolj vplivna pa sta trend in cikel, ostali vplivi so manj določljivi in vplivni. Obstaja možnost (ki pa jo je veliko težje kvantificirati), da se pojavijo slučajni, individualni vplivi, ki bodo vsekakor povzročili odklone od nakazanih smeri. Odkloni pa so lahko v pozitivnem ali negativnem smislu. Lahko vplivajo na še večji padec cene ali pa na njeno predčasno ustavitev. Zakonitosti, ki smo jih odkrili s cikli in trendi, so jasne in nam nakazujejo, da se celotno svetovno gospodarstvo približuje obdobju, kot je bilo okrog leta 1963, seveda na višjem nivoju.

SODOBNI POGLEDI NA ORGANIZACIJO PSIHIATRIČNIH ODDELKOV

dr. Milan Miklavčič

Aprila bo minilo trinajst let, odkar je bila ustanovljena Psihiatrična bolnica Idrija.

Vsaka obletnica nam veže spomine na pretekli čas in hkrati zastavlja vprašanja bodoče poti.

Ni naš namen, da bi v članku posredovali bralcu nekakšno poslovno poročilo, polno podatkov in števil, s katerimi bi morda želeli kako priznanje. Sodimo, da bo tudi za bralca zanimivo, če mu na poljuden način posredujemo koncept sodobne psihiatrične ustanove — kot vodilo, ki usmerja celotno dejavnost duševne bolnice. Še posebej se nam zde razmišljanja v tej smeri zanimiva tudi za laika, ker v psihiatričnem konceptu prav zadnja leta doživljamo ravolucionarne spremembe. Če se zavedamo, da se je psihiatrija kot znanstvena veda uveljavila šele pred nekaj desetletji, ni čudno, da tako hiter vzpon zadnjih let velikokrat prese- neti celo psihiatra. Načela, ki jih danes skušamo uveljaviti v praksi, bi še pred nekaj leti veljala za zanesenjaštvo.

Predaleč bi zašli, če bi navajali, katere veje znanosti so oblikovale sodoben psihiatrični koncept. Prav pa je, če vsaj bežno omenimo Freudovo psihoanalizo in sodobne psihodinamično usmerjene avtorje, psihološka dognanja, izsledke sociologije itd.

Ne nameravamo se zato spuščati v širša razpravljanja; ostanimo v okviru dejavnosti psihiatrične bolnice. Pri tem velja poudariti, da se zavedamo in zavestno ignoriramo dejstvo, da dejavnosti psihiatra nikakor ni mogoče omejiti z zidovi psihiatrične bolnice.

Da bomo sodobni psihiatrični koncept bolje in pravilneje razumeli, je prav, da spoznamo razmere in atmosfero, ki še danes vladajo v psihiatrični bolnici klasičnega tipa.

Postopek s psihiatričnim bolnikom se že desetletja odvija po ustaljenem vzorcu. Bolnika pošljemo na sprejemni odsek in dobi ustrezno terapijo. Vrsta bolezni odloča, koliko bo njegovo zdravljenje uspešno.

Življenje pacientov, pri katerih zdravljenje ni bilo uspešno in njihovo psihično stanje ne dopušča odpusta iz bolnice, se nadaljuje na oddelku za kronične bolnike. Ti oddelki so sicer diferencirani po stopnji psihične prizadetosti, ki je posledica duševne bolezni, pomenijo pa v večini primerov končno postajo na življenjski poti kroničnega pacienta.

S tem, da smo kronične bolnike namestili v primerne prostore in jim dali nadzorstvo nižjega medicinskega kadra za »čuvanje«, je bolnica storila svojo dolžnost. Družbo je na eni strani zavarovala pred »nevarnimi« in kakorkoli mote-

čimi bolniki, na drugi strani pa je bolnikom »nudila vse«, kar potrebujejo za svoje življenje, ki pa je tako, kot ga opisujemo, prej vegetiranje kot življenje.

Da že vnaprej preprečimo kakršnekoli neprijetnosti s strani bolnikov, si lahko pomagamo s pomirjevalnimi sredstvi, s čimer ubijemo dve muhi na en mah; tudi bolnišnično osebje bo s tako »spečo Matjaževo vojsko« najmanj obremenjeno.

Tako poteka življenje kroničnega bolnika dan za dnem po istem tiru, med ednima postajama: dnevna soba — spalnica.

Seveda pa se pri takem režimu klasičnega tipa psihiatrične bolnice zavedamo vseh usodnih posledic, ki jih mora doživljati človek v takem okolju. Vemo namreč, da dolgotrajna prepuščenost bolnika samemu sebi, brez prave možnosti, da bi vzpostavil trajne in moralne medčloveške odnose, vodi do postopnega psihičnega propada, ki privede bolnika na stopnjo popolne odvisnosti in nesamostojnosti.

V takem režimu je bolnik prisiljen pasivno sprejemati, kar mu vsiljuje okolje.

Prav prepuščenost bolnika bolezenskemu doživljanju — ta brezupna izoliranost brez možnosti, da bi vzpostavil ustrežajoče medčloveške stike, je usodna pomanjkljivost režima klasične psihiatrične ustanove.

Če upoštevamo pri tem še »avtoriteto belega plašča in drugih uniform«, ki pomenijo za bolnika podobo vsemogočnih staršev, ki so zato tu, da ga ščitijo, potem se šele prav zavemo, od kod bolnikova popolna odvisnost od okolja in globok prepad, ki ga loči od vsega izven sebe. V takem avtoritativnem vzdušju osebje hudo rado vnaša elemente, ki so sicer primerni ali celo nujni, denimo, na internem oddelku, nikakor pa si z njimi ne moremo pomagati v psihiatrični bolnici. Se več, vnašanje principov somatskih bolnic in zahteve po njih togem posnemanju se utegnejo v psihiatrični bolnici izkazati celo škodljive.

Še vedno namreč dobivamo strokovni kader iz srednjih in višjih medicinskih šol, ki je ves čas šolanja usmerjen v izrazito somatsko smer.

Ni čudno, da to osebje po določenem času prakse samo občuti, da je delo s psihiatričnim bolnikom nekaj bistveno drugega kot obravnavanje telesnega bolnika. Hkrati s tem spoznanjem si želi pridobivati tudi primerno znanje o psihiatričnem bolniku v obliki seminarjev, ker se zaveda, da sta mu šolsko znanje in somatska orientiranost vse premalo.

Ne smemo pa pozabiti, da je komaj dobrih 15 let, kar je Klinična bolnišnica za psihiatrijo v Ljubljani dobila prvo medicinsko sestro.

Toliko o klasični ureditvi psihiatrične bolnice, ki pomeni z vsemi naštetimi in nenaštetimi hibami vseeno velikanski napredek v psihiatriji.

Ze uvodoma smo omenili, da je razvoj psiholoških, socioloških in drugih ved, ki imajo podobno kot psihiatrija za predmet obravnavanje človeka, prispeval k spoznanju, kako važno je za bolnika bolnišnično okolje.

Pojem okolja pa moramo razumeti le v najširšem smislu. Pri tem mislimo na okolje, ki nudi tudi kroničnim bolnikom dosti možnosti za normalne povezave z ljudmi in jih tako potegne iz osamljenosti, okolje, ki je sposobno ustvarjati situacije, v katerih najde bolnik možnost za zblžanje z osebjem in končno lahko zadosti svojim emocionalnim težnjam.

Z drugimi besedami bi povedali isto: zdravljenje bo uspešnejše, če bomo dali čimvečji poudarek na pacientovo okolje in na tiste socialne dejavnike, za katere že tako vemo, kako vplivajo bodisi na razvoj ali pa celo na preprečevanje duševnih motenj.

Potemtakem vemo, da se ne moremo in ne smemo zadovoljevati zgolj z deficijenco malignosti duševne bolezni in bolnike, pri katerih bolezen prehaja v kronično fazo, premestiti na kronični oddelek. Vemo, da je aplikacija pomirjevalnih sredstev, ki »nemirne in nevarne« bolnike spremenijo v »mirne«, in prepuščanje le-teh zgolj varstvu nižjega kadra vse premalo.

Pripisovanje pomembnosti socialnim dejavnikom izhaja iz dejstva, da gledamo danes na psihiatričnega bolnika iz povsem drugega zornega kota kot nekoč. Naša težnja je, da se bolnik spremeni tako, da postane iz pasivnega sprejemalca aktivni udeleženec dejavnosti, ki jo imenujemo terapevtska skupnost.

Če še enkrat ponovimo, kar smo uvodoma povedali: namen terapevtske skupnosti (terapija okolja) je v boljšem zdravljenju bolnika pri upoštevanju vseh tistih socialnih dejavnikov, ki omogočajo predvsem medčloveške odnose in ustvarjajo tako okolje, ki te dejavnike pospešuje.

Zanima nas, kaj predstavlja in kako deluje terapevtska skupnost.

Omenili smo že, da je funkcija terapevtske skupnosti zблиžanje med osebjem in bolniki. Najprikladnejše oblike tega zблиžanja predstavljajo dnevni sestanki vsega oddelčnega osebja s pacienti. Pri tem rešujejo vsakdanje probleme pacientov, spoznava se in rešujejo konfliktna situacije ter motive, ki kakorkoli vodijo do teh konfliktnih stanj.

Pacient v terapevtski skupnosti ne sprejema več pasivno vsega, kar mu klasičen hierarhičen režim vsiljuje in ga s tem peha v vedno večjo nesamostojnost. Pacient spoznava poleg svojih tudi probleme drugih. Osebe in bolniki postajajo več ali manj enakovredni člani skupnosti.

Na takih dnevnih sestankih osebja z bolniki, ki imajo timski značaj, naj bi sodelovali: oddelčni zdravnik, psiholog, socialni delavec, delovni terapevt in medicinska sestra. Poteka naj v obliki diskusije o medsebojnih problemih posameznih bolnikov ter skupine, kar naj privede do ustvarjanja bolnici lastne kulturne atmosfere.

Ta psihiatrični bolnici lastna atmosfera, ki vodi do sprememb celotnega emocionalnega vzdušja, pomeni hkrati odmik od modela splošne bolnice, ki neredko predstavlja balast in oviro v razvijanju zgoraj omenjene terapevtske skupnosti. Vsak dan se lahko srečujemo s pretirano poudarjenimi elementi telesne nege, ki jih skušamo prenašati v psihiatrično bolnico. Prav ta somatsko usmerjeni pogled na bolnika pa nam velikokrat izrine iz naše pozornosti pravo, celovito podobo psihiatričnega pacienta.

Kako težko nam je marsikdaj razumeti, da nikakor ni nujno, da vsak v psihiatrični bolnici zdravljen bolnik dobiva zdravila. In vendar vemo, da je lahko v ospredju njegove bolezni npr. socialna motenost. Da je tako, postane še jasneje, če vemo, da lahko že sprememba socialnega okolja oziroma delo z bolniki po tipu socialno terapevtske skupnosti poboljša bolezensko sliko in to brez uporabe zdravil, ki jih danes poznamo v psihiatriji.

Napak pa bi nas razumel tisti, ki bi ta izvajanja jemal togo in dobesedno. Nikakor ne nameravamo zanikati odličnih terapevtskih lastnosti modernih zdravil v psihiatriji. Še več, te uporabljamo tudi pri bolnikih, vključenih v terapevtsko skupnost. Zeleli smo le opozoriti na specifične razlike med somatskim in psihiatričnim bolnikom.

Rekli smo, da postanejo v okviru terapevtske grupe pacienti in oddelčno osebje med seboj več ali manj enakovredni člani skupnosti. S tem pa smo se dotaknili vprašanja omenjene avtoritete teh in onih uniform, ki toliko pomenijo v klasično organizirani bolnici.

Razumljiv je odpor osebja, ki tako izgublja nimb zaščitnika in avtoritete. Tudi pomirjevalna sredstva, včasih aplicirana kot blag »disciplinski ukrep«, ker bolnik ni spoštoval navodil, izgubljajo svoje mesto. Spričo vseh teh sprememb v strukturi in organizaciji bolnice mora tudi osebje v odnosu do bolnikov prevzeti povsem drugačno vlogo.

38 Odpor pa bomo našli slednjič tudi pri pacientih samih, čeprav pri obravnavanju v okviru terapevtske skupnosti samo pridobe — tako v terapevtskem smislu kot

v preprečevanju regresije. Razumeti moramo, da je aktiven prevzem določene terapevtske vloge nujno vezan z določenim odporom. Sicer pa vemo, da problemi te ali one narave vzniknejo prav v vsaki normalni socialni sredini.

Končni cilj sodobnega psihiatričnega koncepta je, da delo grupe ni več omejeno na določen čas dneva, pač pa da je vse življenje v bolnici organizirano po principu grup in da so vse dejavnosti bolnikov vključene v aktivnost take terapevtske skupnosti. (Pacienti si izbirajo svojega vodjo, postavljajo plane dela: prinašanje hrane, čiščenje prostorov, delitev dela, odpusti bolnikov itd.)

Socialno terapevtska skupnost med drugim skušala že znotraj grupe ustvarjati pogoje, enakovredne ali podobne zunanjim z namenom, da se bo pacient že med vključitvijo v skupino navadil brez večjih pretresov prenesti težave, ki ga čakajo v življenju po odpustu.

Delo grup naj bi se nadaljevalo tudi po odpustu, npr. v klubu psihiatričnih bolnikov.

Pomembno je namreč tudi, da je družina odpuščenega bolnika čimbolj poučena o njegovi bolezni, da ve, kako naj ga sprejme ob povratku iz bolnice in kako naj sodeluje z njim.

Taka bi bila v glavnem slika socialno organizirane ustanove, ki je odraz humanizma in izsledkov socialnih ved. Razumljivo je, da si skušajo zlasti psihiatrične ustanove čimprej usvojiti tak sodoben koncept.

Psihiatrična bolnica v Idriji si je v obdobju trinajstih let ustvarila v okviru psihiatrične službe SRS jasno določen status polivalentne psihiatrične hospitalne ustanove. Kot druge psihiatrične bolnice je tudi naša dolžna organizirati delo v smislu zgoraj opisanega koncepta.

Dosedanje grupno delo v bolnici je bilo uspešno, toda vedno znova ugotavljamo dvoje:

1. da bolnici primanjkuje predvsem višjega strokovnega kadra,
2. da prostori pred leti adaptirane italijanske kasarne ne ustrezajo več in da jih je potrebno funkcionalno preurediti in opremiti.

Podrobni načrti preureditve ter notranje opreme, usklajene s smernicami Republiškega zdravstvenega centra, že dolgo čakajo na uresničitev.

Več strokovnega kadra, ki naj bi bil udeležen pri tovrstni terapiji, bi sicer na prvi pogled vzbudilo vtis, da se tak način zdravljenja podražil. Toda to je samo videz, kajti vemo, da s takšno terapijo bolnik hitreje zapusti bolnico. Predvsem pa moramo imeti pred očmi dejstvo, da se s skrajšanjem ležalne dobe izognemo usodnim posledicam dolgotrajne hospitalizacije.

NAŠ ALKOHOLNI VSAKDAN

Dr. Jože Felc

Po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije je alkoholik tisti človek, ki prekomerno uživa alkoholne pijače in je njegova odvisnost od alkohola tolikšna, da kaže duševne okvare ali take manifestacije, ki kvarijo osebnostno fizično in psihično zdravje, človekov odnos do družbe in njegovo socialno in ekonomsko stanje.

Ta zapis bi bil spektakularen, če bi zaobjel statistične pokazatelje o gibanju in zdravljenju alkoholizma na našem področju. Takih podatkov ni, zato se moramo lotiti aproksimativne ocene stanja, zavedajoč se pri tem nevarnosti pavšaliziranja, kamor nas vodi taka metoda.

Po oceni, ki je v nekem smislu laična, pa alkoholizem na našem področju brez dvoma narašča. To potrjuje tudi naraščajoča poraba alkoholnih pijač, predvsem pa gosto omrežje dobro založenih gostiln, ki jih zadnja leta odpirajo. Idrija nedvomno zelo presega slovensko povprečje, ki je približno 2 do 4 % alkoholikov moške populacije. To potrjujejo tudi podatki, ki osvetljujejo zadevne razmere v slovenskih krajih, ki so po sociološki strukturi prebivalstva podobni Idriji.

Razumljivo je, da tudi ni točnih podatkov o kriminogenosti, ki jo povzroča alkohol v Sloveniji, še manj pa na našem območju. Nedvomno pa drži svetovni podatek, da je nad 43 % alkoholikov agresivnih do lastne družine, 14 % dela manjše ali večje izgrede na javnih mestih, da niti ne omenim korelacij med seksualnimi delikti, prostitucijo, impotenco in alkoholom, ki jih ni mogoče statistično obdelati. Zveza med alkoholom in prometnimi nesrečami pa je vsekakor najočltnejša.

Ti ilustrativni podatki in nedvomno dejstvo, da pojav alkoholizma narašča, so dovolj upravičen razlog za to, da je na vseh ravneh potrebno resno razpravljanje o tem množičnem pojavu.

Priča smo absurdnemu protislovju, da naša družba z izdatnimi finančnimi sredstvi podpira zdravljenje alkoholikov (Škofljica, Begunje, Vojnik, Idrija itd.), po drugi strani pa naravnost stimulira proizvodnjo, reklamiranje, prodajo in vsakršne možnosti razširjanja alkoholnih pijač. Temu tudi usodnemu protislovju so bile doslej posvečene številne — žal brezuspešne — razprave na različnih forumih, niso ga pa načele razne humanitarne organizacije, ki se po naravi dela ukvarjajo tudi s temi vprašanji. Lahko rečemo, da je pri takem obsegu alkoholizma trenutno vsekakor pomembnejši socialno-družbeni kot pa medicinski vidik vprašanja.

Zato lahko zaskrbljujoč pojav alkoholizma v takem obsegu postavimo ob bok mačehovskemu odnosu družbe do ostarelih, pogostokrat neustreznemu obravnavanju družinske skupnosti, slabi skrbi za varstvo otrok, se pravi k tisti vrsti problemov, ki težijo hitro bogatečo, a žal tudi razslojujočo družbo.

Osebnostna skaženost, ki ji zaradi kroničtete pojava zapada čedalje več produktivnih članov družbe, pa je tudi specialno kulturno vprašanje, stalno aktualno prav zaradi svoje nerešljivosti.

Ze gornje splošne ugotovitve in bežna opazovanja kažejo, da idrijske razmere na tem področju vendarle niso nikaka izjemnost oziroma da v nobeni konkretnosti Idrija ne dopolnjuje splošnih slovenskih gibanj. Alkohol je tudi pri nas zvest spremljevalec rojstva, smrti, veselja, žalosti... Je torej zelo konkretna silnica našega bivanja. Povsem naravno je torej, da ob raznih proslavah, svečanostih, obletnicah dobimo »od podjetja« liter vina in pol klobase ter da se take slavnosti nujno zaključijo z mačkom. Če ni tako, je proslava kar nekam otožna. Ne razvežejo se jeziki; brez alkohola, »ki vtopi vse skrbi«, ostanejo med nami pregrade, oklepi, strah, vsakdanja eksistenčna nuja, ideološke razlike, skratka vse tisto, kar obremenjuje vsakdanjik pridobitniške sredine, ki nima časa, da bi se zamislila ob lastnem ravnanju, pa čeprav se rada kiti z gesli, ki z romantičnim patosom napovedujejo dokončno osvoboditev delavca. Statistike pa povedo, da je danes med delavstvom okrog 30 % alkoholikov in da ta odstotek narašča.

Pred nedavnim je neki pacient, ki se zdravi v Psihiatrični bolnici v Idriji, povedal zanimivo misel: »Ali ne bomo ozdravljeni alkoholiki postali v obeh naše družbe, ki nam je sicer omogočila zdravljenje, prav s tem, da se bomo izognili alkoholu, čudak! Znano pa je, kako družba ravna s tistimi, ki nosijo obeležje čudaka.«

Ta misel je še kako verodostojna ocena v spričevalu naše zrelosti. In praksa kaže, da so ozdravljeni alkoholiki povečini zelo kritični opazovalci razmer, hkrati pa zelo labilni v svoji abstinenci. Kakovostna in količinska stopnja pijanstva je nedvomno v medsebojni zvezi z nekaterimi poklici. Tu ni pravil, vendar lahko rečemo, da spada rudar med zvestejše odjemalce. Bežna opazovanja pa kažejo grozljivo sliko, da danes zelo veliko delavske mladine ure in ure presedi ob šankih, išoč resnico pri »zvestem prijatelju«. Medicinska znanost pa ima jasno definicijo dokončnih duševnih in telesnih okvar, ki doletijo dolgoletne posluževalce takih varljivih uslug.

In če je pojav množičen?

Če tako odjemalstvo postaja edinstvena »kulturna« potreba?

Če pota do resnice, ki naj opredeli naše medčloveške komunikacije, odpira le »ta prijatelj«?

Kar je v okviru Psihiatrične bolnice v Idriji alkoholološki oddelek, kjer se stalno zadržuje na zdravljenju povprečno nad 30 pacientov iz širše Primorske, si na kratko oglejmo še epidemiološki in medicinski vidik tega problema.

Omenjeni odstotek alkoholikov so študije zadnjih let precej korigirale. Ze pred desetimi leti je bilo slišati (Hudolin) o 10 % alkoholikov moške populacije. Raziskave, ki jih zadnje leto delajo centri predvsem na Hrvaškem, pa govore o tem, da alkoholizem še vedno narašča.

Poprečna starost zdravljenih je okrog 40 let, torej se zatekajo k zdravniku ljudje v najproduktivnejši življenjski dobi. Seveda so glede na življenjsko obdobje tudi velike razlike pri prognostični oceni zdravljenja, ki jih na tem mestu ne bi omenjali.

V glavnem pa so si epidemiološke študije skoraj enotne, da je namreč v industrijskih krajih 16 do 18 % vseh moških huje predanih alkoholu, nadaljnjih 15 do 19 % pa tudi pije toliko, da s to razvado ustvarja problem ožji družinski skupnosti. Vendar je zaradi nepoenotenih diagnostičnih meril, ki jih uporabljajo posamezni raziskovalci, nemogoče enotno vrednotiti številne razčlenjujoče podatke, ki so na voljo, saj je celo definicija alkoholizma, ki so jo sestavili eksperti Svetovne zdravstvene organizacije, doživela v različnih civilizacijskih sredinah številne popravke, ustrezajoče specifičnemu kulturnemu gledanju.

V zvezi z epidemološkimi vidiki vprašanja pa velja omeniti podatek, da en ozdravljen alkoholik stane družbo po grobem izračunu 5.000.000 starih dinarjev.

Obdelave podatkov o uspešnosti zdravljenja so trenutno tako metodološko različne, da na tem mestu ni mogoče omeniti niti približnega števila ozdravljenih, saj so na »ozdravljenega alkoholika« celo na področju Jugoslavije številni spet zelo različni pogledi. Lahko pa trdimo, da danes uporabljive metode zdravljenja nikakor ne omogočajo natančnega statističnega nadzora nad uspešnostjo zdravljenja.

Omenimo na kratko, kako poteka zdravljenje alkoholizma.

Številna farmakološka sredstva, ki so zdravniku danes na voljo, so pri zdravljenju v glavnem samo pomožna funkcija. Bistven je psihološki in socioterapevtični prijem. Uveljavljajo se specialne psihoterapevtične metode, grupna terapija itd.

Cas bolnišničnega zdravljenja določajo individualno, pač glede na vzročnost zasvojenosti, posameznikove psihične karakteristike in prognozo ozdravljenja. Zdravljenje pa nikakor ne bi smelo biti zaključeno z odpustom iz bolnice. Družinska skupnost in delovni kolektiv bi morala upoštevati ozdravljenega alkoholika kot enakovrednega člana skupnosti. V večini primerov ni tako.

V številnih državah ustanavljajo klube ozdravljenih alkoholikov, v katere se ponekod vključujejo tudi družinski člani bivših pacientov. Na Hrvaškem je že okrog 60 takih klubov.

Kolikor se da iz literature razbrati, je delovanje klubov v posameznih kulturnih medijih različno. Ponekod delujejo strogo izolirano — niti zdravnik psihiater nima vstopa v klub, drugod so spet odprti svojcem in celo prijateljem. V naših razmerah bi nedvomno nad takimi klubi moral nekdo prevzeti organizacijski patronat, kakršnakoli spontanost pa je zaradi specifičnih kulturno-družbenih in socialnih razmer iluzorna.

Iz vsega povedanega sledi zaključek, da danes čedalje manj ljudi vrednoti alkoholizem z moralnega vidika. Alkohol je postal torej legalni tolažnik, zvest prijatelj; velikokrat pa je uživanje predvsem žganih pijač postalo celo snobistična manira, ki se je z vso zvestobo poslužuje velik del današnje »najstniške« generacije.

Razvada se spreminja v problem širokih dimenzij, ki ga rešujemo tedaj, ko postane že socialni problem oziroma kar je še hujše, medicinski, namesto da bi z vso resnostjo gledali najpoprej moralne plati tega problema.

Po vsem tem je pri reševanju vprašanja potreben vrednostni sestop; sedanje stanje pa je treba okvalificirati kot alarmno situacijo, ki zahteva čvrsto zavzetost socialne in medicinske službe.

Barikade boja proti alkoholizmu moramo tedaj prestaviti nekoliko nazaj. Dognati je treba moralni vidik vprašanja. To pa je kompleks silnic, ki zaobjemajo osnovne družbene odnose, pa preko socioloških in psiholoških vrednotenj usodnih družbenih premikov do subjektivnega očiščenja, ki bo naporna intima slehernega posameznika.

Patronat nad takim radikalnim prevrednotenjem mora imeti seveda družba. Treba je torej osvetliti najprej tiste dejavnike, ki načrtujejo sedanji hitri materialni in duhovni razvoj. Ta pa kot rečeno ne kaže tendenc k počlovečenju.

Pomembno vlogo bi morale odigrati tudi šole, kulturne ustanove, humanitarne ter športne organizacije, cerkev itd. Vse premalo so doslej storili za to.

Do uživanja alkoholnih pijač je potrebno dognati odnos, ki je v skladu z materialnim razvojem, s kulturno stopnjo, s stališči medicinske znanosti, morda tudi s tradicijo (en glažek al' pa dva...) itd.

Načrt konkretizacije takega projekta, ki je bil že večkrat imenovan v različnih variantah, pa presega namen mojega pisanja.

IDRIJČANKA, ILEGITIMNA ŽENA NAPOLEONA BONAPARTA

Stanko Majnik

Kot mnogi večji ali manjši kraji na Slovenskem, tako je bilo tudi naše mesto rojstni kraj nekaterih oseb, ki so s svojim življenjem, vzponom ali delom zapustile svojstven in neizbrisen zgodovinski pečat.

Se kot mladenič je prišel Josip Kraus¹ v Idrijo k rudarskemu uradu. V našem mestu se je spoznal s plavolaso Idriječanko, učiteljevo hčerko Rozo Šlibarjevo in se z njo poročil.

Zadovoljno in složno je živel z ženo, ki mu je rodila petero lepih in nadarjenih otrok. Prvorojenka je zagledala luč sveta dne 15. decembra 1785 v hiši št. 225; krstili so jo za Evo-Lucijo-Cecilijo-Viktorijo.

Portret Viktorije Kraus

O tej bolj ali manj slavni Idriječanki in o njenih življenjskih pripetljajih je bilo že precej napisanega. Večino podatkov o njej hrani eden izmed muzejev na Dunaju.

Ko so dne 22. marca 1797 ponoči francoski vojaki nepričakovano vkorakali v Idrijo, je Krausova družina že stanovala v drugem nadstropju idrijskega gradu. Tu so imeli štiri sobe, iz katerih se je videlo na trg in na župno cerkev sv. Barbare.

Krausova Viktorija je bila takrat stara 12 let.

Njeno zgodnjo, razvijajočo se lepoto so opazili tudi trije francoski častniki², ki so tisto usodno noč prišli v grad, da bi se predstavili upravniku rudnika pl. Gerstorfu.

Po smrti svojega očeta se je Viktorija z materjo preselila na Dunaj. To je bilo leta 1802 in Viktorija je bila takrat stara 17 let. Imela je dolge svetle lase in modre oči.

Kmalu po prihodu na Dunaj je dobila varuha po imenu Philip Mainoni.

Viktorija, ki je že davno sanjerala o Napoleonu, je svoj želeni dan resnično dočakala. Bil je to sončen majski dan leta 1809.

Napoleon jo je osvajal na vse mogoče načine, ki so na voljo moškemu in cesarju. Z Viktorijo se je poročil na skrivaj.

Šele leto pozneje, ko se je Napoleon zakonito zvezal s princeso Marie Luise Parmsko, je Viktorija spoznala, da je bila prevarana. Njena poroka z Napoleonom je bila torej ena sama burka.

Eden od komornikov, nekdanji ministrant, se je bil preoblekel v duhovnika.

Napoleon je svojo ilegitimno ženo skrival pred ljudmi. V kočiji naj bi mu kasneje sledila v Pariz, seveda na skrivaj, toda tega ni marala. Hotela je biti zmeraj ob njem. Prosila ga je, naj jo imenuje za svojega pribočnika. Odrezala da si bo lase po moški šegi, vitka pa je bila tako kot kak fant. Napoleon ji je ugodil. Dal ji je čin in naslov Wolfsberškega grofa. Tako je torej šla z njim v Pariz.

Bila je visoke rasti, znala je jezdit in tekoče govoriti francosko. Spremljala ga je v Rusijo in spet nazaj v Francijo.

Morala je mižati ob njegovih ljubimkanjih.

Ko je bil Napoleon pregnan na otok Elbo, so jo od njega ločili in ni ga več videla. Ostala je na Dunaju.

Leta 1832 se je njen varuh ustrelil, potem ko je zapravil ves njen denar, katerega je on upravljal.

Bila je še dvakrat poročena, a ni zapustila potomstva. V teh dveh zakonih ni bila srečna.

Nekoč, aprila 1845, so jo kmetje našli mrtvo v koči, v vasi Gnigl pri Salzburgu. Bila je zavita v krpe svilenih oblačil.

Pokopali so jo na vaškem pokopališču. Nekdo ji je kasneje postavil nagrobnik z marmorno ploščo, na kateri piše:

Tukaj počiva
pasja grofica
Emilie Viktorija baronica v. Wolfsberg
roj. Kraus
dolgoletna spremljevalka Napoleona I.
na vseh bojnih pohodih in njegova
zvesta tovarišica do njegovega padca.
Rojena v Idriji na Kranjskem 1785.
Umrla v Gniglu 15. aprila 1845.
Kdor je brez krivde in napak,
naj prvi vrže kamen nanjo.

Če so nam znani njena življenjska pot, njen blišč in zaton, zakaj ne bi zvedeli za njeno rojstno hišo? Moja želja je bila, da v okviru danih možnosti ugotovim predel mesta in hišo, v kateri je bila rojena ta Idrijčanka.

Pri raziskovanju za določitev hiše, v kateri se je rodila Viktorija Krausova, so mi bile v oporo tudi spodaj navedene letnice, ki se skladno ujemajo: letnica rojstva Viktorije Krausove 1785
posestniški opis v urbarju leta 1776
Hacquet: risba in panorama Idrije iz leta 1781.

Za najzanesljivejši vir podatkov so mi rabile stare uradne listine, in sicer: rojstna knjiga in Urbarium 1776.

Idrija, detajl risbe po Hacquetu iz leta 1781

Hiša št. 225, danes št. 19 v Kosovelovi ulici

Na 213. strani Urbariuma, popisane v staronemški pisavi, sem naletel na zaželeni posestniški opis, ki se v skrajšanem prevodu glasi:

Hiša, vrt na nasipu³ s hlevom⁴ vred — odpisano od Martina Vuria. Iz hleva postavljena nova hiša. V letu 1781 prevzame Anton Zazula od njegovega očeta Jakoba Zazula naslednje:

Hiša in vrt na nasipu, vrt v Peričevem vrtu in odpisani vrtič ob Nikovi.

Hiša na risbi, označena s puščico, naj bi bila rojstna hiša Viktorije Kraus. Hiša je v neposredni bližini bivše čipkarske šole.

Tik ob tej hiši so vrtovi na nasipu. Hiša in vrtovi so v bližini hudournika Nikove.

Se ena zanimivost, čeprav ne sodi v obravnavano temo. S pazljivim ogledom risbe se dobro vidijo hiše, ki na strehah še niso imele dimnikov. Šele okoli leta 1860 so avstrijske oblasti odredile, da morajo lastniki hiš poskrbeti za zidavo dimovodov.

V teku stoletja je hiša št. 225 izgubila prvotno obliko; prezidali so jo, dozidali in adaptirali. Prvotna oblika oziroma arhitektonska značilnost idrijskih hiš je še nekako vidna v notranjosti te stavbe.

Hiša je bila vse do leta 1930 last rodbine Zazula, nakar je prišla v posest drugih gospodarjev.

Ob težavah, na katere sem naletel pri ugotavljanju hišne št. 225, pa še tole pojasnilo:

Oštevilčenje hiš je prvotno teklo po istem vrstnem redu, kot so bile le-te zgrajene. V poznejših časih pa so bile hišne številke večkrat zamenjane — kolikokrat, ni točno znano. Npr.: hiša št. 225 (Urbarium — anno 1776, pag. 213) je imela leta 1885 (Hauptbuch des k. k. Bezirksgerichtes zu Idria) številko 320.

Urbariuma med leti 1776 in 1885 danes ni več, ker je bil med drugo svetovno vojno uničen. Manjka torej vmesna povezava med hišnimi številkami 225 in 320.

Italijanske oblasti so leta 1930 spremenile hišne številke in vpeljale ulice z ustreznimi številkami (Anagrafo del comune d'Idria). Omenjena hiša je dobila oznako Via Roma No. 13.

To je današnja št. 19 v Kosovelovi ulici.

VIRI:

- Msgr. M. Arko: Zgodovina Idrije, Gorica 1931, stran 8, 9, 20, 34.
- Urbarium anno 1776, pag. 213; Arhiv Mestnega muzeja Idrija.
- I. Mohorič: Rudnik živega srebra v Idriji, str. 158.
- Fran Govekar: roman Svitanje, Ljubljana 1921, str. 208, 209, 212, 219, 531.
- Tedenska tribuna (TT), Ljubljana, 10. jan. 1968: Velike in male kronike — Zagonetne žene, izvilleček, str. 12, 13.

OPOMBE:

¹ Krausov ded in babica sta bila še Žida ter sta v Leopoldovem na Dunaju kramarila s starinami. Zatajila sta vero pradedov, sprejela krst v katoliški cerkvi in vzgojila vse otroke v novi veri. Njun najstarejši sin Leon je bil ugleden dunajski trgovec. Sin Jožef pa je postal državni uradnik in je dobil službo pri rudarski gosposki v Idriji.

² 28. aprila 1797 je Napoleon Bonaparte potoval skozi Ljubljano in se tam v spremstvu svojih najožjih sodelavcev ustavil za nekaj ur. Tisti dan pa se je službeno mudil v Ljubljani tudi rudarski nadzornik Kraus. Z njim je bila dvanajstletna hčerka Viktorija. Med množico ljudi, ki je vzklikala Napoleonu, ko se je prikazal na balkonu palače, v kateri je začasno bival, je eden od Napoleonovih generalov opazil znanca iz Idrije in jih po daljšem pregovarjanju povabil v Napoleonovo rezidenco.

Takole pisatelj F. Govekar opisuje prvo srečanje Viktorije z Napoleonom: ...general Murat jo je s plesno kretnjo prijel za levico, jo potegnil za seboj v veliko sobo ter kričal:

»Napoleon! Najdehtečejša idrijska cvetka ti prinaša pozdrav! Viktorina Emilija Krausova, hčerka rudniškega nadzornika... Pravil sem ti že o njej.«

»Spominjam se. Vi ste mi torej prijateljica?» je izgovoril Bonaparte živo in jo motril.

»Sem in ostanem — do smrti!« je odgovorilo dekle brez strahu.

³ Nasip je nastal že v prvi polovici 16. stoletja in to zaradi tega, ker so ostanke takrat na odprtem prežgane jamske rude odvažali in nasipali v bližini hudournika Nikove. Prva žgalnica na odprtem je bila v Prontu (Brand).

⁴ Hlev naj bi po vsej verjetnosti služil za konje, s pomočjo katerih so v prvi polovici 16. stoletja prevažali živo srebro v grajsko skladišče ali pa so konje uporabljali za druga dela pri rudniškem in žgalniškem obratu.

»FRANC« IZPOD ŠPIČKA

Lado Božič

Na Jalovec. Na zadnjo postajo slovenske planinske romarske poti.

Ko sem previharil slovensko zemljo od zelenega Pohorja do sinjega Jadrana, premešal blato in prah na dolgih kilometrih planinsko-avtomobilskih cest, ko sem vrgel čez ramo številne ovire in skrbi, se otresel živčne napetosti, slavnostno zasedel številne predpisane in nepredpisane vrhove pa planinska zavetja, posejana po slovenski planinski poti, mi je ostal na duši, na srcu in pred nogami samo še lepoteč, ki se dviga nad lepotami Zadnje Trente in Tamarja, ponosni čuvar našega skrajnega zahoda.

Odkrito, pošteno, brez sramu in samokritično priznam, da sem se na ta obisk pripravljaj dobro leto dni. Duhovno bolj kot telesno. Preučeval sem ga po vseh zapiskih in vodičih, mozgal okrog njega in brskal po predvojnih pohodih, ko me je sam vrag podil po naših planinah. Tedaj sem to čudovito in edinstveno goro nazgakoval po snegu skozi Ozebnik ali pa se plazil in napeto, v strahu pred Lahi, jahal po grebenu od Mojstrovke preko Travnika. Hej, to so bili lepi časi v naših planinah. Pa je usekalo v to idilo in gore so se odmaknile v daljavo. Ko so po vojni pod nogami spet oživel grebeni in vrhovi, padali drug za drugim, kot bi jih kosil, je ostal Jalovec ob strani, potisnjen v zadnje poglavje, želja in načrtov. Ali se v tem morda ne izraža tudi strah? Ali pa veliko spoštovanje, pretiran ugled, ki je gorel v meni v čast prelepe gore?

Cas je bežjal, leta za njim in se kopičila na visok kup. Kaj bo z njim? Ali naj požrem sramoto in se mu odpovem? To bi bila krepka klofuta zame, velika luknja v mojem goroplaztvu, moja planinska transverzala bi ostala brez pike in najvišje republiško planinsko odličje bi zletelo mimo mojih idrijsko planinskih veteranskih prsi. Stevilo planinskih romanj bi ostalo na številki osem, na številki osem pa bi ostal tudi žvenket pločevinastih medalj. (Spet se samo hvali, bo predel čemerem in lenoben dolinski zapečkar.) Kaj takega pa si res na noben način ne smem, nočem in tudi ne morem privoščiti. Naprej torej v borbo k novim zmagam, k novemu kolovratanju, k novim in novim planinskim pohodom in k nadaljnjemu zbiranju planinskih značk in medalj. Navdušenja ni bilo ne konca ne kraja. Poln rebrnik in še čez ga je bilo. Toda zadnje dejanje pa se je le nekam čudno in v nedogled odnašalo.

Zavrteli so se meseci in za njimi leto. Opazno sem začel hoditi po njegovi soseski s trdnim namenom v žepu. Pa se spet ni nič rodilo. Sedaj dež, potem sneg in led, pa megla in kratki dnevi. Umik je sledil umiku, figovstvo je rastlo, leto je spet tonilo v jesen in zimo. Leto velikega »junaštva« je ostalo pod kapom.

Napetost je naraščala tako, kot je naraščal dan. Ko je bilo sonce najvišje, je tresnilo v blisk in grom in končna odločitev je padla. Trma je čakala le še lepega vremena, da bi bil lepoteč kar najlepši, da bi me sprejel v najpopolnejšem sijaju. Zadnji vrh zavzeti in zadnji žig pritisniti sem hotel v nebeški modrini ob sijaju zlatih sončnih žarkov in s čistimi pogledi na vse strani naše širše in ožje domovine ter preko njenih meja.

Vse je bilo nared. Prve dni septembra sem odrinil v zadnji spopad. Sredi popoldneva sem obrnil svoje pete z Vršiča proti zahodu. V bisago sem stlačil še kup pisano barvastih razglednic velikega oboževanca. Potihoma sem bil le prepričan, da jih bom popackal z zelenim in odrešujočim žigom poslednjega vrha in skalnatega mogotca.

»Ježeš, kar sam,« je začikala zgovorna Gorenjka in že sem utonil v ruševju. Okrog hriba je šlo ko namazano in celo časovno planinsko normo sem uspešno dosegal, jo celo zniževal. (Prekleti domišljavec, bo besno siknil skozi zobe onemogel, zaprašeni in zatohli papirnati mazač in peresni praskač.) Se zadnji

Jalovec s Slemena (Foto: L. Božič)

vzponček. Večerne sence so že priplavale sem čez grebene, sedale po stenah Jalovca in se plazile v dolino Trente. Se hip in izza grebena je pokukala, zrastle pred menoj kot iz pravljice vzeta, bajtica-zavetišče pod Špičkom. Ob hiški je stal nizek možiček in strmel vame. Obstal sem, zajel sapo in ga tudi jaz pomeril. Nič večji od mene, na nosu očala, na glavi poveznjena čepica. Tudi on me je ocenjeval. Po pozdravu je izpustil kratek rafal: »Kar sam?« in še dodal, ne da bi čakal na odgovor: »Dobri ste.« »Kdo za vraga pa bo hodil s starim dedcem,« sem takoj pognal pogovor po domačih strunah. »Saj tudi starega gamsa in srnjaka nihče več ne mara. Sama tavata okoli, dokler jima ne potečeta sapa in čas.« Moško in prešerno sva se zarezala in si stisnila roki. Hitro sem presodil, da z leti ne moreva bitj veliko navzkriž. Le za tri leta me je prehitel. To ni taka razlika, da ne bi mogla že ob prvem srečanju in še v planinski samoti postati tako rekoč iz rok v usta že tudi prijatelja. Leta ljudi zblizujejo in razlike zravnavaajo.

Prvo srečanje je steklo po grlu z dobrim domačim brinovcem in več let staro cerkljansko slivovko. Beseda je dala besedo in tikanje se je prepletalo z vikanjem. Kmalu nama je postalo jasno, da sva sosedata po krajih, kjer sva privekala na ta revni svet. Jesenica, vasica pod Poreznom in Kojco na Cerkljanskem, je njegova izhodiščna točka. Ze v tem stoletju se je pognal v življenje, toliko, da je še odnesel pete staremu avstrijskemu Pepetu.

Ko so v deželo prišli makaronarji, je mlad in bister fant hitro sprevidel, da z njimi ne bo dobro češenj zobati, še manj pa bo kruha. Zato jo je udaril čez bodečo žico v bližnji okolici. Zatekel se je k sosedom in obstal v gornji Savski dolini. Ugriznil je železarski kruh, ga zamenjal z bolničarskim in dočakal hude čase. Krepko je stopil na pravo stran, imel v domačem čebelnjaku skladišče sanitetnega materiala in ga zvesto pošiljal borcem na položajih. Po vojni je žel sadove svojega in našega skupnega dela in se odločil, da bo prejemal pokojnino. Toda v mirni pokoj ni stopil še do danes.

»Dolga in trda je bila, kajne, Franc,« sem pristavil k njegovim besedam.

»Veste, jaz sploh nisem Franc,« je hitro popravil. »Sicer pa v resnici ne vem, ali sem Janez ali Andrej. Pravijo mi Andrej.«

Iz notranjosti je privrela nato njegova zgodba o dvojkkih (eden od njiju naj bi bil on), ki sta prikobacala na svet o polnoči zadnjega dne v letu. Svet

pod Kojco je bil zadelan z debelo snežno odejo in mraz je silil za nohte. V vodo bi ju morali potunkati v farni cerkvi v Orehku pod Jesenico. Tudi mudilo se je, ker je enemu novemu bitju pojemala sapa in ne bi bilo prav, da bi jo po ajdovsko pobrisal v nebeške višave in širjave. Metež je divjal, burja je tulila in vlekla s Porezna preko sedla na Veliki ravni ter furjala po Orehovski grapi v dolino Idrijce. Opraviti je bilo torej treba kar doma in babnice so to naredile kar na hitro.

Podelile so imena, pozabile pa z njimi zaznamovati nebolgljeni stvarci. V tej zmedbi se je pomešal tudi čas, tako da pozneje niso mogli več ugotoviti, niti kdo od dvojčkov je umrl, ali Janez ali Andrej, niti kdaj je umrl, danes ali včeraj, letos ali lani. Tako še danes ne vedo, ali je ostal na svetu Janez ali Andrej. Tega tudi današnji Andrej ne ve. Sedanje ime pa mu je ostalo predvsem zaradi tega, ker v teh krajih ni preveč vsakdanje.

Zgodba se mi je zdela sila zanimiva in napeta. Predal sem se ji. S tako gorečnostjo, prizadetostjo in zgovorno prepričevalnostjo jo je Andrej pripovedoval, nalagal na krožnik, da me je o resničnosti storije popolnoma prepričal. Celo kos papirja sem izvlekel in si nekaj zabeležil. No, ni v navadi, da bi si stari ljudje med sabo vezali otrobe. Res pa je tudi, da so Andreju med pripovedovanjem iz nagajivih oči in mimo skromnih očal švigali hudomušni pogledi in da je preko polnih mladeniških lic valovil poreden nasmeh. Pa kdo bi delal iz muhe slona!

Ko sem pozneje v dolini skušal prenašati povest, so mi kaj kmalu zaprli usta in se mi v brk posmihali. Očitali so mi, da nisem sodoben in da nisem na tekočem z risanimi stripi našega bogatega mladinskega branja, ki ga tiskamo na vagone, da denarno podpira lepo in pravo slovensko čtivo. Zgodba, so mi dejali, je izšla v tem in tem snopiču kavbojskih in drugih za mladino in starino primernih dogodivščin. Popraskal sem se za ušesi in debelo požrl. Andrej me je torej potegnil za nos, ki pa je šele sedaj zatekel in narastel v debelo kumaro. Koj zatem sem spet zajet sapo in odpustil prijatelju, ki ni imel prav nič za plotom. Če sem mu verjel, je moja stvar in zakaj bi se hudoval.

Ko sva se oddahnila, on od pripovedovanja, jaz od napetosti, sem ga vprašal, kako je postal oskrbnik te pravljичne vilice.

»Tako, čisto po nekem naključju. Sicer me že celo življenje spremljajo naključja in naključju se moram zahvaliti tudi za to, da sem tu,« je zažvrgolel. »S prijatelji smo bili veselo razporejeni v planinskem domu sredi naših planin. V sili in šali je nekdo predlagal, naj bi šel za oskrbnika pod Špiček nad Gorenjo Trento. Brez besed in posebnega ugovaranja sem res stopil semkaj in ostal. Prešlo je leto, prešlo drugo in tretje se nagiba h koncu. Privadil sem se, vzrasel sem v ta svet, v to samoto in v družbo gamsov, ki mi jutro za jutrom prihajajo v goste z najboljšimi voščili. Z gora se na zimo umaknem v dolino, ki mi je postala drugi dom, pravzaprav že tretji, ko pa pride leto spet okoli, me neka notranja sila požene v gore.« Tretja sezona gre h kraju, tretje poletje je že žrtvoval drugim, planincem vseh vrst in značajev. Nепrepričljivo je zagotavljal, da ga prihodnje leto ne bo več v stene Jalovca. Kdo bi mu verjel! V isti sapi je že razlagal načrt, kako bo treba kočo urediti in podaljšati, da ne boš s skale stopil naravnost na pograd in da bo zadovoljila vedno večji obisk planincev. Vse mere ima že v glavi in pošteno bi tudi sam zagrabil za delo. Nekaj mesecev, košček svojega življenja in precejšnjo mero dela je že vložil v tačasni domek. Sam je spravil kočo spet k sebi, ko jo je zima potlačila k tlom in nagnila nad prepad. Vzravnal ji je hrbtenico in jo z železnimi vrvmi čvrsteje privezal v skale. Brez dvoma je vanjo že dahnil košček svoje duše in ljubezni. Pa naj bi jo kar na lepem zapustil! Kaj pa v primeru, če bo pod Špičkom zrastle povsem nova, večja in sodobnejša koča, ki jo obetajo resni nameni in so priprave v teku? Ali bo spregel ali se vselil in vključil? No, to bo pač sam odločil.

Da je iz Cerkljana postal Gorenjec, mu je narekovala življenjska nuja, da pa je postal iz Gorenjca Vipavec, je spet botrovalo naključje. V mladosti Cerkljan, v zrelih letih Gorenjec, v svoji jeseni Vipavec.

»Tako se je zgodilo to zadnje naključje,« je začel svojo živahno pripoved. »Z veselo družbo smo šli na Primorsko kupovat vino. Znašli smo se v Vipavski dolini. Pridno smo izbirali kapljico in jo vestno in vztrajno pokušali. Nabrali smo se dobrega vipavca in v takem ozračju se je vinska kupčija spremenila v kupčijo za hišo. Na Jesenice sem prinesel namesto sodčka vina podpisano pogodbo o nakupu nedograjene hiše v Spodnji Vipavski dolini. Iz osrčja gora

se je bilo treba premakniti v lepo dolino, v sončno Prvačino, zavihati rokave in zagrabit za delo. No, gora nisem pozabil in težko bi jih.« Senca trpkosti je šinila čez njegovo še vedno gladko čelo. Zasukal je pogovor spet na zavetišče in njegovo obnovo. Videl in čutil sem, da mu je ta planinski domek krepko priraščen v dno duše.

Znočilo se je. Z vrha Jalovca sta pridrsala fant in dekle. Andrej je prižgal leščerbo in skuhal juho. Ko smo pospravili, smo legli. Mlada na gornji pograd, midva na spodnji, vsak v svoj kot. Se dolgo sva se menila o tem in onem, še dolgo potem, ko je šepet v gornjem nadstropju že utihnil. Ko sva s klepetanjem opešala in počasi utihnila, ga je še dolgo mučil tobak v pljučih. Pa se je umiril in zadnji zaspal.

Že proti večeru so se začele okoli kočee poditi goste megle. Bal sem se, da mi naskok na vrh sfrči iz rok. Andrej me je potolažil, da ne bo nič hudega. Imel je prav, izkazal se je tudi kot dober vremenski prerok. Komaj se je prikazala prva svetloba onkraj Prisojnikove krone, že sem bil na nogah in se hitro opravil za odločilno dejanje. Ko sem bil nared, se je prebudil tudi gostitelj in mi hotel, ne da bi se pošteno opravil, skuhati čaja. Nestrpnost pa mi ni dala, da bi čakal. Najprej dolžnosti, izvršitev zastavljene naloge, potem pa čaj in še kaj povrh. Čez prag sem stopil v mlado jesensko jutro, Andrej za menoj. Zelel mi je srečno pot in še napol pod odejami je stresel iz sebe prvo hudomušnico dneva. Zaradi oddaljenosti sem doznal nekaj o polžih. Zdelo se mi je, da naroča, kako naj se obnašam, če srečam polže, ki lezejo na vrh, ali tiste, ki lezejo z vrha. Nauk, ki sledi iz tega, bom razvozlal ob prvem prihodnjem srečanju s planinskim humoristom.

Vse moje misli in živci so bili osredotočeni na pot. Dobro se mi je odcejala proti vrhu, ki sem ga zagrabil v bleščečem jutranjem soncu. Zaželenega razgleda pa ni bilo. Na vse strani so se širila prostrana meglena morja, iznad katerih so štrleli znani in neznanj vrhovi kot pravi otoki ter sijali v sončnih žarkih. Ko sem se sam pri sebi proglasil za zmagovalca, opravil »promocijo«, pritisnil vrsto pečatov na vse mogoče papirje in knjižice, se pošteno popackal s pečatno mažo, sem začel svečano sestopati. Vedno bolj sem se pogrezal v meglo. Otepel sem se je šele v zavetju Andrejevega pribežališča.

Mangrt z Jalovca (Foto: L. Božič)

»Andrej, pika na i je pritisnjena. Slovenska planinska pot je opravljena. Sam gor, sam dol. S pijačo na dan, da skupno krstiva, zalijeva in proslaviva ta veliki dan.« Veselje je spuhelo v zrak, pijače v koči ni bilo nobene. Skladišča so prazna zijala, najino srce pa se je žalostilo in solzilo. Zadovoljiti sva se morala s praznimi, plehkimi čaji. Pa je Andrej rešil težko situacijo. Izpod najinih sedal je potegnil steklenico zdravilne kačje sline. Vsaj nekaj torej! Zdravilna maža za stare želodce tudi pride prav. Najprej je Andrej zapel slavo in hvalo njeni zdravilni moči ter začel znanstveno razpravo o tisočerihih zdravilnih planinskih in dolinskih zeliščih, ki so začarala čudovito pijačo. Razprava ni bila dolga, saj dolge govorce utrjujejo. Ko je začel naštevati rože in mahove, ni utegnil nikoli priti čez zdravilni pelin. Sicer pa vse to ni bilo važno. Najlepše je bilo to, da sva bila oba srečna in zadovoljna. V takem navdihu sva sklenila, da se pozno v jeseni vidiva v dolini ob kupici njegove domače vinske kapljice.

Jutro je stopilo v dopoldan. Steklenica tekočih »antibiotikov« se je počasi začela prazniti. Andrej me je vabil, naj ostanem do prihodnjega dne. Obljubil je svečano kosilo, makarone. Ni me mogel pridobiti. Žal mi je bilo. Mudilo se mi je v dolino in v kočo so prihajali že novi planinci. Z Vršiča, iz Poštarskega doma so mu prinesli otipljive pozdrave. Nadomestilo tistega, kar sva midva v sreči pospravila. Vesel je bil gostov, vesel darila in tople misli. Zivahno je ponujal svoj planinski »tee« in »tea«, pa tudi z zdravilno slino ni skoparil.

Žal mi je bilo in težko, ko sem se moral posloviti od oskrbnika preprostega planinskega zavetišča, v katerem uživaš še nekaj tistega, kar spominja na stare planinske čase. Domačnost, skromnost, vedrost, toplina in zdravi humor dihajo v njem. Prav s tem je naš Andrej zelo bogat. Rad ga sprejema, rad pa tudi razdaja iz svoje zakladnice. Humor mu drhti na ustnicah, žgače ga na nedlakavem jeziku, šviga po njegovih napetih licih, kreše in bliska iz njegovih porednih oči. V gore prinaša in v dolgih letih nabrano gorenjsko vedrost in odkritost, vipavsko šegavost in cerkljansko skromnost ter tovarištvo. Vse pa zavija v mladostno brezskrbnost in planinsko prešernost, ki poje in vriska od Pelcev in Ozebnikov preko Trente tja v Prisojnik, Razor in Triglav.

Na vrhu Jalovca se nasmeješ in preženeš slabo voljo ob pogledu na tablo z napisom: Kaditi prepovedano. »Naj mi nihče ne kvari čistega in svežega zraka tam gori.« naroči šaljivec pred kočo, ko odhajaš na vzpon. Tudi napisi in slike na zunanji steni kočice koj preženo utrujenost, ki se je nakopičila na poti z Vršiča ali iz Trente in Loga pod Mangrtom. Čez prag kočice boš stopil vever in dobre volje. Na steni te najprej pozdravi slika dveh oslov, ki se skrivnostno sprašujeta: Kdaj se mi trije spet vidimo? Prebrisani planinci zase in potihoma prebero vprašanje in se tajinstveno namuzajo, naivneži in domišljavci pa na glas stopijo v važen trikot. Tudi napis, da je postavljanje koles po hodnikih in stopniščih strogo prepovedano in da so za to potrebni prostori v kletih, v kletnih hodnikih, dovolj jasno izraža duha kočice in njenega gospodarja.

Slavo je bilo, ne rečem ravno ganljivo, težko pa vsekakor. Treba se je bilo odtrgati od gora, od skalnatega sveta pod Jalovcem, od idilične hišice škratov in od prijaznega, gostoljubnega, preprostega Andreja. Vabila me je Zadnja Trenta, v katero sem se hitro spuščal. Spust z Jalovca v Trento mi je pošteno zrahljal bedrne mišice, pljuča pa so se vedno bolj upirala zgoščenemu dolinskemu zraku. Šele pri izviru Soče sem se oddahnil in uravnovesil ter umiril delovanje notranjega kolesja.

Od prvega srečanja z Andrejem pod Špičkom so potekali meseci. Tudi Martinovo, ko se je mošt spremenil v vino, je že davno za nami. Do napovedanega srečanja v dolini ob kozarcu Andrejevega pridelka zlato rumene vipavske kapljice še ni prišlo. Zdi se mi, da ga vidim, kako sedi v zapečku in razmišlja o svojem življenju v Savski dolini in kako pri tem pomalem in brundajoče popeva in vabi:

Pridi Gorenj'c z mrzle planine,
vabi Vipav'c z gorke doline.

Morda bo prišlo do najinega srečanja, ko bo Vipavsko dolino pokrila bela cvetna odeja mandeljnov, marelic in češenj in ko bo vrh Jalovca še vedno ležalo prav tako belo, toda snežno pokrivalo. Takrat se bo v Andreju spet prebudil klic gora in prevzel ga bo nemir. Kmalu se bo treba odpraviti in podati na pot, z juga na sever kakor lastovice in druge ptice selivke. Temu klicu se Andrej gotovo ne

Jalovec, Mangrt in Rateške ponice z Mojstrovke (Foto: L. Božič)

bo mogel upreti. Z Vršiča bo spet stopil k svoji kolibici in jo z vso ljubeznijo pripravil za sprejem dragih planinskih gostov. Pod Špičkom se bo Andrej — in ne več Franc — ponosno zravnal in prešerno zapel, kot zapoje pomladno pesem lepote naših gozdov:

Pridi Vipav'c v hladne planine,
vabi Gorenj'c iz savske doline.

Tako živi Andrej povsod dvojno življenje. Kot Gorenjec in kot Vipavec. Pod to dvojno kožo pa je še vedno čvrst Cerkljan, pravi fant od fare izpod Kojce, pa čeprav ni bil v njej »pòd vodo d'jan«. Dorastel je kljub temu v čvrsto slovensko korenino, v pravo planinsko grčo.

Naj mu cveti še mnogo pomladi v lepi Vipavski dolini, naj sprejme še mnogo jutranjih pozdravov gamsjih tropov pod ponosnim Špičkom v Jalovčevem kraljestvu.

ZAPISKI

NOVA ŠOLA V CERKNEM - SPOMENIK NOB

Leto 1969 bo v zgodovini šolstva idrijske občine zapisano kot pomembna prelomnica. Ob 25. obletnici nemškega napada na partijsko šolo — 27. januarja 1969 — so preživeli tečajniki, ki so se zbrali v Cerknem, da počaste spomin padlih tovarišev, dali pobudo, da bi v Cerknem zgradili novo šolo. Šola naj bi bila spomenik narodnoosvobodilnemu boju, za gradnjo naj bi prispevala vsa slovenska javnost.

Pobudniki so k sodelovanju pozvali ugledne politične delavce. Dne 28. 9. 1969 sta bila na slavnostni seji skupščine občine Idrija imenovana pokroviteljski in delovni odbor, ki sta na svojih prvih sejah obravnavala vsebinsko podobo nove šole ter sprejela načrt za organizacijo zbiranja sredstev.

Da bo naša javnost podrobneje seznanjena z zamislijo in razvojem akcije, objavljamo najpomembnejše dokumente.

Iz zapisnika slavnostne seje Skupščine občine Idrija, ki je bila 28. 9. 1969 v Cerknem

Poročilo k imenovanju pokroviteljskega odbora za gradnjo nove šole v Cerknem je podal politični sekretar občinske konference ZKS Idrija inž. Uroš Bajželj:

Tovarišice in tovariši člani občinske skupščine!

V imenu vseh družbeno-političnih organizacij v občini predlagam skupščini, da imenuje pokroviteljski odbor za gradnjo nove šole v Cerknem.

Letošnji občinski praznik, spominsko vezan na ustanovitev Vojkove brigade v Cerknem, praznujemo v ponosnem ozračju petdesetletnice Komunistične partije in Zveze komunistov Jugoslavije. Čas, ki je v zgodovino naših narodov vklesal tako odločilne stopinje na poti v svetlejšo bodočnost, ne more nikdar postati samo preteklost, ker vsebuje preveč kali novega življenja.

Tudi naša današnja proslava to simbolično izraža.

Domicilne listine severno primorskemu okrožju, jurišnemu bataljonu 31. divizije in igralski skupini IX. korpusa pa odlikovanje partijski šoli so obrnjene v priznanje velikih dejanj preteklosti, hkrati pa prav moč take preteklosti prižiga luč prihodnosti. To luč naj simbolizira nova šola v Cerknem, v nekdanji partizanski metropoli.

Na iniciativo tečajnikov VI. tečaja partijske šole pri KP za Primorsko in Gorenjsko, s podporo glavnega odbora ZZB NOB in borcev IX. korpusa je bilo sklenjeno zgraditi v Cerknem šolo, ki naj postane živ spomenik narodnoosvobodilni borbi. To naj bo spomenik mogočni ustvarjalni sili za svobodo se borečega človeka, mogočni ustvarjalni sili svobodnega človeka. Spomenik vsemu: in borbi in porazom in ustvarjanju; vsemu; tudi partijskemu in partizanskemu šolstvu, tiskarstvu, kulturno umetniškemu delovanju, graditvi ljudske oblasti.

Novo vrste spomenik, ves v bodočnost odprt. Mladi rod partizanske Cerkljanske naj v svoje življenje srka sok partizanske pesmi in partizanske krvi za svoj vedno svobodnejši jutrišnji dan. Za gradnjo take šole je potreben pokroviteljski odbor, ki bi izražal — kot некоč — enotno združene sile za skupne odločitve. Predlagani pokroviteljski odbor vključuje vidne, zaslužne, med ljudstvom priznane in cenjene družbeno-politične in kulturne delavce, ljudi, ki so v času NOV delovali na tem področju kot vojaški voditelji, kot politični delavci na Primorskem in Gorenjskem, kot organizatorji ljudske oblasti, partizanskega šolstva in bolnic. V odbor predlagam tudi predstavnike sedanjih družbeno-političnih vodstev, gospodarskega in kulturnega življenja, kar naj simbolizira kontinuiteto našega razvoja in

povezanost s tradicijami naše revolucije.

Tak pokroviteljski odbor že po svoji strukturi z močjo svoje revolucionarne avtoritete zagotavlja moralno političen vpliv, daje širino in pomen akciji in predstavlja vse tiste sile, ki so bile tedaj in ki so danes snovalke in nosilke novega, danes nove samoupravne družbe.

Ob pokroviteljskem odboru bo deloval delovni odbor, ki bo opravljal vse tekoče naloge, operativno organiziral delo in usklajeval napore vseh delovnih skupin.

KONCEPT NOVE OSNOVNE SOLE — SPOMENIKA NOB — V CERKNEM

I.

Sklep o zgraditvi nove osnovne šole kot spomenika narodnoosvobodilni borbi nas obvezuje, da zgradimo sodobno šolo, ki bo ob splošnih vzgojno-izobraževalnih nalogah imela še posebno dolžnost, da v praksi proučuje metode pouka novejše zgodovine, še posebej pa zgodovine narodnoosvobodilne borbe in da z vsem svojim življenjem in delom mladini posreduje živo bistvo revolucionarne tradicije.

Taka šola naj bi bila spomenik narodnoosvobodilne borbe predvsem po vsebini svojega dela. Kot:

— študijska (eksperimentalna) šola za iskanje in preizkušnje novih metod poučevanja zgodovine novejšega obdobja, predvsem narodnoosvobodilne borbe,

— ogledna (hospitacijska) šola, ki bi svoje vzgojne izkušnje posredovala tudi drugim slovenskim šolam.

To nalogo bo nova šola lahko izpolnjevala le s pomočjo in sodelovanjem pristojnih ustanov, to je zavoda za šolstvo in pedagoškega inštituta. Obe ustanovi naj bi ji pomagali tako pri snovanju kakor pri izvajanju konkretnega pedagoškega programa.

Pri eksperimentalnem delu na področju metodike pouka zgodovine naj bi šola iskala nove možnosti in metode.

— za podajanje zgodovine pri pouku (pri tem gre tudi za preizkušanje učil, učbenikov, za iskanje novih pomagal, da bo pouk čimbolj zanimiv in nazoren)

— za razvijanje izvenšolskih aktivnosti učencev, s katerimi bi le-ti izven rednega pouka poglobljali poznavanje našega osvobodilnega boja.

Prizadevanje šole naj ne bi bilo usmerjeno samo k iskanju čim sodob-

nejših in uspešnejših didaktičnih metod, torej ne le v smeri izobraževanja, temveč tudi in predvsem k vzgojnim ciljem, k razvijanju aktivnega odnosa učencev do preteklosti in do vsega, kar iz nje črpamo za prihodnost.

Svojo funkcijo živega posrednika naše preteklosti bo šola lahko opravljala le v tesni povezavi z okoljem, ki je še vse živo tradicij iz obdobja NOB, in če bo učence tudi čustveno povezala s prizorišči dogajanj med NOB in z ljudmi, ki so bili nosilci teh dogajanj. Takšni šoli nudi najširše možnosti Cerkljansko in Cerkljansko, ki je med vojno tako veliko pomenilo kot središče osvobojenega ozemlja Primorske in Gorenjske, kot zaledje IX. korpusa, na katerem se je razvijala bogata dejavnost ne le za oskrbovanje vojske, temveč tudi na področju šolstva, kulture, tiskarstva, sanitete itd.

Pionirska in mladinska organizacija na šoli bi lahko prevzeli skrb za vse spomenike NOB na Cerkljanskem. Vsaka generacija učencev naj bi bila dobro seznanjena s pomenom spomenikov in z vsem zgodovinskimi dogajanjmi, ki jih predstavlja, da bi vse to lahko tudi učenci sami posredovali svojim vrstnikom, ki bi šolo in Cerkljansko obiskovali.

V okviru krožkov naj bi mladina pod vodstvom učiteljev zbirala zgodovinsko gradivo, predvsem spomine cerkljanskih prebivalcev ter borcev in aktivistov, ki so vojni čas preživeli na Cerkljanskem. Sodelovali bi lahko tudi pri prirejanju razstav za učence.

Takšna dejavnost učencev na šoli seveda ne bi mogla imeti znanstvenih ambicij. Njen pomen bi bil predvsem v **aktiviranju** mladine in pionirjev in s tem v razvijanju zanimanja in novega odnosa do idealov in ustvarjalnega optimizma naše revolucije.

Posebno obeležje naj bi imela tudi kulturna dejavnost učencev. Že obstoječe glasilo Mlada rast, dramska skupina, pevski zbor bi lahko vedno znova črpali snov iz kulturne dediščine osvobodilnega boja. V svojem repertoarju naj bi imeli otroci tudi tipični partizanski miting, ki bi ga lahko ob vsaki priliki predstavili obiskovalcem.

Svoje izkušnje naj bi šola posredovala drugim slovenskim šolam, zato bi bila njena naloga, da s pomočjo pedagoških ustanov organizira

— spominska srečanja med šolami, učitelji in učenci,

— mednarodna mladinska srečanja, katerih namen bi bil, seznanjati mladino drugih držav z našo NOB,

— ekskurzije šolarjev in mladine sploh k spomenikom NOB na Cerkljanskem, po partizanskih poteh, v okoliške vasi in v vse tiste kraje, kjer bi mladina lahko dobila živo predstavo o dogajanjih, organizaciji in kulturnih dosežkih našega osvobodilnega boja,

— seminarje in študijska srečanja učiteljev zgodovine, na katerih bi obravnavali posamezne teme iz sodobne zgodovine in metodološka vprašanja pouka zgodovine,

— vzorne nastope učiteljev zgodovine,

— zaradi geografske lege in popularnosti kraja bo imela šola vse možnosti, da se v tem smislu tesno poveže tudi z zamejskimi slovenskimi šolami.

II.

Gradivo, ki ga bo šola pri razvijanju svoje specifične dejavnosti nujno potrebovala (leposlovno in strokovno literaturo na temo NOB, fotokopije najbolj značilnih dokumentov in slik, ki jih hranijo razni arhivi in muzeji itd.), mora biti strokovno izbrano in prilagojeno potrebam šole. Zato bo šola nujno potrebovala pomoč ustreznih ustanov, predvsem inštituta za zgodovino delavskega gibanja in centralnega muzeja NOB v Ljubljani.

Krajevna muzejska ustanova — mestni muzej v Idriji — naj bi sprejela v svoj program proučevanje krajevnih zgodovine. Rezultati tega proučevanja bi bili odlično ilustrativno sredstvo za prikazovanje življenja na osvobojenem ozemlju v vsej njegovi pestrosti. (Tako je bila npr. zdravstvena organizacija na Cerkljanskem močno razvejana in glede na vojne razmere dovršena. Podobna proučitev vseh zdravstvenih ustanov, lokalizacija le-teh, opis zdravstvene organizacijske mreže, njen grafični prikaz, slika vključevanja domačega prebivalstva v zdravstveno dejavnost bi najprepričljiveje pokazali humanizem naše borbe. Na tak in podoben način bi bilo treba obdelati tudi vse druge dejavnosti: tisk, šolstvo, kulturno-prosvetno življenje, partizansko gospodarstvo itd.).

Smiselno in potrebno bi bilo, da bi mestni muzej v Idriji organiziral svoj oddelek NOB v Cerknem, kjer bi se lahko najuspešneje razvijal in bogatil. Za polno realizacijo koncepta šole bi bil ta ukrep nadvse potreben, smiseln pa bi bil tudi z drugih vidikov. Cerkno je že danes zelo popularen cilj mnogih skupinskih in individualnih izletov domačih in tujih obiskovalcev, obisk v bolnico Franjo iz leta v leto narašča, zlasti iz inozemstva. Z izgradnjo nove

šole bo imelo Cerkno še mnogo več obiskovalcev. Oddelek NOB iz idrijskega muzeja bi dopolnil sliko bogate zgodovine, ki jo predstavljajo že številni spomeniki. Program razvoja tega oddelka bi moral biti prilagojen potrebam in funkciji nove eksperimentalne šole. Tesna povezava šole z muzejem bi bila v skladu z modernimi težnjami muzejskih ustanov, da postanejo tudi in predvsem vzgojne ustanove.

Razstavno gradivo, ki bi se zbiralo in hranilo na bodoči šoli ali v oddelku za zgodovino NOB mestnega muzeja Idrija, lociranem v Cerknem, naj ne bi zajemalo le zgodovine ožje Cerkljanske, temveč tudi področja Gorenjske in ostale Primorske, med katerima je bila Cerkljanska najbolj naravna vez.

Urejeno naj bi bilo po tematiki. Razstave, ki bi se občasno menjavale, bi lahko prikazovale:

1. Položaj Primorske pod italijansko in posebej fašistično okupacijo, prikaz različnih oblik raznarodovanja in prikaz odpora proti temu raznarodovanju. Posebno pozornost bi bilo treba dati gospodarskemu položaju Cerkljanskega kot agrarnega področja pred drugo svetovno vojno (zadolževanje kmetij, brezposelnost, ekonomska emigracija itd.).

2. Prihod Osvobodilne fronte in njen razmah v letih 1942 in 1943, mreža terenskih organizacij, politične in vojaške akcije, protiukrepi okupatorja in njih neučinkovitost (glede na to, da je Cerkljansko spadalo v obmejni pas in so bile zato italijanske oblasti na osvobodilno gibanje še toliko bolj pozorne, je bila toliko bolj zanimiva izredno intenzivna mreža odborov OF, ki se je pred razpadom Italije razvila na tem področju).

3. Življenje na osvobojenem ozemlju po razpadu Italije, to je:

a) razvijanje ljudske oblasti, volitve, izgrajevanje upravnih organov

b) pomoč vojski v vseh oblikah

c) javne službe, zlasti:

— zdravstvo na osvobojenem ozemlju,

— razvoj partizanskega osnovnega šolstva (zgodovinska slika bi se lahko raztegnila tudi v obdobja italijanske okupacije in primerjava stanja bi bila nadvse vzgojna),

— partijsko šolstvo,

— drugi tečaji in šole (upravno politični, bolničarski, pevovodski, oficirski itd.),

— kulturnoprosvetne dejavnosti s posebnim poudarkom na vlogi igral-ske skupine IX. korpusa,

— tisk in tiskarne

č) raznovrstne druge dejavnosti med NOB.

S spomeniki, spominskimi ploščami, bolnico Franjo, muzejem NOB ter novo šolo bi Cerkno res lahko izpolnjevalo splošno slovensko nalogo poglobljanja in razvijanja pouka novejše zgodovine.

Ljubljana, 15. II. 1970

Pokroviteljski odbor za izgradnjo šole — spomenika NOB v Cerknem

Predsednik: dr. Joža Vilfan
Podpredsednika: Bogdan Osolnik
in Stanko Murovec

Člani:

1. Lado Ambrožič-Novljan
2. Viktor Avbelj
3. Branko Babič
4. dr. Aleš Bebler
5. Julij Beltram
6. France Bevk
7. dr. Franja Bidovec
8. Slavko Bohanec
9. Jože Borštnar
10. Slavica Božič
11. dr. Vladimir Bračić
12. Ivan Bratko
13. Veljko Bulajič
14. Drago Flis
15. Dušan Furlan
16. Mitja Gorjup
17. Martin Greif-Rudi
18. Rudolf Hribernik
19. Albert Jakopič-Kajtimir
20. Franc Kimovec-Ziga
21. Leopold Krese
22. Tone Kropušek
23. Jože Lesar
24. Franc Leskošek-Luka
25. Miha Marinko
26. Stanko Mervic
27. Stanko Petelin-Vojko
28. Franc Popit
29. Stane Potočar-Lazar
30. Jože Primožič-Miklavž

31. Janko Rudolf
32. Lidija Sentjurs
33. Peter Stante-Skala
34. Franc Stiglic
35. Jože Štrukelj
36. Tone Šturm
37. ing. Miloš Sulin
38. Vida Tomšič
39. Dušan Svara-Dule
40. Ludvik Zajc
41. Boris Zihlerl

Delovni odbor:

Predsednik: Stanko Murovec
Podpredsednik: Tončka Berlič
Člani:

1. Polde Dežman
2. Janez Dolenc
3. Davorin Ferligoj
4. Dušan Kompore
5. Vlado Lenardič
6. Gabrijel Peternelj
7. Denis Primožič
8. Jože Štucin
9. Tone Turnher
10. Franc Tušar

Delovni odbor je bil kasneje dopolnjen z novimi člani.

Do 26. 3. 1970 so za šolo prispevali:

	din
1. Primožič Jože in Milica, Nova Gorica	2.000
2. Osnovna šola Cerkno, učenci	650
3. Sink Fani, Škofja Loka	100
4. Sentjurs Lidija, Ljubljana	686
5. Berlič Tončka in Srečko, Ljubljana	600
6. RS, Ljubljana	500
7. Gorjup Vida, Ljubljana	30
8. Štrukelj Jože, Nova Gorica	100
9. Kebe Anton, Ljubljana	200
10. Tomšič Vida, Ljubljana	600
11. Vilfan dr. Joža, Ljubljana	500

12. Ferligoj Davorin, Piran	1.000	26. SDK — centrala Ljubljana	3.000
13. Beltram Julij, Ljubljana	500	27. Stanovanjsko podjetje občine Koper	500
14. Murovec Stanko, Idrija	250	28. Splošna plovba Piran	10.000
15. Osolnik Bogdan, Ljubljana	1.000		
16. Ribiška družina, Idrija	1.000		
17. Stucin Jože in Anica, Cerklje	500	Prispevki za prejete vstopnice za film »BITKA NA NERETVI« (premiera v Idriji):	
18. Pevski zbor primorskih študentov, Ljubljana	460		din
19. Krojno-šiviljski tečaj, Cerklje	300	1. Tovarna kolektorjev Idrija	300
20. Lapuh ing. Milivoj, Ljubljana (honorar za programski projekt šole)	500	2. Trg. podjetje Univerzal, Idrija	450
21. Občinski odbor ZZB NOV Vrhnika	1.400	3. Gimnazija Idrija	200
22. Vrvarna Ljubljana	500	4. Hotel Nanos, Idrija	1.000
23. Brenčič Tončka, Ljubljana	25	5. Obrtno komunalno podjetje Idrija	200
24. PTT podjetje Koper	1.000	6. Stanovanjsko podjetje Idrija	50
25. »Agencija Slovenija« v likvidaciji, Ljubljana	500	7. Osnovna šola Idrija	200
		8. Osnovna šola Cerklje	500

Nova osnovna šola v Cerklju – spomenik narodnoosvobodilnega boja – bo živ posredovalec naše slavne preteklosti mlademu rodu

**VABIMO VAS, DA PRISPEVATE K URESNIČENJU
TE LEPE ZAMISLI**

Vaše ime in prispevek bomo vpisali v knjigo graditeljev
žiro račun: 5202-652-66 sklad za izgradnjo osnovne šole
v Cerklju

GASILSTVO

O RAZVOJU GASILSTVA V IDRIJSKI OBČINI

Ko na Slovenskem praznujemo sto let gasilskih društev, tudi v naši občini ne moremo mimo tega jubileja, saj je ta dejavnost imela tudi pri nas svoje ljudi, ki so znali priskočiti na pomoč sočloveku, ki je bil v sili.

Mnogi bi radi utrdili prepričanje, da gasilstvo na Primorskem ni nikoli imelo pravega pomena, vendar to je zmotno. Na območju idrijske komune je bilo že v prejšnjem stoletju ustanovljenih nekaj društev; tako v Idriji leta 1890, v Črnem vrhu 1895. Takoj v začetku našega stoletja pa so se rodila gasilska društva po vseh krajih naše občine. V svojih vrstah so imela napreden kader, ki je znal povesti svoja društva med najpomembnejše dejavnike kulturnega življenja na vaseh. Narodna zavest našega članstva je bodla tudi italijanske oblasti, ki so našo napredno dejavnost skušale zatirati na vsakem koraku. Ko pa je prišel odločilni trenutek, je naše članstvo vedelo, kje je njegovo mesto; v borbi za svobodo so društva v naši občini imela mnogo žrtev.

Opremo, ki je bila nabavljena med obema vojnama, so odpeljali. Prav tako so uničili arhive. Kar je ostalo, je po vojni imelo samo še muzejsko vrednost. Vendar naši ljudje ob tem niso klonili. Pri odstranjevanju ruševin po končani vojni so bili vedno v prvih vrstah. Pri gradnji novih gasilskih domov in na drugih področjih so opravili ogromno ur prostovoljnega dela.

S svojim humanim geslom »POMAGATI ČLOVEKU V SILI«, ki se ni spremenilo v različnih političnih razmerah, so naše gasilske enote v teh letih sodelovale v raznih akcijah. V zadnjih desetih letih so člani opravili 5.560 ur pri raznih požarih, predvsem na gospodarskih in industrijskih poslopih, pri gozdnih požarih, pri velikih poplavah, pri snežnih katastrofah, pri reševanju poplavlencev in raznih prometnih nesrečah, ki so bile na našem območju. Povsod tam, kjer je bilo treba reševati človeka in njegovo imovino, so bili med prvimi prav naši gasilci. Pri tem se mi zdi vredno omeniti, da je vsak gasilec izpostavljen nevarnosti zaradi nezadostne osebne zaščite in da nimamo dovolj opreme

za zaščito v vsakem primeru. Naj omenim tudi to, da gre za brezplačno delo, dostikrat celo na račun izgube služka.

Občinska gasilska zveza in odgovorni organi smo se vedno zavedali, da je gašenje skrajnost, ki se na žalost nikdar ne konča brez večje materialne škode. Zato smo tudi v naši zvezi posvečali precej skrbi preventivni dejavnosti, predvsem v pregledih gospodarskih objektov, vseh dimnih naprav, vodnih razmer, električnih naprav in hidrantov. Vzgajali smo pionirje in nismo zanemarili tedna požarne varnosti, ustrezne literature, predavanj, gasilskega vestnika itd.

Danes lahko naši člani prispevajo ljudski obrambi domovine svoj delež, če bi bilo potrebno. Sodelovanje s civilno zaščito s svojim strokovnim znanjem in izkušnjami, s tehnično opremo in organiziranostjo po tej plati dela so šele prvi začetki, ki nas povezujejo in nam narekujejo določene naloge. Ob tem pa se nam nudijo razni tečaji, ki jih organizirajo organi civilne zaščite in narodne obrambe.

Pomoč, ki jo želimo, je odvisna od mnogih dejavnikov, predvsem pa od občinske skupščine in gospodarstva. Potrebovali bomo še mnogo strokovnega kadra, predvsem kemikov, gradbenikov, elektroinštalaterjev, mehanikov, šoferjev, tehnikov itd. Zato bi želel, da bi samoupravni organi v podjetjih vključili v preventivno dejavnost prav te strokovnjake, ki bi nam pomagali pri reševanju naših nalog in nam pomagali pridobiti prepotrebno znanje. Za uspešno opravljanje sprejetih dolžnosti so potrebna tudi izdatna tehnična sredstva, ki jih prepočasno dobivamo spričo potreb, ki iz dneva v dan rastejo.

Jedro gasilstva v naši občini tvori 395 aktivnih članov, rezervnih članov je 40, žensk 22, pionirjev 89. Največ članov je med 20. in 40. letom starosti. Nekaj članov pa je naše vrste zapustilo.

Po osvoboditvi smo zgradili tri nove gasilske domove, enega požanega popravili in uredili štiri orodišča, kar skupaj predstavlja dvanajst poslopij v vrednosti 119.751.000 starih dinarjev po uradni oceni zavoda za zavarovanje. Vrednost opreme in orodja, ocenjena v letu 1962, je bila 30.900.000 starih dinarjev, leta 1969 pa 60.800.350 sta-

Prva gasilska četa v Cerkljem 1912. leta

rih dinarjev. V letu 1962 je bilo v naši občini 12 mornih črpalk in trije gasilski avtomobili, leta 1969 pa 18 črpalk in šest gasilskih avtomobilov.

Po osvoboditvi smo se znašli na zelo šibki strokovni ravni, komaj prilagojeni predvojnimi tehničnim potrebam in takratni nizki razvojni stopnji industrije in gospodarstva. S starejšimi člani smo sicer dobili nekaj praktično izurjenih gasilcev, katerih strokovno znanje je komaj zadoščalo za gašenje s primitivnimi sredstvi. V najnovejših primerih niti teh ni bilo dovolj. Začeli so se prvi tečajji za podčastnike: leta 1949—1950 v Kobaridu in Bovcu, nato pa tečajji v gasilski šoli GZS za gasilske častnike in podčastnike v Medvodah leta 1952. S tem kadrom so se začeli strokovno izpopolnjevati tudi naši gasilci, zato imamo v naših društvih 29 podčastnikov, 4 častnike in enega gasilskega tehnika.

Ena izmed stalnih oblik strokovnega izpopolnjevanja so razna tekmovanja, kjer združujemo in krepimo strokovno znanje ter fizične sposobnosti naših operativcev. Zavedamo se, da niti ta strokovni sestav ne zadošča več današnji stopnji našega gospodarstva. Nakopičena tehnična sredstva, vskladiščena lahko vnetljive snovi, visoko razviti sodobni tehnološki postopki v industriji so izvor vedno večjih nevarnosti požarov in eksplozij. Vsaka naša akcija je zato zelo zahtevna. Prav zadnji občni zbori gasilskih društev so nam dali nalogo, da moramo dvigniti strokovno sposobnost, ki mora biti kos najnovejšim zahtevam. Temu je treba prilagoditi vse bodoče vaje in nadaljnje strokovno izobraževanje, čeprav začasno na škodo gasilske opreme, kajti za nepopolno strokovno sposobnostjo se utegne zgo-

diti, da pomoč gasilcev ne bo učinkovita.

Priprčan sem, da bodo gasilci že naprej vzor pripravljenosti pomagati človeku, ko mu je pomoč najbolj potrebna. Z nadaljnjo pomočjo občinske skupnosti in našega gospodarstva pa bomo kos svojim nalogam.

Janko Lukan

STOLETница SLOVENSKEGA GASILSTVA NA OBMOČJU ObGZ IDRİJA

Na rednem letnem občnem zboru ObGZ Idrija, ki je bil 7. 3. 1969, je bil sprejet program dela in proslav, ki jih bomo imeli v jubilejnem letu 100-letnice obstoja gasilstva na Slovenskem in 50-letnice obstoja KPJ in SKOJ. Eden glavnih sklepov zveze je bil, da za društva nabavi potrebno orodje in opremo.

Kljub skromnim finančnim sredstvom je zveza nabavila 5 motornih črpalk in dva poltovorna gasilska avtomobila Zastava 620.

Dne 27. 7. 1969 je zveza s skromno svečanostjo podarila GD Cerkno, drugemu največjemu društvu v zvezi, motorno črpalko Sora. Dne 6. 7. 1969 je GD Spodnja Idrija interno proslavilo 100-letnico gasilstva. Ob tej priložnosti je zveza društvu podarila gasilski avto Zastava 620.

Dne 13. 7. 1969 je GD Zakriž pri Cerknem proslavilo 100-letnico gasilstva in hkrati 10-letnico obstoja društva. Proslave so se udeležila vsa društva, ki pripadajo ObGZ Idrija, predstavniki družbeno-političnih organizacij ter prebivalci Cerknega in okoliških vasi.

Predsednik domačega gasilskega društva je odprl nov gasilski dom. Zgradili so ga gasilci in vaščani s skromnimi dotacijami KZ Cerkno, Skupščine občine Idrija in ObGZ Idrija. Iz stare stavbe so naredili nov dom in pri tem opravili 3000 prostovoljnih delovnih ur. Po govoru predsednika domačega društva, tajnika in predsednika ObGZ Idrija je predsednik ObGZ Idrija podaril društvu motorno črpalko Jadranko. Sledile so gasilske vaje, ki so jih izvedli domači gasilci in sosednja društva. Po končanih vajah smo se ob zvokih domače glasbe in ob dobri kapljici marsikaj koristnega pogovorili.

Dne 20. 7. 1969 je gasilsko društvo Žiri—Dobračeva praznovalo 80-letnico obstoja. Proslave so se udeležili člani gasilskega društva Idrija in Ledine.

Dne 27. 7. 1969 so se člani GD Idrija udeležili velike proslave 80-letnice obstoja GD Mežica. Ob tem smo ponovno utrjevali sodelovanje in prijateljstvo med našimi in koroškimi gasilci, saj sta Mežica in Idrija stari ru-

Ob 100-letnici gasilstva so najdelavnejša društva in posamezni člani prejeli odlikovanja

darski mesti. V pozdravnem govoru je predsednik našega društva omenil obletnico idrijskega gasilskega društva in povabil vsa navzoča društva na to proslavo v letu 1970.

Dne 10. 8. 1969 smo za pionirje naše zveze priredili poučno ekskurzijo v Ljubljano, kjer smo si ogledali poklicno gasilsko brigado. Ogledali smo si tudi spomenik padlim na Urhu in letališče Brnik. Zelo zadovoljni so se v večernih urah vračali domov.

Dne 17. 8. 1969 se je 50 predstavnikov ObGZ Idrija (zastopniki vseh 13 društev) udeležilo velike proslave 100-letnice gasilstva v Metliki. Sodelovali smo v paradi z ešalonom Nove Gorice.

Dne 24. 8. 1969 so se gasilci ObGZ Idrija kljub slabemu vremenu zbrali pred gasilskim domom GD Godovič. Požrtvovalni gasilci Godoviča so dom s skromnimi dotacijami obnovili in pri tem opravili 1250 prostovoljnih delovnih ur. Zaradi slabega vremena smo proslavljali dogodek v mladinski dvorani, kjer je častni predsednik društva tov. Plešnar orisal delo in razvoj društva. Nato je tajnik ObGZ Idrija Franc Zelenc pozdravil navzoče in v znak požrtvovalnosti predal društvu odlikovanje RGZ Slovenije ter v imenu zveze izročil godoviškemu gasilcem v upravljanje poltovorni avto Zastava 620. Novi gasilski dom je odprl najstarejši član društva, izseljenec, ki se je za stalno vrnil v domovino in GD tudi denarno podprl.

Dne 7. 9. 1969 je bila v Šebreljah ena največjih proslav v naši zvezi, združena s proslavo Zveze borcev v počastitev 50-letnice KPJ in v spomin na tragični dogodek pred 25 leti. Tedaj so Nemci 9. junija 1944 požgali vas Šebrelje, ta dan je zgorelo 44 stanovanjskih in gospodarskih poslopij. Vaščani so po vojni obnovili svoje domove, gasilci pa so s skromno pomočjo ObGZ Idrija zgradili nov sodoben gasilski dom. Kakor so bili vaščani enotni med NOB, tako se odraža ta enotnost tudi dandanes, kar je pokazala proslava, katere so se udeležili predstavniki družbeno-političnih organizacij, Zveze borcev in predstavniki ObGZ Goriške. Po mimohodu gasilcev

in ko so se zvrstili številni gasilski in borčevski prapori, je prvi spregovoril domačin Leopold Črnilogar in orisal hude čase, ki jih je doživljal ta kraj. Nato sta govorila ing. Franjo Kordiš in Janko Lukan — predsednik ObGZ Idrija. Ta dan sta gasilsko društvo in združenje ZB Šebrelje razvila svoja prapora. Po proslavi so gasilci izvedli gasilske vaje, kulturni program pa sta izvajala rudarska godba na pihala iz Idrije in domači pevski zbor.

Dne 24. 10. 1969 je bila na Lokvah pri Gorici proslava 20-letnice gasilstva na Goriškem. Pri tej osrednji proslavi so izročili društvom in posameznikom številna odlikovanja. Med drugimi je bilo oblikovano GD Mesto—Rudnik Idrija z redom dela z rdečo zastavo, ki ga je podelil predsednik republike. Z odlikovanjem gasilske zveze II. stopnje so odlikovali tudi člana ObGZ in GD Idrija Franca Zelenca.

Ob zaključku proslav 100-letnice gasilstva na Slovenskem je upravni odbor Občinske gasilske zveze Idrija imel razširjeno slavnostno sejo. Seje so se udeležili predstavniki gasilskih društev in družbenih ter političnih organizacij.

Na tej seji so prejeli odlikovanja: predsednik ObGZ Idrija tov. Janko Lukan, katerega je odlikoval predsednik republike z ordenom republike z bronastim vencem. Gasilsko odlikovanje I. stopnje sta prejeli gasilski društvi Idrija in Črni vrh. Gasilsko odlikovanje II. stopnje so prejela gasilska društva Spodnja Idrija, Godovič, Cerčno, Plužnje in Ledine.

2 člana sta bila odlikovana z gasilsko plamenico I. stopnje,

18 članov je prejelo gasilsko plamenico II. stopnje,

17 članov pa gasilsko plamenico III. stopnje.

25 starejših gasilcev veteranov pa je prejelo častne diplome.

S tem je bilo zaključeno proslavljanje 100-letnice gasilstva na Slovenskem.

Na pomoč!

Tajnik: Franc Zelenc

LOVSTVO

ODPRTJE LOVSKE KOČE IN RAZVITJE LOVSKEGA PRAPORA NA OTAVNIKU POD POREZKOM

Za praznik ustanovitve naše republike — 29. novembra 1969 — so se zbrali lovci — delegati iz idrijskih, cerkljanskih lovskih družen in Lovske zveze Idrija k pomembni slavnosti pri odprtju lovske kočice in razvitju lovskega prapora na Otavniku pod Poreznom. Snežni metež in poldrugo uro trajajoča naporna planinska pot nista zadržala mladih in starih prijateljev lovecev, planincev in ljubiteljev narave.

Starešina lovske družine tovariš Janez Stucin iz Zakojce je s pristno domačo besedo dejal: »Preden pričnemo uradni del naše slavnosti, imam čast, da v imenu lovske družine Otavnik pozdravim vse navzoče goste, posebno še tovarišice, ki so se potrudile, da kljub težki in naporni poti skupno z nami proslavimo za nas tako prijeten in pomemben trenutek, ko odpiramo našo majhno, vendar lepo lovsko kočico in hkrati razvijamo naš lovski prapor. To je trenutek, ki za nas člane predstavlja toplo zadoščenje za vse vloženo delo, ki smo ga prispevali za kočico, čas, ki nam potrjuje, da tudi po številu majhna družina lahko ob slogi ustvarja velika dela, ki bodo nam in bodočim članom še dolga leta v zadoščenje. V tem do sedaj mrtvem svetu se bodo v bodoče srečevali, tu bo tekla beseda, zaključevali se bodo zadnji pogoni, skratka, uresničil se je dolgoletni sen članov naše lovske družine, ki nas veže na lepo naravo, ki nas obdaja. S temi besedami se obračam na oba predstavnika Lovske zveze Idrija, ki bosta na našo prošnjo spregovorila nekaj besed in odprla kočico ter jo izročila svojemu namenu.«

»Tovariši lovci, gostje in predrage njihove družice,« je spregovoril Bojan Križaj. »Tovariš predsednik Lovske zveze Slovenije se iz utemeljenih razlogov ni mogel udeležiti današnje lovske prireditve, zato prosim, da oprostite njegov izostanek. Po pooblastilu izvršnega odbora Lovske zveze Slovenije ga zastopam jaz na tem pomembnem slavju.

V Lovsko zvezo Slovenije je včlanjenih 18 področnih lovskih zvez s 408 lovskimi družinami z okrog 14.000 čla-

ni ter osem zavodov za gojitev divjadi; štiri lovske družine še do danes niso članice področnih lovskih zvez. Lahko torej trdimo, da je naše lovstvo skoraj stoodstotno organizirano v Lovski zvezi Slovenije, ki je članica Lovske zveze Jugoslavije.

V preteklem lovskem letu je bil bruto dohodek vseh lovskih družen nad milijardo Sdin, od tega polovica v devizah od inozemskega lovskega turizma, kar da povprečno nad milijon na lovsko družino. Nekatere lovske družine so imele nad 20 milijonov dohodkov, druge pa niso spravile skupaj enega milijona. Če izhajamo iz tega stališča, imamo bogate in revne lovske družine.

O problemih lovstva na Slovenskem je izvršni odbor Lovske zveze Slovenije organiziral več razgovorov s predstavniki izvršnega sveta in skupščine SRS. Na teh razgovorih so ugotovili, da je lovstvo eno od tistih področij našega družbenega življenja, za katero morajo imeti vse pristojnosti tisti, ki gospodarijo z lovišči, to so lovske družine in zavodi za gojitev divjadi. V prihodnje se mora lovstvo še bolj razvijati. Zadnje čase v lovstvu ni opaziti velikih premikov. Zavedati se moramo, da lovišča lahko zgubimo, če ne bomo enotni. Lovstvo ne more biti privilegij drugih gospodarskih organizacij, ki vidijo le odstrel in s tem dohodek iz lovišča; iz danes polnih lovišč bi radi potezili čim več, vanje pa vlagali zelo malo.

Prav tako je važna ureditev odnosov z občinami. Še bolj natančno je treba določiti pravice in dolžnosti lovskih družen do občinskih skupščin. V naši republiki to ni tako hudo kakor npr. v Srbiji, kjer delovne organizacije zahtevajo gospodarjenje z divjadjo na tistih površinah, kjer danes gospodarijo kmetijske ali gozdarske delovne organizacije. Družba je še nadalje pripravljena dati lovišča brezplačno v gospodarjenje lovskim družinam, zahteva pa, da lovci sami rešujejo vse probleme, ki so v zvezi s povračilom škode, ki jo stori divjad, skrbijo za znanstveno-raziskovalna dela in za ukrepe zlasti proti kužnim boleznim divjadi. Bodoči lovski zakon naj bi obravnaval tudi lovsko ekonomiko. Tudi zakon o orožju bi se moral spremeniti in upoštevati koristi lovstva. Ta zakon zaradi svobodnega

nošenja orožja ne ustreza več, saj je divji lov postal že resen problem.

Večkrat so nas kritizirali zaradi gospodarjenja z divjadjo. Očitali so nam, da je naša organizacija brez materialne osnove in ni sposobna sama posredovati. To ni res, saj so ob pojavu kužne gamsje slepote prispevale vse lovske družine, tudi tiste, ki v loviščih nimajo gamsov. Prav tukaj se je pokazala naša enotnost. S plačilom v lovski sklad Lovske zveze Slovenije so dale lovske družine prispevek za vzdrževanje lovskega muzeja v Bistri, ki je naša osrednja ustanova te vrste v Sloveniji.

Lovskim družinam naj bi ostalo 80 odstotkov dohodkov iz lovišč, 15 do 20 odstotkov denarnih sredstev pa naj bi bilo za širše potrebe, to je za sklade za povračilo škode, ki jo stori divjad, za primere epidemij med divjadjo, za znanstveno raziskovalno delo, lovski muzej itd. Še naprej moramo gojiti divjad in naseljevati tiste vrste divjadi, za katere vemo, da bodo uspevale v naših loviščih. Nadaljevati moramo s pravilnim odstrelom in doseči pravilno spolno razmerje ter stalež divjadi. Prav tako je treba spopolnjevati bonitiranje naših lovišč,« je dejal predsednik Lovske zveze Idrija.

Nato je tajnik Lovske zveze Idrija prikazal delo lovske družine Otavnik in med drugim povedal: »Današnje lovišče Otavnik obsega naslednje katastrske občine: Reka-Ravne del, Orehek del, Jesenica del, Bukovo, Police, Obloke del in Gorje del s skupno površino 3230 ha.

Pred osvoboditvijo sta bili na tem področju dve lovišči. Predel lovišča pod Zabčami je imel v zakupu Jernej Abram iz Zabč, drugi zakupnik pa je bil Bombig (Bombič) iz Stare Gorice, ki je imel predel Kojca, Zakojca, Otavnik in Porezen.

Po osvoboditvi novembra 1945. leta so Rudolf Peternel, Tomaž Hribar, Jezernik in še dva druga člana, ki sta se jima spomladi 1946. leta pridružila še bivši zakupnik in bivši lovski čuvaj Andrej Golob iz Bukovega, sporazumno s takratnimi krajevnimi ljudskimi odbori, ki so bili skoraj v vseh vaseh, ustanovili lovišče Bukovo.

Lovske meje z lovskega družinama Planota in Podbrdo so bile take kot sedaj, z izjemo Jeseniške planine — to je zahodnega dela Porezna v katastrski občini Jesenica. Z lovske družino Cerkno poteka današnja meja od vrh Porezna kota 1622 na koto 1255, na Ritovčev vrh kota 1157, na koto 744 mimo vasi Orehek do potoka Jesenica in po njem v reko Idrijco.

Ker se bivši lovski zakupniki, ki so postali člani ustanovljene družine, niso strinjali s socialistično lovsko zakonodajo, so izstopili iz članstva lovske družine Bukovo, ki se je nato preimenovala v lovsko družino Otavnik.

Med letoma 1952 in 1954 lovišče ni bilo samostojna lovsko gospodarska enota, temveč je bilo sestavni del lovišča Cerkno-Porezen.

Prvo leto po osvoboditvi je bil lov samo na zajce. Leta 1946 je bil spomladanski stalež 12 srnjadi, stalež zajcev je bil za 100 odstotkov večji od spomladanskega staleža 1969. Gamsi — po številu 12 — so se prvič pojavili 1957. leta. Letošnji spomladanski stalež pa je 38 gamsov obeh spolov z mladiči. Stalež srnjadi je 142 obeh spolov z mladiči. Če primerjamo letošnji spomladanski stalež s staležem leta 1946, vidimo, da se je stalež srnjadi 12-krat, stalež gamsov pa 3-krat povečal. Današnje spolno razmerje pri srnjadi 1:1,6 bo potrebno popraviti z večjim odstrelom ženske srnjadi in doseči spolno razmerje 1:1. Prav tako je treba z novim vlaganjem povečati stalež divjih zajcev za 100 odstotkov.

Nimamo točnih podatkov o začetnem staležu, odstrelu in blagajniškem poslovanju. Ni zapisnikov sej in druge evidence. Ves arhiv je ostal nekje na Bukovem in današnjemu članstvu kljub večkratnemu poizvedovanju še ni uspelo zvedeti, kje so ti podatki. Zaradi tega tudi ni znano, kdo in kdaj je preimenoval lovsko družino iz Bukovega v lovsko družino Otavnik.

Najmanjše število članstva je bilo 1956. leta, ko jih je bilo samo osem in je komaj zadostovalo takratnim zakonitim določilom (15. člen zakona o lovu, Ur. l. LRS št. 26 z dne 8. 7. 1954). Največ članov je bilo v lovskem letu 1968-69, ko jih je bilo 28, najmanj pa v tem lovskem letu, to je 22. Štirje člani so izstopili iz članstva iz raznih vzrokov.

Kljub nekaterim pomanjkljivostim je bilo lovišče vzdrževano, kar nam povedo naslednja dejstva: v nekaj letih je bilo opravljenih okrog 2 km lovskih stez, 22 solnic za srnjad in 6 solnic za gamse. Te solnice so tudi obiskovane. Leta 1962 je bila napravljena visoka pokrita preža, dve navadni preži pa v letu 1968.

Lovska kočja s tlorisom 6,5 × 5 m, katero danes izročamo svojemu namenu, je zahtevala veliko dela in požrtvovalnosti članstva. Vgrajenega je bilo okrog 21 kub. metrov okroglega in tesanega lesa ter desk v vrednosti okrog 900.000 Sdin, pri čemer so všte-

ta tudi okna, vrata, betonsko železo, cement, iverke, živinski in traktorski prevozi itd.

Pri pripravi materiala in gradnji lovske kočje je bilo napravljenih 1580 ur. Vsak član je bil zadolžen s 30 urami dela. Tisti, ki ni napravil določenega števila ur, je moral za vsako neopravljeno uro dela plačati 600 Sdin. Največ delovnih ur (412) je napravil Rudi Peternel, tajnik lovske družine, ki je napravil tudi načrte za kočjo in bil organizator dela, njemu sta sledila gospodar lovske družine Janko Štremfel s 385 urami in Silvester Kacin s 128 urami. Starešina zaradi rahlega zdravja ni mogel napraviti več kakor 56 ur, itd.

Že nekaj let je lovska družina preživljala notranje težave, delno zaradi pomanjkanja strokovnega kadra, premajhnega števila delavnih članov, neupoštevanja določil zakona o lovstvu, pravil in poslovnika lovske družine ter drugih pravilnikov. To je pripeljalo tako daleč, da je zadeva prišla pred občni zbor Lovske zveze Idrija, ki je imenoval posebno tričlansko komisijo, ki naj bi sklicala izredni občni zbor lovske družine. Na občnem zboru naj bi komisija raziskala vso zadevo,

preden bi se lovišče začasno priključilo lovišču Cerkno. Občni zbor lovske družine je iz svoje srede izvolil člane, ki so vzeli v roke vodstvo in popeljali lovsko družino na pravo in zakonito pot. Upamo, da bo današnje srečanje še bolj utrdilo delo samoupravnih organov lovske družine, za kar jim že vnaprej čestitamo in jim kličemo: lovski zdravo! S tem izročam v uporabo lovsko kočjo, ki naj služi svojemu namenu. V njej naj bi se v bodoče pogovarjali o lovskem gospodarstvu, čuvanju divjadi, skrbi za lovišče, krepitvi pravega lovskega humorja itd. itd.»

Nato je ponovno spregovoril starešina lovske družine Otavnik: »Ob odprtju lovske kočje v tem svečanem trenutku razvijam naš lovski prapor z obljubo, da nas bo kot simbol poštene zelene lovske bratovščine spremljal skozi naše lovske življenje in delo v dobro nam, našim potomcem, predvsem pa naši lepi naravi, katero bomo čuvali tudi v bodoče.«

S tem je bila slovesnost pri odprtju kočje in razvitju prapora končana. Nato je v dobro razpoloženi družbi sledil lovski ropot in lovski krst treh mladih zelenih lovskih tovarišev.

Venčeslav Straus

Porozen (Foto: Jelko Podobnik)

SMUČANJE

O DELU SK RUDAR V ZIMSKI SEZONI

Idrija, ki je še nekaj let nazaj slovela kot smučarska »velesila« na Primorskem, je zadnja leta v tem športu močno nazadovala. Težko je reči, kje tiči krivda, gotovo pa je, da je bilo premalo dela z mladino, saj razen smučarskih tečajev med šolskimi zimskimi počitnicami ni bilo dovolj skrbj za mlad tekmovalni naraščaj, starejši tekmovalci pa so zapustili tekmovalne vrste. Posledica tega je, da imamo sedaj v Idriji veliko smučarjev za rekreacijo, ki pa niso sposobni za tekmovanja. Maloštevilnim tekmovalcem pa očitno manjka treninga in tekmovalne sposobnosti.

Nova uprava kluba, ki je bila izvoljena decembra na zadnjem občnem zboru, se dobro zaveda, da bo le z intenzivnim delom lahko dvignila raven naših smučarjev-tekmovalcev in da bo le organizirano množično smučanje dajalo nove kadre v tekmovalne vrste. Zal je bila velika ovira pri delu muhasta zima. V času, ko bi morala biti sezona na višku, smo bili skoraj brez snega. Smučarski tečaj med zimskimi šolskimi počitnicami je bil le na majhnih krpah snega. Tečaja, ki je trajal 6 dni in je bil v Črnem vrhu, se je udeležilo 118 smučarjev, ki so bili razdeljeni v začetniške, nadaljevalne in tekmovalne skupine.

Ob koncu tečaja je bilo 31. 1. 1970 pregledno tekmovanje v veleslalomu le za tekmovalne skupine. Doseženi so bili naslednji rezultati:

Mlajši pionirji — 4 tekmovalci

1. Leo Svetličič	67,3
2. Miro Čuk	74,0
3. Hari Čibej	74,8

Starejši pionirji — 8 tekmovalcev

1. Edi Kenda	66,0
2. Vojko Tratnik	67,0
3. Drago Vončina	70,7

Mlajši mladinci — 6 tekmovalcev

1. Zoran Kenda	63,8
2. Tone Jereb	65,3
3. Goran Skarabot	66,9

Starejši mladinci — 1 tekmovalec

1. Beno Pagor	56,3
---------------	------

Clani — 4 tekmovalci

1. Boris Troha	54,2
2.—3. Boris Jordan	56,3
Dušan Pagon	56,3

Klub je v tej sezoni izvedel več tekmovanj v okviru kluba, občine in medklubskega tečaja.

Dne 8. 2. 1970 je bil na Vojskem klubski slalom.

Rezultati:

Mlajši mladinci — 4 tekmovalci

1. Zoran Kenda	73,5
2. Tine Jereb	113,7

Starejši mladinci — 2 tekmovalca

1. Emil Caruso	72,7
----------------	------

Clani — 14 tekmovalcev

1. Andrej Mažgon	54,7
2. Boris Troha	62,6
3. Miloš Poljanšek	63,0

Dne 15. 2. 1970 je bilo področno prvenstvo v veleslalomu za mlajše kategorije. Zal se zaradi na novo zapadlega snega tega tekmovanja niso mogli udeležiti vsi prijavljeni klubi.

Rezultati:

Cicibani — 14 tekmovalcev

1. Jurij Franko — Gorica	19,3
2. Igor Penko — Nanos Postojna	19,5
3. Darij Paternost — Nanos	20,6

Cicibanke — 7 tekmovalk

1. Patricija Logar — Rudar	20,4
2. Nuša Završnik — Nanos	21,0
3. Jana Znidaršič — Nanos	21,3

Mlajše pionirke — 4 tekmovalke

1. Alenka Znidaršič — Nanos	36,9
2. Janija Nakrst — Gorica	40,0
3. Vilma Klede — Nanos	46,0

Mlajši pionirji — 10 tekmovalcev

1. Mladen Franko — Gorica	29,5
2. Marko Burgar — Nanos	31,6
3. Bojan Velikonja — Gorica	35,2

Starejše pionirke — 6 tekmovalk

1. Marta Pajer — Rudar	36,0
2. Andrejka Inocente — Nanos	40,0
3. Tatjana Gantar — Rudar	56,1

Starejši pionirji — 17 tekmovalcev

1. Tone Jereb — Rudar	37,8
2. Saša Paternost — Nanos	41,2
3. Tomaž Lekanž — Nanos	44,8

Mlajše mladinke — 1 tekmovalka

1. Neva Blažina — Gorica	48,0
--------------------------	------

Mlajši mladinci — 11 tekmovalcev

1. Dušan Burger — Nanos	39,2
2. Valentin Jereb — Rudar	39,8
3. Nardo Stegel — Nanos	40,0

Motiv iz Črnega vrha — Izlet tečajnikov 1970 (Foto: R. Skarabot)

Prav to tekmovanje je pokazalo, koliko smo zaostali za drugimi klubi na Primorskem, saj so razen nekaj izjem vsa prva mesta zasedli tekmovalci Nanosa iz Postojne in Gorice.

Dne 22. 2. 1970 je bilo tekmovanje v veleslalomu za udeležence tečaja. To tekmovanje je veljalo tudi kot prvenstvo osnovne šole.

Rezultati:

Cicibanke

1. Darija Primožič	20,4
2. Patricija Logar	21,2
3. Katka Treven	diskvalificirana

Cicibani

1. Miloš Nagode	19,8
2. Joško Pajer	24,8
3. Bojan Grum	27,9

Mlajši pionirji

1. Leo Svetličič	17,8
2. Tomaž Furlan	19,9
3. Branko Bolko	20,2

Starejši pionirji

1. Valentin Jereb	29,8
2. Drago Vončina	31,5
3. Tomo Tušar	32,6

Starejše pionirke

1. Marta Pajer	23,0
2. Gabi Treven	32,9
3. Franka Škarabot	36,8

Mlajši mladinci

1. Miran Lapajne	32,6
2.—3. Goran Škarabot	34,0
Jože Ogrič	34,0

Rezultati za prvenstvo osnovne šole:**Cicibanke**

1. Mojca Rutar	31,2
2. Zdenka Ninčević	2,05,0

Cicibani

1. Miloš Nagode	19,8
2. Bojan Grum	27,9
3. Darko Lampe	43,8

Mlajše pionirke

1. Darja Primožič	20,4
2. Patricija Logar	21,2
3. Majda Nagode	25,4

Mlajši pionirji

1. Leo Svetličič	17,8
2.—3. Srečko Lukač	19,9
Tomaž Furlan	19,9

Starejše pionirke

1. Marta Pajer	23,0
2. Tatjana Gantar	25,6
3. Gabi Treven	32,0

Starejši pionirji

1. Valentin Jereb	29,8
2. Drago Vončina	31,5
3. Tomo Tušar	32,6

Mlajši mladinci

1. Miran Lapajne	32,6
2.—3. Goran Škarabot	34,0
Jože Ogrič	34,0

To tekmovanje je bilo res množično, saj se ga je udeležilo 172 tekmovalcev.

Po dolgih letih je bilo 28. 2. 1970 tekmovanje v skokih na 20-metrski skakalnici pri Gnezdu, ki je veljalo za občinsko prvenstvo.

Rezultati:**Člani — 1 tekmovalcec**

1. Jože Rupnik — Rudar (18, 19)	171 točk
---------------------------------	----------

Starejši mladinci — 4 tekmovalci

1. Beno Pahor — Rudar (19, 20)	210,5 točk
2. Franci Močnik — Cerkno (18, 18)	149 točk
3. Milan Zonta — Rudar (14, 11,5)	112 točk

Mlajši mladinci — 3 tekmovalci

1. Goran Škarabot — Rudar (13, 15,5)	124,1 točke
2. Stanko Velikajne — Rudar (14,5, 11)	109 točk

Starejši pionirji — 6 tekmovalcev

1. Miro Fink — Rudar (16, 16,5)	158 točk
2. Edmond Rutar — Rudar (13,5, 15,5)	134,5 točke
3. Edi Borovinšek — Cerkno (13,5, 15)	118,9 točke

Mlajši pionirji — 2 tekmovalca

1. Miro Vogrič — Rudar (9,5, 12)	102,3 točke
2. Metod Rejc — Rudar (9,5, 9,5)	93,8 točke

Dne 1. 3. 1970 je sodelovalo na tradicionalnem veleslalomu s Kuka 11 pionirjev, 5 pionirk in 23 članov, od tega 6 mladincev, ki so startali v kategoriji članov. Andrej Mažgon je s časom 1,30,8 zasedel 1. mesto, ostali tekmovalci pa so dosegli le povprečne rezultate.

Najkvalitetnejša prireditev pa je bil vsekakor slalom za »Pokal Rudarja« dne 8. 3. 1970. Udeležilo se ga je 88 tekmovalcev iz 8 klubov, in sicer: »Transturist« Skofja Loka, »Matajur« Kobarid, »Nanos« Postojna, »Alpina« Žiri, SK Radovljica, SK Vrhnika, SK Tržič in domači SK Rudar.

V konkurenci za »Pokal Rudarja« je komisija zaradi enakega števila točk ekip »Transturista« in »Rudarja« pri podelitvi pokala z žrebom odločila, da se pri izračunu točk upoštevata še četrtoplasirana mladincev omenjenih ekip. Tako je za leto 1970 osvojila prehodni »Pokal Rudarja« ekipa Transturista z $81 + 5 = 86$ točkami pred Rudarjem, ki je nabral $81 + 3 = 84$ točk.

Rezultati med posamezniki:**Člani**

1. Miloš Mlejnik — Transturist	1,30.30
2. Vito Smid — Radovljica	1,33.0
3. Franc Pečelin — Alpina	1,36.4

Mladinci

1. Boris Likar — Rudar	1,50.5
2. Rado Draksler — Transturist	1,54.9
3. Boris Drešček — Matajur	2,00.3

To tekmovanje je bilo po kvaliteti udeležencev in po organizaciji res kvalitetno. Tudi progi za oba slaloma sta bili dokaj zahtevni, vse to pa je pri-

spevalo, da je ta prireditev res uspela, kar je bilo v veliko zadovoljstvo organizatorju.

Dne 15. 3. je bilo na 35-metrski skakalnici na Dolinci meddruštveno tekmovanje v smučarskih skokih za prehodni pokal v spomin Janka Premrla-Vojka. Tega tekmovanja, ki smo ga letos prvič priredili, da bi ponovno vzbudili zanimanje za skoke v Idriji, se je udeležilo 32 tekmovalcev iz Logatca, Vrhnike, Gorice, Predmeje in Idrije.

Ekipno so bili daleč najmočnejši skakalci iz Logatca, ki so prvi osvojili prehodni pokal.

Rezultati:

Ekipno

1. TVD Partizan Logatec	835,9 točke
2. SK Rudar Idrija	609,2 točke
3. SK Nova Gorica	488,1 točke
4. SD Vrhnika	336,2 točke
5. Predmeja	146,8 točke

Mlajši pionirji

1. Marko Kavčič — Logatec
(21,5 — 24)	123,6 točke
2. Edmond Rutar — Rudar
(20 — 19)	73,9 točke

Starejši pionirji

1. Viko Tršar — Logatec
(27 — 27)	155,7 točke
2. Bojan Parapot — Logatec
(26,5 — 27,5)	149,8 točke
3. Niko Petek — Logatec
(23,5 — 22,5)	122,0 točke

Mlajši mladinci

1. Miro Turk — Logatec
(30 — 29,5)	186,9 točke
2. Vinko Merlak — Logatec
(27,5 — 27,5)	169,8 točke
3. Stefan Petek — Logatec
(24,5 — 24,5)	149,9 točke

Starejši mladinci

1. Marko Mlakar — Logatec
(30 — 31,5)	191,3 točke
2. Bojan Oblak — Logatec
(28 — 28,5)	175,3 točke
3. Darinko Blažko — Nova Gorica
(28,5 — 27)	166,4 točke

Člani

1. Janez Loštrek — Logatec
(31,5 — 31)	163,4 točke
2. Rajmond Kolenc — Nova Gorica
(28 — 28)	161,8 točke
3. Franc Blažko — Nova Gorica
(28 — 27)	159,9 točke

Smučarski tečaj najmlajših v Crnem vrhu (Foto: R. Škarabot)

Tekmovanje je v splošno zadovoljstvo dobro uspelo.

Ob koncu letošnje sezone bo klub organiziral na Vojskem zabavno tekmovalje za veterane in netekmovalce, ki bo združeno v »Smučarski dan ob koncu sezone«. Namen tega je, da se zbere čimveč smučarjev in smučarskih delavcev, ki bi se udeležili družabnega večera in se pomerili še v zabavnem veleslalomu.

Poleg omenjenih tekmovalj se je 36 cicibanov, pionirjev in mladincev — članov našega kluba — udeležilo tekmovalj na Laznah, v Mojstrani in v Kranjski gori. Razen Vojka Tretnika, ki je v Kranjski gori dosegel 8. mesto v veleslalomu za starejše pionirje, niso dosegli vidnejših rezultatov.

O problematiki kluba in nadaljnjem delu pa boste zvedeli prihodnjič.

Renat Škarabot

ŠAHOVSKA KRONIKA

Troboj na Vrhniki

V počastitev 50-letnice ZKJ, SKOJ in ZSJ je občinski sindikalni svet iz Vrhnike organiziral tekmovalje v šestih disciplinah med reprezentancami občinskega sindikalnega sveta Idrija, Vrhnika in vrhniško garnizijo. Tekmovanja so se med drugimi udeležili tudi idrijski šahisti: prof. Cuderman 2 točki, Kovač 2 točki, Bajc 1 točka, Majnik 1 točka, Raunaher 1 točka in Troha brez točke. S svojo zmago so pripomogli k skupni zmagi občinske reprezentance. Najprej so premagali garnizijo Vrhnika s 3:2 in Vrhniko s 4:1 in s 7 točkami osvojili prvo mesto pred garnizijo 6 točk in Vrhniko 2 točki.

Novembrski dvokrožni brzoturnir

Zimsko sezono so pričeli šahisti z dvokrožnim brzoturnirjem 21. novembra. Udeležilo se ga je deset igralcev. Zmagala sta Kovač in Crnobrnja s 13 točkami, III.—IV.—V. Bajc, Raunaher in Sinkovec 9,5, VI.—VII. Majnik in Troha 8,5 itd. Lep uspeh je dosegel Crnobrnja z delitvijo prvega mesta, saj se je po polletnem odmoru zopet vrnil med šahiste.

Dvoboj rudnik—mesto

V počastitev dneva republike sta se 27. novembra srečali na tradicionalnem dvoboju (že desetem po vrsti) 10-članski ekipi rudnika in mesta. Ekipi sta odigrali brzopotezni dvoboj po ševeniškem sistemu. Žal ekipa mesta ni bila kompletna in zmaga je zasluženo pripadla ekipi rudnika z rezultatom 55:45. Posamezniki so dosegli naslednje rezultate:

rudnik

1. Bajc	8 točk
2. Troha	7,5 točke
3. Todorovič	7 točk
4. Jereb	6 točk
5. Raunaher	6 točk
6. Majnik	5,5 točke
7. Vončina	5 točk
8. Bevk	4 točke
9. Poljanec	3,5 točke
10. Vljaj	2,5 točke
	55 točk

mesto

1. Kovač	10 točk
2. Kanduč	8 točk
3. Šinkovec	8 točk
4. Božič	6,5 točke
5. Svab	4,5 točke
6. Magajne	3 točke
7. Hladnik	3 točke
8. Čerin	2 točki
9. —	
10. —	
	45 točk

Decembrski brzoturnirji

Decembra so šahisti odigrali dva brzoturnirja. Prvega, 5. decembra, se je udeležilo 12 igralcev. Zmagal je Kovač 11 točk, 2. Kanduč 10, 3.—4. Bajc T. in Majnik 7,5, 5.—6. Bajc R. in Troha 7, 7. Jereb I. 5,5, 8.—9. Čerin in Peršolja 4 točke itd.

Na drugem brzoturnirju, ki je bil odigran v počastitev dneva JLA 22. decembra, se je srečalo 15 igralcev. Zmagala sta Kanduč in Kovač 13 točk, 3. Jereb J. 11,5, 4. Troha 11, 5. Bajc 10,5 itd.

Pionirski turnir

Pionirji osnovne šole »Jožeta Mihevc« ki imajo dvakrat na teden šahovski krožek, so odigrali prvenstvo šole v šahu. Turnirja se je udeležilo 14 igralcev. Prepričljivo je zmagal Silvij Peršolja, ki je dobil vse partije razen ene, ki jo je remiziral. Drugi je bil Franci Smolnikar, tretji Dušan Smolnikar, četrty Jadran Sturm itd. Pionirji so pokazali veliko zanimanje za šahovsko igro in lep napredek, tako da od njih lahko pričakujemo še lepe uspehe. Posebno je presenetil 10-letni Jurij Bavdaž, ki je osvojil 7. mesto in edini remiziral z zmagovalcem turnirja.

Januarski brzoturnirji

Na prvem rednem šahovskem brzoturnirju 9. januarja je nastopilo 16 igralcev. Zmagal je Kovač 14,5 točke, pred Raunaherjem in Sinkovcem 12, Troho 11,5, Bevkom in Hladnikom 11 točk itd.

Drugega brzoturnirja 23. januarja se je udeležilo 18 igralcev, zato so odigrali dva polfinalna brzoturnirja, četverica pa se je uvrstila v finale. Iz prve skupine Majnik, Troha, Peršolja in Sinkovec, iz druge pa Kovač, Hladnik, Bevk in Franci Smolnikar.

V finalu osmerice sta zmagala Kovač in Sinkovec 6 točk, 3. Troha 4,5, 4.—5. Hladnik in Majnik 4 itd. Lep uspeh sta dosegla mlada šahista Peršolja in F. Smolnikar, ki sta se uvrstila v finale, kjer sta zasedla sedmo in osmo mesto.

Februarski brzoturnir

Na prvem februarskem brzoturnirju je nastopilo 18 igralcev. Na dveh polfinalnih brzoturnirjih se je pet prvoplasiranih uvrstilo v finale. Iz prve skupine Kovač, Bevk, Sinkovec, Peršolja in D. Smolnikar, iz druge pa Leban, Troha, Hladnik, F. Smolnikar in Majnik. V finalu so bili doseženi naslednji rezultati: 1. Kovač 9, 2. Leban (gost iz Tolmina) 7, 3.—4. Bevk in Troha 5,5, 5.—6. Majnik in Sinkovec 5 točk itd.

Simultanka Kovača v Spodnji Idriji

V novo ustanovljenem klubu mladih v Spodnji Idriji je prvokategornik Silvo Kovač odigral simultanko in proti 11 nasprotnikom odločil vsa srečanja v svojo korist. Mladi šahisti so izrazili željo, da postanejo ta srečanja tradicionalna.

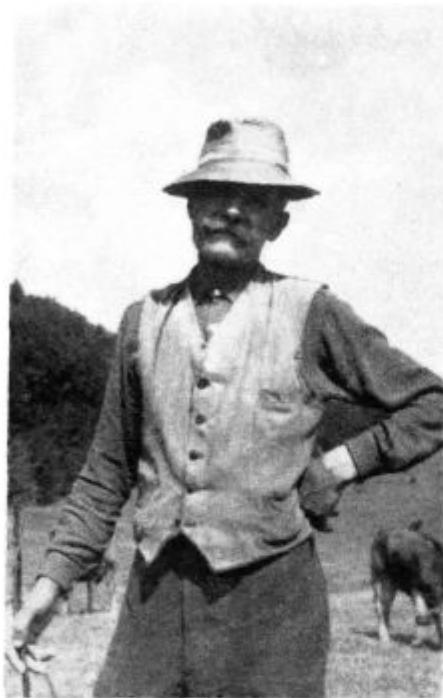
Šahovski turnir klubov mladih

V okviru male olimpiade slovenskih mladinskih klubov je bilo 24. januarja v Idriji moštveno šahovsko tekmovanje, katerega so se udeležile 5-članske ekipe klubov mladih iz Celja, Idrije, Starega Vodmata in Žirovnice. Ekipe klubov mladih iz Idrije je zmagala v vseh dvobojih in z 11 točkami osvojila prvo mesto, 2. KM Stari Vodmat 9,5, 3. KM Celje 5,5 in 4. KM Žirovnica 4 točke.

V zmagoviti ekipi so bili najboljši: Danilo Logar in Silvij Jereb, ki sta osvojila po 3 točke, in Stojan Vončina, ki je osvojil 2,5 točke.

S. Kovač

PETRA NI VEČ

Ko bo skopnel sneg, bomo zopet obiskali Vojsko. Hodili bomo isto pot kot vsako leto; z Vojskega čez Ogalce na Hudournik. Se vedno se bomo ustavljali na Ogalcah. Toda Petrova hiša bo še bolj prazna, kot je bila doslej. Petra ne bo več. Ne bo nas pričakal že na vratih in nas povabil v hišo ter pogostil s kruhom in sirom.

Dne 25. februarja letos smo položili k večnemu počitku na vojskarskem pokopališču Petra Kogeja z Ogalc. Tako tiho in skromno kot je živel, je tudi odšel od nas. Na zadnji poti ga je spremila velika množica od blizu in daleč.

Peter se je rodil pred 79 leti na Ogalcah na Vojskarski planoti. Življenje ga je vseskozi sililo k nenehni borbi za lasten življenjski obstoj.

Vrtinec I. svetovne vojne ga je vodil od soške fronte do Galicije, kjer je bil dvakrat ranjen.

Kot zaveden Slovenec je tudi v odločilnih dneh naše novejšje zgodovine takoj spoznal, kje je njegovo mesto. Bil je med prvimi v tem kraju, ki se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Njegov dom je bil zatočišče partizanskih enot in tudi višjih vodstev na Primorskem.

Njegovo ime pa je neizbrisno zapisano v zgodovini razvoja slovenskega partizanskega tiska. Tiskarna »Slovenija«, ki je pomenila žarišče partizanske besede na Primorskem, je danes živ Petrov spomenik. Njej je posvetil nešteto neprespanih noči, tveganj in žrtvovanj. Da je sovražnik ni nikdar odkril, je bila prav njegova velika zaslug.

Njegovo ime je tesno povezano tudi z delom partizanske bolnice »Pavla«. Peter je prejel za aktivno sodelovanje v NOB tri odlikovanja.

Petra z njegovo vedro in pristrčno besedo ni več med nami. Spomin nanj pa bo živel.

Janez Jeram

OHRANILI JIH BOMO V TRAJNEM SPOMINU

KRAJEVNI URAD IDRİJA

- STANISLAV MOHORIC, kovač iz Idrije, Triglavska ul. št. 55, rojen 25. 6. 1928 v Čekovniku, je umrl 22. 11. 1969 v Idriji.
- JOZEF JEZERSEK, kmetovalec iz Jazn štev. 28, rojen 19. 8. 1924 v Lanišah, je umrl 2. 12. 1969 v Jaznah.
- KATARINA LESKOVEC roj. Petkovšek, gospodinja iz Godoviča št. 63, rojena 12. 4. 1905 v Godoviču, je umrla 5. 12. 1969 v Godoviču.
- IVAN PISK, delavec iz Jazn štev. 34, rojen 10. 9. 1924 v Jaznah, je umrl 7. 12. 1969 v Jaznah.
- MARIJA PODOBNIK roj. Erjavec, gospodinja iz Idrije, Ul. IX. korpusa štev. 3, rojena 10. 8. 1893 na Vojškem, je umrla 11. 12. 1969 v Idriji.
- ANA LUKAN roj. Kržišnik, gospodinja iz Spodnje Idrije štev. 48, rojena 6. 7. 1913 v Škofji Loki, je umrla 11. 12. 1969 v Spodnji Idriji.
- IVANA KRIVEC roj. Svetličič, gospodinja iz Spodnje Kanomlje štev. 37, rojena 27. 10. 1890 v Spodnji Kanomlji, je umrla 13. 12. 1969 v Spodnji Kanomlji.
- AVGUST BIZJAK, upokojeni rudar iz Idrije, Rudarska ul. št. 9, rojen 28. 7. 1912 v Predmeji, je umrl 15. 12. 1969 v Idriji.
- JOZEF ČUK, rudar v pokoju iz Idrije, Gregorčičeva ul. št. 16, rojen 2. 6. 1910 v Predgrizah, je umrl 14. 12. 1969 v Idriji.
- LEOPOLD CIBEJ, upokojeni rudar iz Idrije, Wolfovo stopnišče štev. 6, rojen 4. 11. 1893 v Idriji, je umrl 18. 12. 1969 v Idriji.
- FRANCISKA KOGEJ roj. Munih, gospodinja iz Idrije, Tomšičeva ul. št. 7, rojena 1. 12. 1888 v Idriji, je umrla 12. 12. 1969 v Idriji.
- KARLINA TRATNIK roj. Rejc, gospodinja iz Idrije, Studentovska ul. št. 34, rojena 29. oktobra 1901 v Idriji, je umrla 20. 12. 1969 v Idriji.
- KATARINA TONCIC, delavka v pokoju iz Spodnje Idrije štev. 10, rojena 5. 3. 1897 v Spodnji Kanomlji, je umrla 21. 12. 1969 v Spodnji Idriji.
- RUDOLF OBED, kovač v pokoju iz Spodnje Idrije štev. 1, rojen 14. 4. 1889 v Idriji, je umrl 22. 12. 1969 v Spodnji Idriji.
- FRANCISKA IPAVEC roj. Treven, gospodinja iz Godoviča štev. 65, rojena 3. 8. 1897 v Godoviču, je umrla 22. 12. 1969 v Godoviču.
- MARIJA TROHA roj. Peternel, gospodinja iz Srednje Kanomlje štev. 50, rojena 24. 6. 1898 v Spodnji Kanomlji, je umrla 23. 12. 1969 v Srednji Kanomlji.
- BRANKA RUPNIK iz Zadloga štev. 68, rojena 9. 11. 1969 v Sempetru pri Gorici, je umrla 23. 12. 1969 v Zadlogu.
- ANTONIJA BOGATAJ, delavka v pokoju iz Spodnje Idrije štev. 1, rojena 4. 1. 1901 v Idriji, je umrla 25. 12. 1969 v Spodnji Idriji.
- KRISTINA ČERIN roj. Bizjak, gospodinja iz Otaleža št. 27, rojena 24. julija 1896 v Otaležu, je umrla 25. 12. 1969 v Otaležu.
- RAFAEL BOZIC, upokojeni rudar iz Idrije, Srebrničeva ul. št. 10, rojen 12. 10. 1898 v Idriji, je umrl 27. 12. 1969 v Idriji.
- FRANCISKA PREGELJ, gospodinja iz Podpleč štev. 15, rojena 28. 1. 1892 v Kanalskem Lomu, je umrla 28. 12. 1969 v Spodnji Idriji.
- IVAN PLESNAR, upokojeni rudar iz Idrije, Srebrničeva ul. št. 32, rojen 26. 8. 1895 v Idriji, je umrl 4. 1. 1970 v Idriji.
- MARIJA BRUS roj. Gnjezda, gospodinja iz Idrije, Srebrničeva ul. št. 14, rojena 28. 7. 1889 v Srednji Kanomlji, je umrla 2. 1. 1970 v Idriji.
- AVGUSTIN SULGAJ, upokojeni rudar iz Idrije, Srebrničeva ul. št. 12, rojen 11. 8. 1894 v Idriji, je umrl 5. 1. 1970 v Spodnji Idriji.
- IVAN ERJAVEC iz Spodnje Idrije štev. 1, rojen 12. 3. 1925 v Idriji, je umrl 8. 1. 1970 v Spodnji Idriji.
- ANA FRANCISKA RUPNIK roj. Strancar, gospodinja iz Crnega vrha štev. 99, rojena 2. 10. 1905 v Vipavskem Križu, je umrla 10. 1. 1970 v Crnem vrhu.
- LEOPOLD NOVAK, upokojeni rudar iz Spodnje Idrije štev. 1, rojen 7. 10. 1888 v Idriji, je umrl 14. 1. 1970 v Spodnji Idriji.
- PAVLINA ERZEN roj. Vehar, gospodinja iz Idrije, Platiševa ul. št. 21, rojena 29. 12. 1888 v Otaležu, je umrla 22. 1. 1970 v Idriji.
- ALOJZ CELESTINA, upokojeni čevljar iz Idrije, Studentovska ul. št. 19, rojen 10. 7. 1898 v Zavinu, je umrl 23. 1. 1970 v Idriji.
- MAGDALENA PAVSIC roj. Lipužič, kmetovalka iz Pluženj št. 3, rojena 11. 4. 1890 v Lazcu, je umrla 27. 1. 1970 v Plužnjah.
- CIRIL FILIPIČ, upokojenec iz Lazca št. 27, rojen 5. 7. 1908 v Lazcu, je umrl 3. 2. 1970 v Lazcu.

- STEFAN CERNILOGAR, poljedelec iz Idrijskih Krnic štev. 17, rojen 10. 12. 1924 v Jagrščah, je umrl 5. 2. 1970 v Idrijskih Krnicah.
- FELIKS HVALA, upokojeni rudar iz Idrije, Prelovčeva ul. št. 1, rojen 26. 5. 1923 na Prapretnem, je umrl 7. 2. 1970 v Idriji.
- JOZEF PODOBNIK, šofer iz Idrije, Rožna ul. štev. 16, rojen 6. 3. 1922 v Masorah, je umrl 7. 2. 1970 v Idriji.
- IVANA REJC roj. Moser, gospodinja iz Idrije, Ul. S. Rozmana štev. 15, rojena 27. 6. 1885 v Idriji, je umrla 8. 2. 1970 v Idriji.
- IVANA MIKUŽ roj. KUNC, gospodinja iz Idrije, Ul. S. Rozmana štev. 15, 1907 v Zadlogu, je umrla 9. 2. 1970 v Zadlogu.
- MARJANA ALBREHT roj. Corn, gospodinja iz Masor št. 2, rojena 27. 6. 1893 v Spodnji Kanomlji, je umrla 10. 2. 1970 v Masorah.
- FRANC BONCINA, upokojeni železničar iz Spodnje Idrije št. 1, rojen 27. 9. 1880 v Krnicah, je umrl 17. 2. 1970 v Spodnji Idriji.
- JULIJANA BLAZNIK, gospodinja iz Idrije, Kosovelova ul. št. 9, rojena 12. 2. 1897 v Idriji, je umrla 20. 2. 1970 v Spodnji Idriji.
- PETER KOGEJ, kmetovalec iz Vojskega štev. 72, rojen 29. 7. 1891 na Vojskem, je umrl 22. 2. 1970 na Vojskem.
- SUZANA PREGELJ roj. Manfreda, gospodinja iz Idrije, S. Rozmana št. 11, rojena 2. 8. 1891 v Kanalskem Lomu, je umrla 25. 2. 1970 v Idriji.
- ALOJZIJA VIDMAR roj. Rejc, gospodinja iz Idrije, Rožna ul. št. 2, rojena 18. 6. 1889 v Idriji, je umrla 27. 2. 1970 v Idriji.
- JOŠIP KRSEVAN, čevljar iz Idrije, Ul. IX. korpusa št. 10, roj. 14. 2. 1911 v Idriji, je umrl 28. 2. 1970 v Idriji.
- JULIJANA CARL roj. Sedej, gospodinja iz Mrzlega vrha št. 16, rojena 8. 2. 1895 na Vojskem, je umrla 28. 2. 1970 v Mrzlem vrhu.
- NIKITA PRIMOŽIČ, uslužbenec iz Idrije, Kosovelova ul. štev. 39, rojen 28. 8. 1912 v Idriji, je umrl 28. 2. 1970 v Idriji.
- MARIJA KANDUČ roj. Filipič, gospodinja iz Idrije, Prelovčeva ul. štev. 3, rojena 1. 1. 1895 v Pečniku, je umrla 2. 3. 1970 v Idriji.
- IGNACIJ ČUK, upokojeni rudar iz Idrije, Studentovska ul. št. 6, rojen 1. 7. 1884 v Idriji, je umrl 4. 3. 1970 v Idriji.
- TOMAŽ LIKAR, kmetovalec iz Masor št. 28, rojen 21. 12. 1892 v Masorah, je umrl 5. 3. 1970 v Masorah.
- JOZEFA BREJC roj. Kokošar, gospodinja iz Otaleža št. 15, rojena 12. 3. 1896 v Otaležu, je umrla 7. 3. 1970 v Idriji.
- VIKTORIJA FELC, gospodinja iz Spodnje Idrije št. 121, rojena 26. 3. 1902 v Spodnji Idriji, je umrla 10. 3. 1970 v Spodnji Idriji.
- IVANA ČERNALOGAR roj. Černalogar, gospodinja iz Idrije, Ul. V. Mohoriča štev. 1, je umrla 12. 3. 1970 v Idriji.
- JULIJANA ERJAVEC, gospodinja iz Idrije, Gradnikova ul. št. 5, rojena 1. 2. 1907 v Idriji, je umrla 25. 7. 1969 v Ljubljani.
- ANA KOBAL roj. Seljak, gospodinja iz Idrije, Studentovska ul. štev. 6, rojena 18. 5. 1885 v Idriji, je umrla 26. 7. 1969 v Ljubljani.
- MARIJA KLAVŽAR, gospodinja iz Godoviča štev. 90, rojena 15. 8. 1891 v Godoviču, je umrla 21. 11. 1969 v Ajdovščini.
- ANTON VELIKANJE, upokojenec iz Celja, Dobojska 13, rojen 16. 1. 1885 v Idriji, je umrl 23. 10. 1969 v Dobriši vasi.
- IVANA GRUDEN roj. Bončina, gospodinja iz Vojskega št. 95, rojena 4. 6. 1893 na Vojskem, je umrla 8. 11. 1969 v Sempetru pri Gorici.
- ANDREJ CADEŽ, upokojenec iz Ajdovščine, Slomškova ul. št. 30, rojen 17. 11. 1892 v Jeličnem vrhu, je umrl 8. 11. 1969 v Ajdovščini.
- ANTONIJA KLEMENČIČ roj. Bogataj, gospodinja iz Idrije, Studentovska ul. štev. 17, rojena 13. 5. 1890 v Idriji, je umrla 15. 11. 1969 v Sempetru pri Gorici.
- IVAN LIKAR, upokojenec iz Maribora, Frankolovska št. 12, rojen 17. 8. 1895 v Idrijski Beli, je umrl 27. 11. 1969 v Ajdovščini.
- LUDVIK REPAR, upokojenec iz Idrije, Bazoviška ul. štev. 4, rojen 17. 8. 1893 v Idriji, je umrl 5. 12. 1969 na Golniku.
- MARIJA PODGORNİK roj. Kobal, gospodinja iz Dvorov nad Izolo, rojena 7. 9. 1892 na Vojskem, je umrla 23. 11. 1969 v Ankaranu.
- STANISLAV CERNILOGAR, invalidski upokojenec iz Spodnjih Skofij štev. 20, rojen 5. 5. 1929 na Vojskem, je umrl 14. 12. 1969 v Spodnjih Skofijah.
- SREČKO BRATUS, upokojenec iz Maribora, Gajeva ul. št. 8, rojen 29. 5. 1897 v Idriji, je umrl 15. 12. 1969 v Mariboru.

MARIJA KALISNIK roj. Kopač, učiteljica v pokoju iz Tržiča, Ul. heroja Bračiča št. 2, rojena 13. 5. 1884 v Spodnji Kanomlji, je umrla 18. 11. 1969 v Tržiču.

VIKTOR MOCNIK iz Osijeka, Librenjakova št. 34, rojen 12. 5. 1886 v Idriji, je umrl 12. 1. 1970 v Osijeku.

MARIJA TURJAK roj. Reven, gospodinja iz Rač pri Mariboru št. 298, rojena 22. 6. 1890 v Spodnji Idriji, je umrla 18. 1. 1970 v Mariboru.

PAVLA LIKAR roj. Krapež, gospodinja iz Brezij pri Poljčanah št. 30, rojena 24. 1. 1918 v Beli, je umrla 10. 1. 1970 na Slivniškem Pohorju.

MARIJA VIDMAR roj. Kavčič, gospodinja iz Spodnje Idrije št. 74, rojena 2. 3. 1884 v Osojnici, je umrla 25. 1. 1970 v Osojnici.

FLORIJAN HVALA, duhovnik iz Šempasa št. 115, rojen 4. 5. 1907 v Idriji, je umrl 27. 1. 1970 v Šempetru pri Gorici.

ANTON BOGATAJ iz Ljubljane, rojen 10. 2. 1893 v Črnem vrhu, je umrl 17. 11. 1969 v Ljubljani.

AVGUSTIN PIRC, delavec iz Idrijskega loga št. 18, rojen 28. 8. 1892 v Idrijskem logu, je umrl 2. 11. 1969 v Ljubljani.

KATARINA MOČNIK roj. Čuk, gospodinja iz Idrška št. 2, rojena 24. 11. 1908 v Predgrizah, je umrla 4. 11. 1969 v Ljubljani.

MARIJA KOLER roj. Petrič, gospodinja iz Ljubljane, Medvedova ul. št. 38, rojena 9. 7. 1888 v Idriji, je umrla 12. 11. 1969 v Ljubljani.

MARIJA SULIGOJ roj. Habe, gospodinja iz Gorenje Trebuše št. 55, rojena 29. 3. 1887 na Vojskem, je umrla 1. 2. 1970 v Gorenji Trebuši.

VIKTOR SEDEJ, upokojeni rudar iz Spodnje Idrije št. 46, rojen 12. 7. 1907 v Spodnji Kanomlji, je umrl 1. 2. 1970 na Golniku.

DANILO KAVČIČ, učenec iz Godoviča št. 7, rojen 8. 3. 1962 v Zadlogu, je umrl 25. 9. 1969 v Ljubljani.

LJUDMILA SAMSA roj. Beričič, gospodinja iz Ljubljane, Križevniška št. 5, rojena 5. 9. 1891 v Idriji, je umrla 25. 10. 1969 v Ljubljani.

MARIJA TUSAR roj. Šulgaj, gospodinja iz Blatne Brezovice, rojena 13. 3. 1883 v Jeličnem vrhu, je umrla 7. 1. 1970 v Blatni Brezovici.

MARIJA KOBAL roj. Gostiša, gospodinja iz Dol. Logatca št. 247, rojena 9. 1. 1890 v Zadlogu, je umrla 21. 1. 1970 v Dol. Logatcu.

ANTON PODGORNİK, kmet iz Dvorov nad Izolo št. 2, rojen 12. 1. 1890 na Vojskem, je umrl 28. 2. 1970 v Dvorih nad Izolo.

FRANC KOSMAC, upokojenec iz Podbrda št. 33, rojen 14. 4. 1898 v Idriji, je umrl 27. 2. 1970 v Podbrdu.

FRANCISKA TRČEK roj. Sedej, gospodinja iz Potoka št. 8, rojena 19. 1. 1901 v Gor. Kanomlji, je umrla 13. 11. 1969 v Ljubljani.

ROZALIJA LAMPE roj. Čar, gospodinja iz Cekovnika št. 34, rojena 18. 7. 1909 v Cekovniku, je umrla 12. 11. 1969 v Ljubljani.

LJUDMILA CESNIK, delavka iz Gor. Logatca, rojena 16. 9. 1930 v Lomeh, je umrla 10. 11. 1969 v Ljubljani.

KRAJEVNI URAD CERKNO

Seznam umrlih v letu 1969, ki še niso bili objavljeni v Idrijskih razgledih.

MARJANA JEZERSEK gospodinja iz Podlanišča št. 32, roj. 21. 8. 1885, umrla 23. 2. 1969 v Podlanišču.

MARJANA PETERNELJ roj. Respet, gospodinja iz Dol. Novakov št. 9, roj. 31. 3. 1887, umrla 26. 2. 1969 v Dol. Novakih.

JANEZ MAVRI, kmečki delavec iz Gorij št. 28, roj. 17. 12. 1878, umrl 16. 9. 1969 v Davči.

MARIJA PREZELJ, roj. Slabe, gospodinja iz Cerkljanskega vrha št. 24, umrla 3. 3. 1969 na Golniku.

FRANC CERIN, grobokop v Cerknem št. 3, roj. 11. 3. 1895, umrl 22. 11. 1969 v Ljubljani.

APOLONIJA MOCNIK, gospodinja iz Cerkna št. 46, roj. 4. 2. 1891, umrla v bolnišnici Šempeter pri Gorici 18. 3. 1969.

PETER DERLINK, kmet iz Gorenjih Novakov št. 43, roj. 3. 2. 1883, umrl 2. 4. 1969 v Gorenjih Novakih.

MARIJA ZLATOPER, gospodinja iz Cerkna št. 8, roj. 9. 12. 1877, umrla v Cerknem dne 4. 4. 1969.

MARIJA ČELIK roj. Jurman, gospodinja iz Cerkna št. 32, roj. 29. 6. 1901, umrla 9. 4. 1969 v Cerknem.

JULIJANA PETERNELJ, kmečka delavka iz Planine pri Cerknem št. 6, roj. 20. 6. 1904, umrla 14. 4. 1969 v Planini pri Cerknem.

PETER PIRIH iz Cerkna št. 187, roj. 13. 4. 1892, umrl 15. 4. 1969 v Cerknem.

- JERNEJ ABRAM iz Bukovega št. 64, roj. 23. 8. 1896, umrl 2. 5. 1969 na Bukovem.
- ANA KOSMAC, gospodinja iz Poljan št. 23, roj. 10. 7. 1890, umrla v Poljanah 2. 5. 1969.
- FRANC PREZELJ, kmet iz Labinj št. 10, roj. 31. 8. 1897, umrl 30. 5. 1969 v Labinjah.
- LOVRENC KLAUZAR, kmet iz Jesenice št. 33, roj. 21. 7. 1886, umrl v Jesenici 7. 6. 1969.
- JOŽEF ČELIK, kmečki delavec iz Reke št. 27, roj. 2. 3. 1913, umrl 9. 6. 1969 na Reki; borec NOV.
- MARIJA TAVČAR, roj. Kobal, gospodinja iz Cerkna št. 59, roj. 6. 8. 1889, umrla 22. 6. 1969 v bolnici Sempeter pri Gorici.
- MARIJA MRAVLJE, gospodinja iz Planine pri Cerknem št. 39, roj. 13. 2. 1887, umrla 8. 7. 1969 v Planini pri Cerknem.
- PAVLA KAVČIČ roj. Svetičič, gospodinja iz Cerkna št. 135, roj. 27. 6. 1903, umrla 10. 7. 1969 v Cerknem.
- TEREZIJA TUSAR, gospodinja iz Planine pri Cerknem št. 8, roj. 28. 9. 1893, umrla 13. 7. 1969 v Planini pri Cerknem.
- IVAN PETERNELJ, upokojenec iz Podpleč št. 1, roj. 27. 3. 1900, umrl 23. 7. 1969 v bolnici Sempeter pri Gorici.
- ALES SORČ, otrok iz Gorij št. 24, roj. 23. 8. 1968, umrl 9. 8. 1969 v Gorjah.
- ALOJZ KUSMAN, upokojenec iz Orehka št. 27, roj. 7. 6. 1896, umrl 27. 5. 1969 v bolnici Sempeter pri Gorici.
- AMALIJA SINKOVEC roj. Kacin, gospodinja iz Reke št. 22, roj. 5. 7. 1900, umrla 13. 8. 1969 na Reki.
- IVAN MOCNIK, kmetovalec iz Bukovega št. 49, roj. 3. 1. 1892, umrl 3. 9. 1969 na Bukovem; bivši interniranec v Dachau.
- MARKO SELJAK, kmetovalec iz Labinj št. 6, roj. 19. 4. 1934, umrl 23. 9. 1969 v Labinjah.
- FRANCIŠKA KACIN, gospodinja iz Podlanišča št. 8, roj. 8. 3. 1902, umrla 3. 10. 1969 v Podlanišču.
- ANDREJ KODER, kmetovalec iz Zakojce št. 12, roj. 4. 12. 1887, umrl 27. 10. 1969 v Zakoici.
- ALOJZIJA TUSAR roj. Razpet, uživalka druž. invalidnine iz Straže št. 40, roj. 6. 4. 1893, umrla 31. 10. 1969 na Straži.
- ANTON SKVARCA iz Straže št. 11, roj. 11. 1. 1884, umrl 17. 11. 1969 na Straži.
- ANDREJ FLORJANČIČ, otrok iz Čeplesa št. 8, roj. 1. 9. 1969, umrl 2. 9. 1969 v Ljubljani.
- FRANCIŠKA KOSMAC roj. Respet, gospodinja iz Labinj št. 22, roj. 21. 2. 1897, umrla 24. 11. 1969 v Labinjah.
- FRANCIŠKA PAGON, gospodinja iz Sebrej št. 17, roj. 1. 3. 1902, umrla 25. 11. 1969 v Sebrejlah.
- FRANCIŠKA SVETIČIČ roj. Oblak, Ravne pri Cerknem št. 46, roj. 27. 2. 1905, umrla 2. 12. 1969 v Ravnah pri Cerknem.
- MARIJA PAGON roj. Čelik, gospodinja iz Bukovega št. 63, roj. 28. 3. 1901, umrla 27. 11. 1969 na Koritnici.
- KATARINA RJAVEC, gospodinja iz Sebrej št. 1, roj. 10. 4. 1895, umrla 11. 12. 1969 v Sebrejlah.
- MAKSIMILIJAN STUCIN, osebni invalid iz I. svetovne vojne iz Cerkna št. 93, aktivno sodeloval v NOV, roj. 11. 10. 1896, umrl 11. 12. 1969 v Cerknem.
- ALBINA BEVK, upokoienka iz Cerkna št. 104, roj. 28. 8. 1897, umrla 13. 12. 1969 v Cerknem.
- ROZA ČUK roj. Rijavec, druž. upokojenka iz Cerkna št. 116, roj. 22. 2. 1902, umrla 19. 12. 1969 v Cerknem.
- MARIJA PETERNEL rojena Jelovčan iz Gor. Novakov št. 60, roj. 25. 2. 1888, umrla 19. 12. 1969 v Gorenjih Novakih.
- MARTIN ŠTRAUS, kmetovalec iz Straže št. 32, roj. 10. 11. 1894, umrl 20. 12. 1969 na Straži.
- MARIJA MAVRI, roj. Zlatoper, gospodinja iz Cerkna št. 7, roj. 19. 11. 1886, umrla 22. 12. 1969 v Cerknem.
- MAKSIMILIJAN STRUKELJ, delavec iz Cerkna št. 55, roj. 14. 7. 1947, umrl 22. 12. 1969 v Cerknem.
- ROZALIJA ORTAR roj. Zgaga, gospodinja iz Jesenice št. 19, roj. 21. 8. 1903, umrla 22. 12. 1969 v Podbrdu.
- FRANC MOČNIK, mizar iz Cerkna št. 199, roj. 20. 1. 1911, umrl 8. 11. 1969 v Ljubljani.
- FRANCIŠKA PREGELJ iz Podpleč št. 15, roj. 28. 1. 1892, umrla 28. 12. 1969 v domu starih Sp. Idrija.

RUDNIK ŽIVEGA SREBRA IDRIJA

Proizvodi za domači in svetovni trg

**živo srebro 99,99 %
živosrebrni oksid 98,5 %**

**Železniška postaja Logatec
Tel. Idrija 86-108, telex 31-257 Idrija**